

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΜΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ – ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Το φαινόμενο της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα και στον νομό Άρτας»

Κωνσταντίνα Μαλέσκου

Επιβλέπων Καθηγητής: Κωνσταντίνος Καραμάνης

Πρέβεζα, Μάιος, 2018

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΜΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ –ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

« Το φαινόμενο της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα και στον νομό Άρτας.»

Κωνσταντίνα Μαλέσκου

Επιβλέπων Καθηγητής: Κωνσταντίνος Καραμάνης

Πρέβεζα, Μάιος, 2018

The phenomenon of undeclared work in Greece and in the county of Arta

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή
Πρέβεζα, 23 Μαΐου 2018

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής
Κωνσταντίνος Καραμάνης
Καθηγητής

2. Μέλος επιτροπής

3. Μέλος επιτροπής
Χαρίλαος Ναζάκης,
Καθηγητής

Ο Διευθυντής του ΠΜΣ
Χαρίλαος Ναζάκης
Υπογραφή

© Μαλέσκου, Κωνσταντίνα, 2018.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Μαλέσκου, Κωνσταντίνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
INTRODUCTION	9
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	10
SUMMARY	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	12
ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΔΗΛΩΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	12
1.1 Ορισμός απασχόλησης.....	12
1.2 Γενικά στοιχεία για την αδήλωτη εργασία.....	12
1.3 Ορισμός αδήλωτης εργασίας.....	14
1.4 Αναλυτικό πλαίσιο αδήλωτης εργασίας	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	17
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΔΗΛΩΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	17
2.1 Γενικά στοιχεία	18
2.2 Λόγοι εμφάνισης αδήλωτης εργασίας.....	19
2.3 Η αδήλωτη εργασία ως αναπόσπαστο μέρος των δομικών αδυναμιών της Ελλάδας	22
2.4 Συνέπειες της αδήλωτης εργασίας	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	27
ΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΑΔΗΛΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	27
3.1 Μέγεθος της αδήλωτης οικονομίας	27
3.2 Φύση της αδήλωτης οικονομίας.....	31
3.2.1 Είδη αδήλωτης εργασίας.....	31
3.2.2 Ζήτηση αδήλωτων αγαθών και υπηρεσιών	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	40
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΔΗΛΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΤΑΣ 40	
4.1 Τρόποι προσέγγισης της αδήλωτης εργασίας	40

4.2	Προσέγγιση αδήλωτης εργασίας στον νομό Άρτας με την έμμεση μέθοδο.....	42
4.3	Στατιστικά στοιχεία Απασχόλησης.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5		50
ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΔΗΛΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....		50
5.1	Εισαγωγικά στοιχεία	50
5.2	Μέτρα αντιμετώπισης της αδήλωτης εργασίας	53
5.2.1	Εργόσημο	53
5.2.2	Επιβολή προστίμων από το ΣΕΠΕ στην περίπτωση αδήλωτης εργασίας.....	55
5.2.3	Πληροφοριακό Σύστημα «Εργάνη» και παρακολούθηση των ποσοστών ανεργίας.....	57
5.2.4	Κάρτα εργασίας	60
5.2.5	Πιστοποιητικό ασφαλιστικής συμμόρφωσης και Μητρώο ΠΕΡΣΕΑΣ.....	61
5.2.6	Σχέδιο Άρτεμις.....	62
5.3	Δράσεις σχετικά με τον περιορισμό της αδήλωτης εργασίας.....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6		66
ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ: ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ.....		66
6.1	Εθνικό Σχέδιο Δράσης	66
6.2	Χρονικός προγραμματισμός των μέτρων πολιτικής	82
6.3	Καθορισμός κατάλληλου κλάδου ή/και περιφέρειας για την υλοποίηση πιλοτικού προγράμματος.....	82
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ		83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		84

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η βαθιά ύφεση στην οποία έχει εισέλθει η ελληνική οικονομία την τελευταία τριετία αποτυπώνεται με τον πλέον αρνητικό τρόπο στην αγορά εργασίας, καθώς η πορεία της ανεργίας καταγράφει έντονα ανοδική τάση. Η μεγάλη υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας ωθεί ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων σε μείωση του προσωπικού που απασχολείται, ενώ στον εργασιακό χώρο καταγράφονται σημαντικές μεταβολές, καθώς αυξάνονται οι επιχειρηματικές και ατομικές συμβάσεις εργασίας έναντι των κλαδικών.

Η ύφεση και η ανεργία σε συνδυασμό με το μέγεθος της παραοικονομίας στην Ελλάδα, ευνοεί επίσης την ανάπτυξη της αδήλωτης εργασίας, της αμειβόμενης δηλαδή δραστηριότητας που είναι νόμιμη ως προς τη φύση της, αλλά δεν δηλώνεται στις δημόσιες αρχές με συνέπεια την αποφυγή της φορολογίας και των αντίστοιχων εισφορών κοινωνικής ασφάλισης.

Λέξεις κλειδιά : Αδήλωτη εργασία, απασχόληση, σχέδιο δράσης, στατιστικά στοιχεία

INTRODUCTION

The deep recession that has hit the Greek economy over the past three years is the most negative way in the labor market, as the unemployment trend is showing a strong upward trend. The large decline in economic activity has prompted an increasing number of businesses to reduce staffing levels, while significant changes have been made in the workplace, as business and individual employment contracts are rising towards the sector.

Recession and unemployment coupled with the size of the underground economy in Greece also favors the development of undeclared work, which is a paid activity that is legal in nature, but is not declared to the public authorities, with the consequence of avoiding taxation and corresponding social security contributions.

Key words: Undeclared work, employment, action plan, statistics

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην Ελλάδα η αδήλωτη εργασία δεν έχει μόνο μεγάλη έκταση, αλλά ειδικά το τελευταίο διάστημα λαμβάνει όλο και συχνότερα τη μορφή της «ημι-δηλωμένης εργασίας» μέσω συμβάσεων μερικής απασχόλησης. Καταλυτικό ρόλο διαδραματίζουν η υπερβολικά υψηλή και προοδευτική επιβάρυνση στο μη μισθολογικό κόστος ειδικά στον ιδιωτικό τομέα, σε συνδυασμό με τη χαμηλή ανταποδοτικότητα αυτών των υψηλών και προοδευτικών φόρων και εισφορών.

Στα προαναφερθέντα αρνητικά προστίθενται σημαντικά διοικητικά βάρη, τα ζητήματα αποτελεσματικότητας των ελέγχων, αλλά και γενικότερες αποτυχίες πολιτικής, όπως ενδεικτικά στην περίπτωση της δημόσιας εκπαίδευσης και της ανάγκης που δημιουργεί για βοηθητική διδασκαλία στο σπίτι. Η αδήλωτη εργασία έχει σοβαρές επιπτώσεις στους εργαζόμενους, οι οποίοι εγκλωβίζονται σε ένα καθεστώς χαμηλών αποδοχών και επαγγελματικών προοπτικών, χάνοντας την προστασία της Πολιτείας και την πρόσβαση σε κρίσιμες υπηρεσίες που παρέχει το κοινωνικό κράτος, όπως ενδεικτικά την υγειονομική και συνταξιοδοτική κάλυψη.

Επιπλέον, διαβρώνει την εμπιστοσύνη στους θεσμούς της χώρας, στρέφει την οικονομία σε χαμηλής προστιθέμενης αξίας δραστηριότητες και συχνά εγκλωβίζει τις ίδιες τις επιχειρήσεις σε μικρά, μη παραγωγικά εταιρικά σχήματα. Αυτό συμβαίνει καθώς σε πολλές περιπτώσεις η αποφυγή της μη ανταποδοτικής μη μισθολογικής επιβάρυνσης μέσω της ατυπίας αποτελεί προϋπόθεση επιβίωσης και παράλληλα η προοδευτικότητα των φόρων εμποδίζει τις επιχειρήσεις να εξελιχθούν σε πιο οργανωμένα σχήματα.

SUMMARY

In Greece, undeclared work is not only large, but in the last few years it has more and more often become the form of "semi-declared work" through part-time contracts. The excessively high and progressive burden on non-wage costs, especially in the private sector, plays a catalytic role, coupled with the low profitability of these high and progressive taxes and levies.

The above-mentioned negative considerations include considerable administrative burdens, audit effectiveness issues, but also general policy failures, such as in the case of public education and the need for auxiliary teaching at home. Undeclared work has a serious impact on workers who are locked into a low-wage and career prospects, losing state protection and access to critical services provided by the welfare state, such as health and retirement coverage.

In addition, it raises confidence in the country's institutions, turns the economy into low-value activities and often traps businesses themselves into small, non-productive partnerships. This is because, in many cases, avoiding non-contributory non-wage charging through atypia is a prerequisite for survival, and at the same time the progressivity of taxes prevents businesses from evolving into more organized schemes.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΔΗΛΩΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

1.1 Ορισμός απασχόλησης

Απασχόληση είναι η επίσημη ονομασία της μισθωτής εργασίας. Αποτελεί δηλαδή σύμβαση μεταξύ δύο μερών, του εργοδότη και του εργαζόμενου. Οι σχέσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων, τα δικαιώματα και υποχρεώσεις τους, οι κανόνες υγιεινής και ασφαλείας, το καθεστώς συνδικαλιστικών οργανώσεων και ελευθεριών τους, και γενικά οι κανόνες που εφαρμόζονται στην παροχή εξαρτημένης εργασίας ρυθμίζονται από το εργατικό δίκαιο.¹

Εκτός από τον κλάδο του δικαίου η έννοια της απασχόλησης μελετάται επίσης από την οικονομική επιστήμη. Για παράδειγμα εξετάζονται οι συνθήκες που ευνοούν την αύξηση ή μείωση της απασχόλησης και μείωση ή αύξηση, αντίστοιχα, της ανεργίας.

Βεβαίως, υπάρχει η περίπτωση το άτομο να ασκεί εργασία η οποία δεν έχει επισήμως καταγραφεί και το προϊόν (ως εκ τούτου και τα εισοδήματα από την αμοιβή) της οποίας είναι αδήλωτα. Σε αυτή την περίπτωση, το εν λόγω άτομο ασκεί μαύρη εργασία και δεν καταγράφεται επισήμως ως απασχολούμενο.

Το ποσοστό απασχόλησης είναι ο αριθμός των απασχολούμενων διαιρούμενος με το σύνολο του εργατικού δυναμικού της χώρας.

1.2 Γενικά στοιχεία για την αδήλωτη εργασία

Η αντιμετώπιση της αδήλωτης οικονομίας παραμένει σημαντική πρόκληση παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια, όπως η επιβολή αυστηρότερων

¹ Καψάλης, Α. (2015β). Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα. Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου. ΙΝΣΕ-ΓΣΕΕ, Μελέτες, Τεύχος 43

κυρώσεων, η μείωση του μη μισθολογικού κόστους και η μείωση των γραφειοκρατικών υποχρεώσεων και του διοικητικού βάρους.

Το τρέχουν επιχειρηματικό κλίμα στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από σχετικά υψηλά ποσοστά ανακριβών δηλώσεων, καθώς και σχετικά υψηλό ποσοστό αδήλωτης εργασίας. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την υψηλή ανεργία, υπονομεύουν την είσπραξη φορολογικών εσόδων και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης. Κατά συνέπεια, η Ελλάδα κινδυνεύει να παγιδευτεί σε ένα καθοδικό φαύλο κύκλο – το 2014 το ακαθάριστο χρέος της κυβέρνησης ανήλθε σε 177,1% του ΑΕγχΠ από 175% το 2013 και 115,1% το 2010, όταν η Ελλάδα υπέγραψε το πρώτο Μνημόνιο (Eurostat, 2010).

Επιπλέον, εάν τα χαμηλά φορολογικά έσοδα οδηγούσαν σε υψηλότερη φορολόγηση των εταιρειών και της εργασίας, είναι πιθανό τόσο οι εταιρείες όσο και τα φυσικά πρόσωπα να ωθούνταν ακόμη περισσότερο εκτός της δηλωμένης οικονομίας, επιδεινώνοντας περαιτέρω τη δημοσιονομική κατάσταση και περιορίζοντας την ικανότητα της κυβέρνησης να τονώσει τις επενδύσεις, την οικονομική δραστηριότητα και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Πέραν των σημαντικών αρνητικών επιπτώσεων στη οικονομία και τους κοινωνικούς θεσμούς, η αδήλωτη εργασία εγκυμονεί επίσης κινδύνους για τους εργαζόμενους, όπως έλλειψη κοινωνικής ασφάλειας, προστασίας των δικαιωμάτων και δυνατοτήτων επαγγελματικής ανέλιξης.

Συνεπάγεται επίσης αθέμιτο ανταγωνισμό για τις επιχειρήσεις της επίσημης οικονομίας, οι οποίες ανταγωνίζονται με επιχειρήσεις που δεν συμμορφώνονται με τους φορολογικούς νόμους και τους νόμους περί ασφαλιστικών εισφορών.

Σε ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα αδήλωτης εργασίας (καθώς και από την εκτενώς διαδεδομένη πρακτική της μερικώς δηλωμένης εργασίας, η καταπολέμηση της αδήλωτης οικονομίας θεωρείται ολοένα και περισσότερο ως σημαντική οικονομική και κοινωνική πρόκληση στην Ελλάδα. Συνεπώς, αποτελεί επείγουσα ανάγκη η αναδιατύπωση ζητημάτων πολιτικής επέμβασης κατά τρόπο που να επιτρέπει στην Ελλάδα να καταπολεμήσει αυτά τα φαινόμενα.

1.3 Ορισμός αδήλωτης εργασίας

Παρόλο που δεν υπάρχει ένας επίσημος, καθολικός ορισμός της "αδήλωτης εργασίας", είναι ευρέως αποδεκτό σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση ότι αφορά "παραγωγικές δραστηριότητες, οι οποίες είναι νόμιμες ως προς τη φύση τους, αλλά δεν δηλώνονται στις δημόσιες αρχές, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές των κανονιστικών συστημάτων μεταξύ των Κρατών Μελών"². Αυτός είναι ο ορισμός που χρησιμοποιείται στην Ελλάδα. Το άρθρο 32 του νόμου 3996/2011 με τίτλο "Ορολογία", στην παράγραφο 7 αναφέρει: "Όπου στον παρόντα νόμο αναφέρεται ο όρος «αδήλωτη εργασία», νοούνται όλες οι αμειβόμενες δραστηριότητες που είναι νόμιμες ως προς τη φύση τους αλλά δεν δηλώνονται στις δημόσιες αρχές, κατά παράβαση των ισχυουσών διατάξεων." Παρά τα 45 διαφορετικά επίθετα και τα 10 ουσιαστικά που χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν αυτή τη δραστηριότητα (π.χ., 'άτυπη', 'σκιώδης', 'μαύρη' και 'υπόγεια' οικονομία/εργασία), στην παρούσα έκθεση χρησιμοποιείται ο όρος αδήλωτη οικονομία. Πράγματι, ο ορισμός που χρησιμοποιείται συνάδει με τον ορισμό της "παραοικονομίας" που υιοθετούν οι Schneider και Enste (2000, 79), ο οποίος περιλαμβάνει όλες τις νόμιμες δραστηριότητες παραγωγής και παροχής αγαθών και υπηρεσιών που σκοπίμως αποκρύπτονται από τις δημόσιες αρχές για τους εξής λόγους:³

- (i) την αποφυγή πληρωμής φόρων εισοδήματος, προστιθέμενης αξίας και λοιπών φόρων,
- (ii) την αποφυγή καταβολής εισφορών κοινωνικής ασφάλισης,
- (iii) την αποφυγή της υποχρέωσης τήρησης ορισμένων νομικών προτύπων, όπως ο κατώτατος μισθός, το μέγιστο ωράριο εργασίας, πρότυπα ασφάλειας, κ.λπ., και
- (iv) τη αποφυγή της συμμόρφωσης με ορισμένες διοικητικές διαδικασίες, όπως η συμπλήρωση στατιστικών ερωτηματολογίων ή άλλων διοικητικών εντύπων.

² (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007α: 2)

³ Schneider και Enste (2000, 79)

Αν και ο ορισμός αυτός διατυπώνει ότι η αδήλωτη εργασία ενδέχεται να αποτελεί οικειοθελή απόφαση μη συμμόρφωσης με νομικές υποχρεώσεις, η άκριτη υιοθέτησή του θα σήμαινε πως αγνοούμε το γεγονός ότι οι οικονομικές μονάδες και τα φυσικά πρόσωπα ενδέχεται να αδυνατούν να τηρήσουν το νόμο, λόγω χάρη εξαιτίας λανθασμένης νομοθεσίας ή έλλειψης ενημέρωσης.

Αυτό λαμβάνεται υπόψη στην παρούσα έκθεση και το προτεινόμενο σχέδιο δράσης. Επιπλέον, ο ορισμός που υιοθετείται επιλαμβάνεται του προβληματισμού των ελληνικών οργανώσεων εργαζομένων, ότι ενίοτε μόνο η εργασία για την οποία αποφεύγεται η καταβολή εισφορών κοινωνικής ασφάλισης αντιμετωπίζεται ως αδήλωτη εργασία⁴.

Η Σύσταση αριθ. 204 της ΔΟΕ προβλέπει, επιπλέον, μία ευρύτερη έννοια της άτυπης οικονομίας όπου περιλαμβάνεται η αδήλωτη εργασία και η οποία

(α) αναφέρεται σε όλες τις οικονομικές δραστηριότητες εργαζομένων και οικονομικών μονάδων που δεν καλύπτονται – νομικά ή πρακτικά – ή καλύπτονται ανεπαρκώς από επίσημες ρυθμίσεις, και

(β) δεν καλύπτει παράνομες δραστηριότητες, ειδικότερα την παροχή υπηρεσιών ή την παραγωγή, διάθεση, κατοχή ή χρήση νομικά απαγορευμένων αγαθών, καθώς και την παράνομη παραγωγή και διακίνηση ναρκωτικών, την παράνομη κατασκευή και διακίνηση όπλων, το εμπόριο ανθρώπων, και τη νομιμοποίηση χρημάτων από παράνομες δραστηριότητες, όπως ορίζεται στις σχετικές διεθνείς συνθήκες. Κατά συνέπεια η μόνη διαφορά μεταξύ δηλωμένης και αδήλωτης εργασίας σε αυτή την έκθεση είναι ότι δεν δηλώνεται στις αρχές για τους σκοπούς της φορολογικής, ασφαλιστικής και εργατικής νομοθεσίας ενώ θα έπρεπε. Εάν υπάρχουν άλλες διαφορές, τότε δεν πρόκειται για αδήλωτη εργασία.

Για παράδειγμα, εάν τα αγαθά και οι υπηρεσίες που παρέχονται είναι παράνομα, τότε εντάσσονται στην ευρύτερη παράνομη οικονομία, ενώ εάν δεν υπάρχει χρηματική πληρωμή, αφορούν στο φάσμα των αμισθί υπηρεσιών.

⁴ (INE-ΓΣΕΕ, 2016, σελ. 5)

1.4 Αναλυτικό πλαίσιο αδήλωτης εργασίας

Η αδήλωτη εργασία εξ ορισμού δεν δηλώνεται στις αρχές. Το γεγονός αυτό καθιστά δυσχερή την απόκτηση αξιόπιστων εκτιμήσεων σχετικά με το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά της, ενώ χρησιμοποιούνται διάφορες μέθοδοι για την εκτίμηση του μεγέθους και των χαρακτηριστικών της. Αξιολογώντας τις διάφορες διαθέσιμες μεθόδους μέτρησης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρει:⁵

"Η αδήλωτη εργασία μπορεί να μετριέται τόσο άμεσα όσο και έμμεσα. Οι έμμεσες μέθοδοι βασίζονται στη σύγκριση μακροοικονομικών μεγεθών (όπως εθνικοί λογαριασμοί, κατανάλωση ηλεκτρισμού, συναλλαγές σε μετρητά). Οι έμμεσες (ιδίως νομισματικές) μέθοδοι συχνά υπερτιμούν το επίπεδο αδήλωτης εργασίας και δίνουν λίγα στοιχεία για τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της. Οι άμεσες μέθοδοι, αντιθέτως, βασίζονται σε στατιστικές έρευνες και έχουν πλεονεκτήματα ως προς τη συγκρισιμότητα και τη λεπτομέρεια, αλλά συνήθως υποτιμούν την έκταση της αδήλωτης εργασίας".

Προέκυψε η συναινετική απόφαση να χρησιμοποιούνται οι έμμεσες μέθοδοι για τη μέτρηση του μεγέθους της αδήλωτης οικονομίας και οι άμεσες μέθοδοι για τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών της ως προς το ποιοι επιδίδονται σε αυτήν, τι κάνουν και γιατί, ώστε να αναπτύσσονται κατάλληλες πολιτικές.⁶

Ο προσδιορισμός των παραγόντων ώθησης της αδήλωτης οικονομίας είναι σημαντικός, διότι αυτοί πρέπει να αντιμετωπιστούν προκειμένου να μειωθεί η αδήλωτη οικονομία. Προσφάτως, σημειώθηκε μεγάλη πρόοδος στην κατανόηση των καθοριστικών παραγόντων της αδήλωτης εργασίας, υιοθετώντας μία θεσμική οπτική η οποία υπερβαίνει τις προηγούμενες ανταγωνιστικές συζητήσεις σχετικά με τις ποικίλες αιτίες της αδήλωτης εργασίας.⁷

⁵ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007^a)

⁶ (Eurofound, 2013· Williams και Schneider, 2016).

⁷ (Godfrey, 2015· Webb κ.ά, 2009, 2013· Williams και Franic, 2016· Williams και Horodnic, 2015a,b,c· Williams κ.ά, 2015a)

Θεσμοί, ή μηχανισμοί διακυβέρνησης, οι οποίοι προδιαγράφουν, παρακολουθούν και επιβάλλουν τους "κανόνες του παιχνιδιού" όσον αφορά στο τι είναι κοινωνικά αποδεκτό, θεωρείται ότι υπάρχουν σε κάθε κοινωνία. Σε όλες τις κοινωνίες, οι θεσμοί αυτοί είναι δύο τύπων: επίσημοι θεσμοί που προδιαγράφουν την "ηθική του κράτους" ως προς το κοινωνικά αποδεκτό (δηλαδή, νόμοι και κανονισμοί), και ανεπίσημοι θεσμοί που προδιαγράφουν την "ηθική των πολιτών" (δηλαδή, κοινωνικά αποδεκτά ήθη και κανόνες, συνήθως άγραφοι).⁸

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

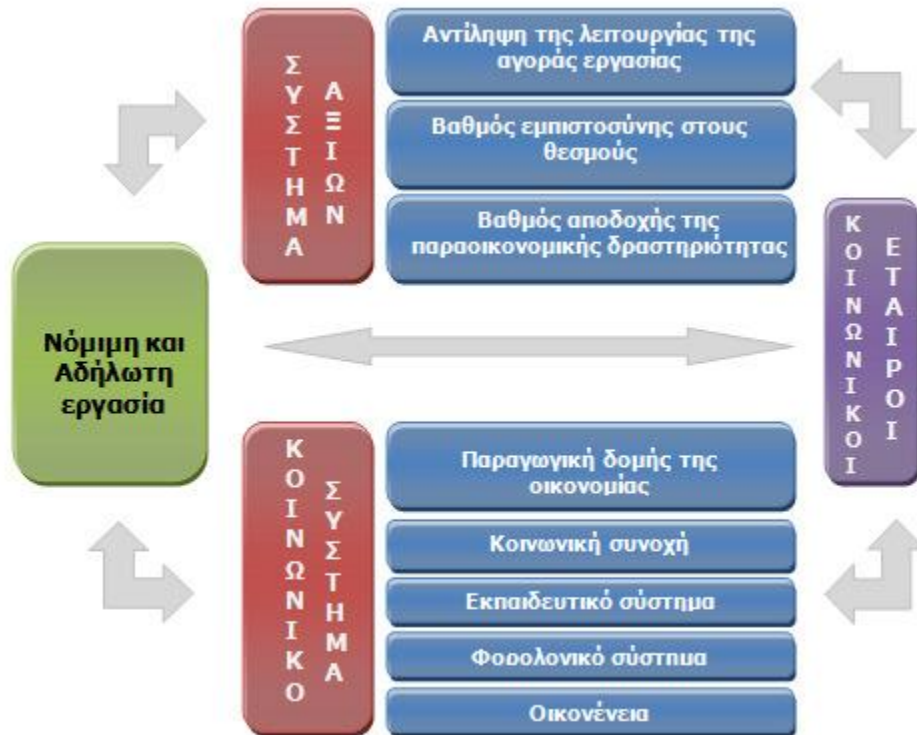
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΔΗΛΩΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

⁸ (Helmke και Levitsky, 2004).

2.1 Γενικά στοιχεία

Το φαινόμενο της αδήλωτης εργασίας είναι πολυσύνθετο και επηρεάζεται από ένα ευρύτερο φάσμα οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και θεσμικών παραγόντων. Στους θεσμικούς παράγοντες, ως κυριότεροι επισημαίνονται η χαμηλή εμπιστοσύνη στην οργάνωση του κράτους και στο πολιτικό σύστημα, οι ισχυροί οικογενειακοί δεσμοί και η θετικά προσκείμενη συμπεριφορά προς την ανασφάλιστη εργασία. Αντίστοιχα, ως κυριότεροι πολιτικοί παράγοντες για την εμφάνιση του φαινομένου προβάλλονται το ανεπαρκές κοινωνικό κράτος (πχ χαμηλά κοινωνικά επιδόματα), το ύψος της φορολογίας και των ασφαλιστικών εισφορών, ενώ στους κυριότερους κοινωνικούς-οικονομικούς παράγοντες εντάσσονται η παραγωγική δομή της οικονομίας και το μέγεθος της παραοικονομίας .

Ταυτόχρονα, η αδήλωτη εργασία τείνει να είναι πιο έντονη σε οικονομίες που χαρακτηρίζονται από υψηλά ποσοστά ανεργίας, μεγάλο αριθμό αυτοαπασχολούμενων και σημαντικές μεταναστευτικές ροές. Οι παράγοντες αυτοί, αποτελούν διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής αγοράς εργασίας, γεγονός που ερμηνεύει σε σημαντικό βαθμό το υψηλό ποσοστό που καταγράφεται στη χώρα. Η ανεργία στην Ελλάδα είναι διαχρονικά υψηλότερη από το μέσο όρο της ευρωζώνης, ενώ την τελευταία διετία καταγράφει έντονα ανοδική τάση, ως συνέπεια της ύφεσης στην οποία έχει εισέλθει η ελληνική οικονομία. Το 2011 το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 18% (877 χιλ. άνεργοι), επίδοση που είναι η δεύτερη υψηλότερη έπειτα από της Ισπανίας (21%), ενώ το α' εξάμηνο του 2012 ανήλθε στο 23,1% με τον αριθμό των ανέργων να ξεπερνά τα 1,1 εκατ. βάσει της έρευνας Εργατικού Ξυναμικού.

Πηγή : Ίδρυμα οικονομικών & βιομηχανικών ερευνών, η έννοια της αδήλωτης εργασίας και τα χαρακτηριστικά της, Δεκέμβριος 2012

2.2 Λόγοι εμφάνισης αδήλωτης εργασίας

Η αδήλωτη εργασία, από θεσμικής άποψης, ερμηνεύεται ως φαινόμενο που προκύπτει όταν οι αστοχίες επίσημων θεσμών έχουν ως συνέπεια την μη ταύτιση της ηθικής του κράτους με την ηθική των πολιτών. Όπως περιγράφουν οι Webb και Ireland (2015),⁹ οι αστοχίες των επίσημων θεσμών διακρίνονται σε τέσσερις τύπους:

(i) κενά επίσημων θεσμών, όπως ασθενές προνοιακό "δίχτυ ασφαλείας" το οποίο εξωθεί τους πολίτες στην αδήλωτη εργασία για επιβίωση·

(ii) ανεπάρκειες των επίσημων θεσμών, ή ανορθολογική κατανομή πόρων από τους επίσημους θεσμούς, όπως όταν οι επίσημοι θεσμοί επιδιώκουν να προστατεύουν ή μεγιστοποιούν τις οικονομικές προσόδους για τάξεις προνομιούχων, ή όταν το κράτος καθίσταται αιχμάλωτο αυτών των τάξεων προνομιούχων, με αποτέλεσμα η πλειονότητα να μην λαμβάνει ένα δίκαιο μερίδιο ως αντάλλαγμα για τη συνεισφορά

⁹ Webb και Ireland (2015)

τους, ή να υποβάλλεται υπερβολικά επαχθείς φόρους, κανονισμούς εγγραφής και αδειοδότησης και έξοδα·

(iii) αβεβαιότητα των επίσημων θεσμών, όπως όταν υπάρχει φόβος για το μέλλον συγκεκριμένων επίσημων θεσμών, ή όταν η τεχνολογία και οι κοινωνικοοικονομικές αλλαγές εξελίσσονται με ταχύτερο ρυθμό από ό,τι μπορούν οι επίσημοι θεσμοί να ενσωματώσουν νέους τομείς δραστηριότητας (π.χ., 'η οικονομία διαμοιρασμού'), ή/και

(iv) αδυναμίες και αστάθεια των επίσημων θεσμών, οι οποίες εκδηλώνονται με την έλλειψη ικανότητας και δυνατότητας επιβολής της νομοθεσίας¹⁰ ή/και μεταβάλλονται συνεχώς οι επίσημοι "κανόνες του παιχνιδιού" σχετικά με το τι είναι αποδεκτό, γεγονός που οδηγεί τους πολίτες στην απόρριψη των διαρκώς μεταβαλλόμενων επίσημων κανόνων υπέρ των δικών τους σταθερότερων άγραφων κοινωνικών κανόνων.

Η αδήλωτη εργασία, συνεπώς, προκύπτει εξαιτίας αυτών των αστοχιών των επίσημων θεσμών, οδηγώντας σε μία κατάσταση όπου οι επίσημοι "κανόνες του παιχνιδιού" (ηθική του κράτους) διαφέρουν από αυτά που οι πολίτες θεωρούν κοινωνικά αποδεκτά (ηθική των πολιτών). Μάλιστα όσο μεγαλύτερη είναι η αναντιστοιχία της ηθικής του κράτους και της ηθικής των πολιτών, τόσο μεγαλύτερη είναι η επικράτηση της αδήλωτης οικονομίας.

Ποιες συγκεκριμένες αστοχίες επίσημων θεσμών συνεπάγονται την αναντιστοιχία της ηθικής του κράτους και της ηθικής των πολιτών και, άρα, την επικράτηση της αδήλωτης οικονομίας; Μέχρι τώρα, υπάρχουν τρεις ανταγωνιστικές θεωρίες, κάθε μία από τις οποίες προσδιορίζει διαφορετικές αστοχίες των επίσημων θεσμών ως την αιτία για τη μεγαλύτερη επέκταση της αδήλωτης εργασίας. Πρώτον, η *θεωρία εκσυγχρονισμού* ισχυρίζεται ότι η αδήλωτη εργασία είναι διαδεδομένη σε κοινωνίες, οι οποίες είναι οικονομικά υποανάπτυκτες (δηλαδή, έχουν χαμηλά επίπεδα κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ) και στις οποίες οι επίσημοι θεσμοί διακυβέρνησης δεν είναι εκσυγχρονισμένοι, γεγονός το οποίο επιδεικνύεται με την ύπαρξη, για παράδειγμα,

¹⁰ (Webb κ.ά., 2009)

υψηλών επιπέδων διαφθοράς του δημόσιου τομέα και χαμηλής ποιότητας διακυβέρνηση.

Δεύτερον, η θεωρία της *‘υπέρμετρης κρατικής παρεμβολής’* ισχυρίζεται ότι η αδήλωτη εργασία είναι μία πράξη αντίστασης που υιοθετείται οικειοθελώς και μία ορθολογική οικονομική απόκριση σε υψηλούς φορολογικούς συντελεστές και υπερβολική κρατική παρεμβολή, όπως υπερβολικά επαχθείς κανόνες και κανονισμούς .

Τέλος, σύμφωνα με τη θεωρία της *‘ανεπαρκούς κρατικής παρέμβασης’*, η αδήλωτη εργασία αποτελεί άμεσο υποπροϊόν της υπερβολικά μικρής κρατικής παρέμβασης στις εργασιακές και προνομιακές ρυθμίσεις. Σε αυτή την προσέγγιση, η αδήλωτη εργασία θεωρείται εγγενές και αναπόσπαστο τμήμα του σύγχρονου καπιταλισμού και κύρια πτυχή των πρακτικών υπεργολαβίας, μείωσης μεγέθους και της εξωτερικής ανάθεσης που χρησιμοποιούνται στα προηγμένα καπιταλιστικά συστήματα και δίνουν τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να επιτυγχάνουν κέρδος μέσω της ευέλικτης παραγωγής και της μείωσης κόστους.¹¹

Συνεπώς, η αδήλωτη εργασία αναδεικνύεται ως μη ρυθμιζόμενη, ανασφαλής και χαμηλά αμειβόμενη απασχόληση στην οποία επιδίδεται από ανάγκη ο περιθωριοποιημένος πληθυσμός, ο οποίος είναι αποκλεισμένος από τη δηλωμένη οικονομία και αποτελεί τελευταίο καταφύγιο όταν δεν του απομένει καμία άλλη επιλογή.¹²

Από αυτήν την άποψη, η αδήλωτη εργασία θεωρείται ότι προκύπτει από την έλλειψη κοινωνικής προστασίας για τους εργαζόμενους και η θεραπεία είναι η μεγαλύτερη κρατική παρέμβαση για την παροχή εργασίας και πρόνοιας, προκειμένου να προστατεύονται οι εργαζόμενοι από τη φτώχεια.

¹¹ (Meagher, 2010, Taiwo, 2013)

¹² (Ahmad, 2008· Castells και Portes, 1989)

2.3 Η αδήλωτη εργασία ως αναπόσπαστο μέρος των δομικών αδυναμιών της Ελλάδας

Η σχέση ανάμεσα στη φορολογία, την αδήλωτη εργασία, αλλά και την παραοικονομία, είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη, όπως καταγράφουν σχετικές έρευνες. Συγκεκριμένα, οι υψηλοί φόροι και εισφορές δεν οδηγούν αναγκαστικά σε αύξηση της αδήλωτης εργασίας όταν εργαζόμενοι και εργοδότες αναγνωρίζουν ότι οι χρεώσεις αυτές έχουν υψηλή ανταποδοτικότητα. Το τελευταίο συμβαίνει σε χώρες στις οποίες η ποιότητα των θεσμών, της διακυβέρνησης και η περιορισμένη διαφθορά εγγυόνται πως οι επιβαρύνσεις αυτές πράγματι μετασχηματίζονται από το κοινωνικό κράτος σε ανταποδοτικές υπηρεσίες.¹³

Μάλιστα, οι τελευταίες δεν χρειάζεται καν να είναι άμεσα ανταποδοτικές σχετικές έρευνες καταλήγουν ότι εργαζόμενοι και εργοδότες αποδέχονται φόρους και εισφορές που αξιολογούνται από το κοινωνικό κράτος για την ενίσχυση αδυνάμων στο βαθμό που η εμπιστοσύνη στην καλή διαχείριση των κονδυλίων και την αποτελεσματικότητα των δράσεων είναι υψηλή.

Οι υψηλοί συντελεστές δεν οδηγούν σε υψηλότερη αδήλωτη εργασία σε χώρες υψηλής θεσμικής ωριμότητας. Αντίθετα, σε χώρες με θεσμικές αδυναμίες και στις οποίες η αποτελεσματικότητα της διαχείρισης των δημοσίων δαπανών προς όφελος της κοινωνίας είναι χαμηλή, οι υψηλοί φόροι αξιολογούνται από τους πολίτες ότι έχουν χαμηλή ανταποδοτικότητα και ενθαρρύνουν την ατυπία στην αγορά εργασίας καθώς και τη φοροδιαφυγή.¹⁴

Επιπλέον, πλήθος παραγόντων μπορεί να υπεισέλθουν, γεγονός που σημαίνει ότι όχι μόνο πρέπει να αξιολογούνται αλλά και οι προτεινόμενες για την κάθε χώρα λύσεις και δράσεις να τις λαμβάνουν υπόψη.

Όπως προκύπτει από σχετικές έρευνες, τα χαρακτηριστικά των θεσμών καθώς και οι ρυθμίσεις, φορολογικές και μη, διαμορφώνουν συμπεριφορές, που στη συνέχεια

¹³ ΣΕΒ – *Special report 2017*

¹⁴ ΣΕΒ – *Special report 2017*

δημιουργούν και την αντίστοιχη «κουλτούρα» η οποία αναπαράγει τις δομές αυτές, κάτι που καταγράφεται και από την πρόσφατη Διαγνωστική μελέτη για την αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα.

Με δεδομένα τα παραπάνω, η αντιμετώπιση του φαινομένου της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα δεν πρέπει να γίνει αποσπασματικά και αποκομμένη από τις δομικές αδυναμίες και τα συνολικά χαρακτηριστικά της οικονομίας της χώρας. Η, μέτρια στην καλύτερη περίπτωση, θεσμική ωριμότητα της χώρας και η αρκετά εδραιωμένη διάδοση της διαφθοράς πλαισιώνονται από πολύ ψηλούς και έντονα προοδευτικούς φόρους και, ως συνέπεια των προαναφερόμενων οδηγούν στον εγκλωβισμό της επιχειρηματικότητας σε μικρομεσαία και χαμηλής παραγωγικότητα σχήματα.¹⁵

Στα πλαίσια αυτής της πραγματικότητας το μη φιλικό επιχειρηματικό περιβάλλον της χώρας, ενισχυμένο από την αβεβαιότητα και φορολογικές υπερβολές των τελευταίων ετών, πλήττει κυρίως πιο σύνθετες μορφές

παραγωγής και επιχειρηματικής οργάνωσης, όπως είναι ενδεικτικά η μεταποίηση, οι οποίες λόγω της οργάνωσης των δραστηριοτήτων τους εκτίθενται, αθροιστικά, σε περισσότερες από αυτές τις παθογένειες.

Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω εξηγεί τη σχετική αδυναμία της συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα αλλά και την, αναλογική, απουσία μεγάλων επιχειρήσεων. Η σχετικά περιορισμένη παρουσία των τελευταίων, στο βαθμό που συνήθως λειτουργούν ως αφορμές ανάπτυξης αλυσίδων αξίας που ενθαρρύνουν τη μεγέθυνση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που εντάσσονται σε αυτές, εμφανίζεται έτσι ως κρίσιμη δομική αδυναμία της χώρας που συνδέεται άμεσα με τη χαμηλή μη μισθολογική ανταγωνιστικότητα της χώρας και, ως αναπόφευκτο επακόλουθο, τη συγκράτηση των μισθών σε χαμηλά επίπεδα.¹⁶

Την πραγματικότητα αυτή καταγράφει και η πρόσφατη Διαγνωστική Έκθεση για την Αδήλωτη Εργασία στην Ελλάδα, που αναφέρει ότι το μέγεθος της αδήλωτης οικονομίας εκτιμάται ότι ισοδυναμεί με το 25% του ΑΕΠ της Ελλάδας (21,5% για το

¹⁵ ΣΕΒ – *Special report 2017*

¹⁶ ΣΕΒ – *Special report 2017*

2017, διπλάσιο περίπου του μέσου όρου των ανεπτυγμένων χωρών που καταγράφει η σχετική έρευνα, αλλά και σημαντικά μειωμένου για τη χώρα μας τα τελευταία χρόνια) και «με το σχετικά υψηλό επίπεδο αυτοαπασχόλησης και το μεγάλο ποσοστό των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων να διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην επικράτηση της».¹⁷

Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα αποτελεί πρόβλημα που συνδέεται κυρίως με την αυταπασχόληση και τις των πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεων, σε αντίθεση με τις ανεπτυγμένες χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Το γεγονός αυτό πρέπει να γίνει αποδεκτό εφόσον είναι επιθυμητό να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το φαινόμενο. Είναι απολύτως κρίσιμο η αποδοχή αυτής της πραγματικότητας να μη συνταυτισθεί με μια δαιμονοποίηση της μικρομεσαίας επιχείρησης.¹⁸

Το γεγονός ότι η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα αποτελεί κυρίως ζήτημα της αυταπασχόλησης και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, σε αντίθεση με την Ευρώπη και σημαντικές μεγάλες Ευρωπαϊκές χώρες στις οποίες φαίνεται να αφορά, τουλάχιστον, και τις μεγάλες επιχειρήσεις (**Δ4**), πρέπει να αξιολογηθεί με ιδιαίτερη προσοχή. Καταρχήν, το γεγονός αυτό πρέπει να γίνει αποδεκτό εφόσον είναι επιθυμητό να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το φαινόμενο. Είναι όμως απολύτως κρίσιμο η αποδοχή αυτής της πραγματικότητας να μη συνταυτισθεί με μια δαιμονοποίηση της μικρομεσαίας επιχείρησης. Η Ελληνική επιχείρηση είναι μικρομεσαία όχι επειδή ο Έλληνας δεν μπορεί να αναπτύξει την επιχείρηση του ή επειδή δεν μπορεί να εργαστεί σε μια επιχείρηση που αναπτύσσεται και μεγαλώνει. Είναι μικρή επειδή ο υφιστάμενος συνδυασμός θεσμών και φόρων, κυρίως, αλλά και μεταξύ άλλων παραγόντων, την εγκλωβίζουν σε μια άχαρη πραγματικότητα και της στερούν κάθε προοπτική ανάπτυξης.¹⁹

Τα όποια μέτρα δραστικής αντιμετώπισης της αδήλωτης εργασίας πρέπει συνεπώς να συνοδεύουν εκείνα τα μέτρα που θα επιτρέψουν στην μικρομεσαία επιχείρηση που δεν επιθυμεί να μεγαλώσει, καθώς λειτουργεί εξαιρετικά ως τέτοια και αυτό της αρκεί, να λειτουργήσει σε ένα περιβάλλον πλήρους νομιμότητας. Και ταυτόχρονα να

¹⁷ ΣΕΒ – *Special report 2017*

¹⁸ ΣΕΒ – *Special report 2017*

¹⁹ ΣΕΒ – *Special report 2017*

επιτρέπει σε εκείνες τις λίγες αναλογικά επιχειρήσεις που αναπτύσσονται ταχέως, δημιουργώντας στη διαδρομή αυτή και τις νέες θέσεις εργασίας για όλη την οικονομία, να το κάνουν χωρίς τα υφιστάμενα θεσμικά και φορολογικά εμπόδια – ώστε η αύξηση του μέσου μεγέθους της Ελληνικής επιχείρησης να έρθει και σαν αποτέλεσμα της ανάπτυξης πολλών ΜμΕ.²⁰

2.4 Συνέπειες της αδήλωτης εργασίας

Η αδήλωτη εργασία έχει ως άμεση συνέπεια τη μη καταβολή των φόρων και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, που προβλέπει η νομοθεσία μιας χώρας, κάτι που αποτελεί αυταπόδεικτα μια μορφή φοροδιαφυγής που υπονομεύει τη δημοσιονομική υγεία και μειώνει τους πόρους που έχει στη διάθεση του το κράτος για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής.

Η αδήλωτη εργασία επιδρά στις συνθήκες εργασίας και την ποιότητα των θέσεων εργασίας. Συνιστά μια μορφή «κοινωνικού dumping», σχετίζεται με χαμηλότερες αποδοχές, χειρότερες συνθήκες εργασίας, συνταξιοδοτικής και υγειονομικής κάλυψης και άλλων παροχών κοινωνικής ασφάλισης και εργασία εκτός προστασίας που παρέχει το θεσμικό πλαίσιο στον εργαζόμενο. Επίσης, χαρακτηρίζεται από αυξημένους κινδύνους για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων, έχει σημαντικές και αρνητικές κοινωνικές συνέπειες και οδηγεί σε χαμηλές προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης, απουσία πρόσβασης σε ευκαιρίες για δια βίου μάθηση και ανεπαρκή κοινωνική προστασία. Επιπλέον, υπονομεύει την ικανότητα άσκησης αποτελεσματικής κοινωνικής πολιτικής και υποστήριξης αυτών που πραγματικά έχουν ανάγκη.²¹

Ενδεικτικές συνέπειες της αδήλωτης εργασίας: Μη καταβολή φόρων & εισφορών, υπονόμηση κοινωνικού κράτους, χειρότερες συνθήκες εργασίας και χαμηλότερες αποδοχές, κίνδυνοι για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων, αποκλεισμός εργαζομένων από προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης, στρέβλωση ανταγωνισμού,

²⁰ ΣΕΒ – *Special report 2017*

²¹ ΣΕΒ – *Special report 2017*

εγκλωβισμός επιχειρήσεων και δομής οικονομίας σε σχήματα χαμηλής παραγωγικότητας.

Η αδήλωτη εργασία, όπως επιβεβαιώνει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δημιουργεί συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού σε βάρος των επιχειρήσεων που είναι συνεπείς αλλά και των εργαζομένων που καταβάλλουν το σύνολο των εισφορών και φόρων που τους αναλογούν και που, συνεπώς, καθίστανται λιγότερο ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας.²²

Επίσης, η επιβράβευση, στην πράξη, της φοροδιαφυγής και εισφοροδιαφυγής αλλά και της παράκαμψης των κανόνων δικαίου που διέπουν την αγορά εργασίας συνιστά επίσης υπονόμηση του κράτους δικαίου και συμβάλλει όπως κάθε παράβαση κανόνων στη σταδιακή διάβρωση των θεσμών της χώρας, κάτι που συνήθως συνεπάγεται εγκλωβισμό της χώρας σε ένα χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης.²³

²² ΣΕΒ – *Special report 2017*

²³ ΣΕΒ – *Special report 2017*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΑΔΗΛΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Μέγεθος της αδήλωτης οικονομίας

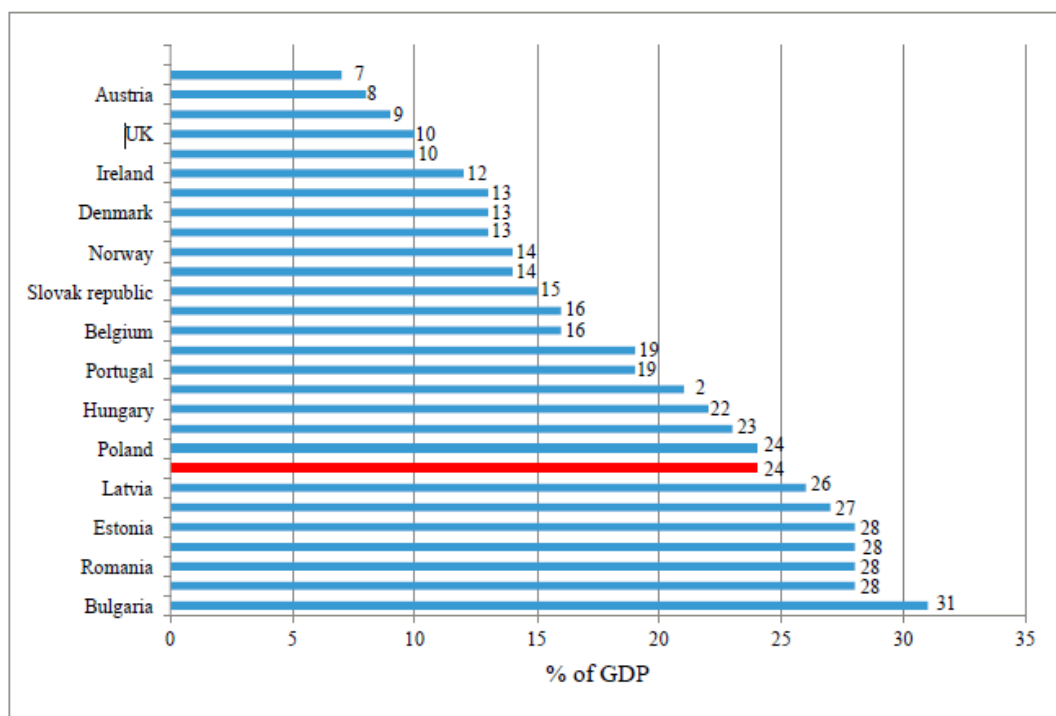
Το μέγεθος της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα, όπως προσμετράτε από τις ελληνικές στατιστικές αρχές, όπως για παράδειγμα της Eurostat, έχει μεγάλες διαφορές. Αυτό οφείλετε κυρίως στο ότι, εφόσον τα στοιχεία του ΑΕγχΠ περιλάμβαναν και την αδήλωτη εργασία τότε η ανταπόκριση της Ελλάδας στις προδιαγραφές ελλείμματος θα ήταν καλύτερη, διότι θα επέφερε συρρίκνωση του το δημοσιονομικού ελλείμματος ως ποσοστό του ΑΕγχΠ²⁴

Επομένως για την εκτίμηση της αδήλωτης οικονομίας στην Ελλάδα, είναι αυτονόητο ότι υπάρχουν πολύ έντονες διαμάχες. Λαμβάνοντας υπόψη το δεδομένο αυτό, πρέπει να υπάρξει ρητή διατύπωση, πως δεν είναι αδιάσειστα, τα στοιχεία τα οποία παραθέτονται στην παρούσα έκθεση, απλώς αποτελούν μία σειρά από εκτιμήσεις που προκύπτουν με την χρήση διάφορων μεθόδων μέτρησης, οι οποίες είναι ευρέως διαδεδομένες σε ακαδημαϊκούς και υπευθύνους χάραξης πολιτικής, ως μια μέθοδος για τον υπολογισμό, κατά προσέγγιση, της αδήλωτης οικονομίας και της διακύμανσης του μεγέθους της ανάμεσα στις χώρες.

Στο σχήμα 1 εμφανίζεται μία εκτίμηση του μεγέθους της ελληνικής αδήλωτης οικονομίας σε σύγκριση με την ΕΕ των 28, η δε μέθοδος που έχει χρησιμοποιηθεί είναι αυτή των πολλαπλών δεικτών – πολλαπλών αιτίων (MIMIC) την οποία ανέπτυξε ο Schneider (2013). Σε αυτή παρουσιάζεται πως η αδήλωτη οικονομία στην Ελλάδα το έτος 2013 ανερχόταν στο 24% του ΑΕγχΠ, κάτι που αυτόματα φέρνει την Ελλάδα ανάμεσα στις χώρες με τη μεγαλύτερη αδήλωτη οικονομία στην Ευρώπη.

²⁴ (βλ. Μπιτζένης και Μακέδος, 2013, 2014).

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται , με τη μέθοδο MIMIC, το αν αυξάνεται ή μειώνεται η αδήλωτη οικονομία τόσο στην ΕΕ των 27 (εκτός Κροατίας) όσο και στην Ελλάδα και καταδεικνύει ότι μεταξύ 2008 και 2013, υπήρξε συρρίκνωση της αδήλωτης οικονομίας τόσο στην ΕΕ των 27 όσο και στην Ελλάδα. Μάλιστα, η μέθοδος αυτή διαπιστώνει ότι παρατηρείται μία μικρή αλλά σταθερή μείωση, τα τελευταία χρόνια, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις υπόλοιπες χώρες.

Πηγή : (βλ. Μπιτζένης και Μακέδος, 2013, 2014).

Πίνακας 1. Μέγεθος της αδήλωτης οικονομίας στην ΕΕ των 27 και την Ελλάδα, 2008-2013, %του επίσημου ΑΕγχΠ

Έτος	ΕΕ των 27	Ελλάδα
2008	19,3	24,3
2009	19,8	25,0
2010	19,5	25,4
2011	19,2	24,3
2012	18,9	24,0
2013	18,4	23,6

Πηγή : (βλ. Μπιτζένης και Μακέδος, 2013, 2014).

Δεν είναι όμως η μέθοδος MIMIC, η μόνη μέθοδο μέτρησης. Παρότι παλαιότερες Αξιολογήσεις που έγιναν από το Ευρωπαϊκό Επιμελητήριο Απασχόλησης έχουν καταλήξει στο παρόμοιο συμπέρασμα, που λέει ότι η αδήλωτη οικονομία αντιπροσωπεύει περίπου το ένα τέταρτο του επίσημου ΑΕγχΠ στην Ελλάδα, το Eurofound (2013) φέρνει αυτό το ποσοστό στο ένα τρίτο του επίσημου ΑΕγχΠ. Επίσης σε έρευνα με ερωτηματολόγιο που έγινε από τον Hazans (2011), με την οποία εξεταζόταν το ποσοστό των εργαζόμενων χωρίς σύμβαση εργασίας, αναδείχτηκε ότι στην αδήλωτη οικονομία στην Ελλάδα απασχολείται το 46,7% του ευρύτερου εργατικού δυναμικού της.

Υπάρχουν επίσης πολλές μελέτες που εκτιμούν το μέγεθος της αδήλωτης οικονομίας βασιζόμενες στα αποτελέσματα των φορολογικών ελέγχων ή των επιθεωρήσεων που διεξάγονται από τις φορολογικές, ασφαλιστικές ή και εργατικές αρχές. Έτσι, για παράδειγμα, από το Σεπτέμβριο του 2013 έως τον Ιανουάριο του 2016, πραγματοποιήθηκαν από το ΣΕΠΕ επιθεωρήσεις σε 68.209 επιχειρήσεις, από τις οποίες οι 9.966, δηλαδή ένα ποσοστό 14,6%, απασχολούσαν συνολικά 17.058 αδήλωτους εργαζόμενους. Στις επιχειρήσεις αυτές επιβλήθηκαν πρόστιμα συνολικού ποσού €178,8 εκατομμυρίων (περίπου 2.622 ευρώ κατά μέσο όρο ανά επιχείρηση). Τέλος ο Κανελλόπουλος το 2012, κάνοντας έρευνα με δεδομένα κοινωνικής ασφάλισης του 2009, διαπιστώνει ότι τα άτομα που είχαν συνταξιοδοτική ασφάλιση, έφταναν τα 4,5 εκατ. ενώ ήταν ανασφάλιστα 1 εκατομμύριο άτομα.

Τα αποτελέσματα των μετρήσεων για την αδήλωτη εργασία, που γίνονται, τόσο από το IOBE (Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών), όσο και από το INE-

ΓΣΕΕ (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ) βασίζονται στις επιθεωρήσεις που πραγματοποιεί το Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας (ΣΕΠΕ) και η Ειδική Υπηρεσία Ελέγχων Ασφάλισης του ΙΚΑ (ΕΥΠΕΑ). Με βάση αυτές τις μετρήσεις το IOBE το 2012 κατέγραψε ότι το ποσοστό αδήλωτης εργασίας στις επιχειρήσεις όπου επιθεωρήθηκαν το 2011 ήταν 30%. Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (σε μέτρηση του Καψάλη το 2015) αναφέρει ότι το 2013 το αντίστοιχο ποσοστό αδήλωτης εργασίας στις επιχειρήσεις όπου επιθεωρήθηκαν έφτανε στο 40,5%. Σε μια μελέτη, που εξετάστηκαν επιχειρήσεις στις οποίες έγινε επιθεώρηση το 2008, κατεγράφη ότι το 10% όλων των επιχειρήσεων που επιθεωρήθηκαν από το ΙΚΑ δεν είχαν καταβάλει τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, ενώ δεν είχαν δηλώσει το 27% των εργαζομένων τους.²⁵

Η εκτίμηση που έγινε από τους Artavanis κ.ά. το 2012 είναι ότι το 2009 τα διαφυγόντα έσοδα λόγω φοροδιαφυγής έφτασαν στο 31% του ελλείμματος. Η σύγκριση που έγινε στα επίπεδα και τις επιπτώσεις της φοροδιαφυγής πριν και κατά την ελληνική κρίση από τους Matsaganis κ.ά (2012) διαπίστωσε ότι από το σύνολο των φορολογικών δηλώσεων έφτανε στο 11,8% το μέσο ποσοστό ανακριβών δηλώσεων για το 2006, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα να επέλθει υστέρηση των φορολογικών εσόδων της τάξης του 27,8% (στο σύνολο των εσόδων), ενώ το 2010 το μέσο ποσοστό ανακριβών δηλώσεων έφτασε στο 12% και η υστέρηση των φορολογικών εσόδων ανήλθε στο 30,3%. Παρόλα αυτά, το πρόβλημα που υπάρχει με όλες αυτές τις μελέτες είναι ότι τα δεδομένα για τις επιθεωρήσεις δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εκτίμηση του μεγέθους της αδήλωτης οικονομίας, διότι δεν βασίζονται σε τυχαίο ή αντιπροσωπευτικό δείγμα.

Το ΣΕΠΕ επικεντρώνει τις επιθεωρήσεις του σε τομείς που έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να απασχολούν αδήλωτους εργαζόμενους. Άρα, από την πλευρά της μεθοδολογικής άποψης, δεν είναι σωστό να γίνονται προεκβολές στο σύνολο του πληθυσμού βασισμένες στα δείγματα του ΣΕΠΕ. Ο σωστότερος τρόπος για την καταγραφή μιας ακριβέστερης εικόνας της κατάστασης θα ήταν η επιλογή ενός τυχαίου δείγματος για τακτικές επιθεωρήσεις. Όμως, δεν συνιστάται κάτι τέτοιο, διότι αποστολή του ΣΕΠΕ και των άλλων υπηρεσιών επιθεωρήσεων είναι η στόχευση σε

²⁵ (Matsaganis και Flevotomou, 2010)

τομείς και δραστηριότητες που πιθανόν παραβαίνουν την εργατική, φορολογική και ασφαλιστική νομοθεσία.

Σε άλλες μελέτες βέβαια, χρησιμοποιούνται μέθοδοι που εξετάζουν τις διαφορές μεταξύ μιας πηγής δεδομένων από άλλη. Το 2010 οι Matsaganis και Flevotomou συνέκριναν τις διαφορές που υπήρχαν μεταξύ των δηλωθέντων εισοδημάτων σε φορολογικές δηλώσεις φυσικών προσώπων και των εισοδημάτων που είχαν δηλωθεί στην Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών. Η εκτίμηση τους ήταν ότι η ανακριβής φορολογική δήλωση προσωπικού εισοδήματος στο σύνολο του πληθυσμού έφτανε το 10%, κάτι που οδηγούσε σε απώλειες εσόδων που έφτανε το 26% (λόγω προοδευτικής φορολόγησης), με ένα σταθμισμένο μέσο όρο ανακριβούς δήλωσης εισοδήματος των ελευθέρων επαγγελματιών της τάξεως του 33%.²⁶

Σε ανάλυση που έκαναν το 2016 οι Artavanis κ.ά. στους ελεύθερους επαγγελματίες, χρησιμοποίησαν μικροδεδομένα δανεισμού των νοικοκυριών από ελληνική τράπεζα, για να αναπαράγουν το μοντέλο τραπεζικών εξασφαλίσεων και να συνάγουν την τραπεζική εκτίμηση του πραγματικού ατομικού εισοδήματος. Η εκτίμηση που αποκομίσθηκε από την έρευνα αυτή είναι ότι 43%-45% του εισοδήματος των ελευθέρων επαγγελματιών δεν δηλώνεται και, κατά συνέπεια, δεν φορολογείται., Αυτό σημαίνει 28,2 δισεκατομμύρια ευρώ αδήλωτων εισοδημάτων, για το 2009, υποδηλώνοντας διαφυγόντα φορολογικά έσοδα άνω των 11 δισεκατομμυρίων ευρώ ή 30% του ελλείμματος. Όμως, όλες αυτές οι μέθοδοι σύγκρισης των διαφορών, έχουν το μειονέκτημα ότι οι διαφορές αυτές δεν οφείλονται στην αδήλωτη εργασία αλλά σε άλλους παράγοντες.

3.2 Φύση της αδήλωτης οικονομίας

3.2.1 Είδη αδήλωτης εργασίας

Τα ποσοστά των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, σε συνδυασμό με τα σχετικά υψηλά επίπεδα αυτοαπασχόλησης στην Ελλάδα, συχνά θεωρούνται ως καταλύτες της επικράτησης της αδήλωτης οικονομίας στην χώρα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε

²⁶ (Matsaganis και Flevotomou, 2010)

ένα ενημερωτικό δελτίο σχετικά με την πρωτοβουλία Small Business Act²⁷ και σύμφωνα με αυτό, οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις που απασχολούν μέχρι 25 εργαζόμενους, κυριαρχούν στην ελληνική οικονομία και αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 99% των επιχειρήσεων.

Ταυτόχρονα, οι επιχειρήσεις απασχολούν το 86% του ελληνικού εργατικού δυναμικού σε αντίθεση με τις επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που απασχολούν το 67% του συνολικού εργατικού δυναμικού. Όντως, οι πολύ μικρές επιχειρήσεις που το σύνολο των εργαζομένων τους είναι από 1 έως 9 άτομα, αντιπροσωπεύουν το 96% του συνολικού αριθμού των επιχειρήσεων στην Ελλάδα και απασχολούν το 55% του εργατικού δυναμικού. Σε αντίθεση με την Ευρωπαϊκή των 28 που το ποσοστό αυτό είναι κάτω του 30%. Στην Ελλάδα επίσης εμφανίζεται το υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων στην Ευρώπη με ποσοστό μεγαλύτερο του 32% έναντι της ΕΕ των 28 με ποσοστό 14%.²⁸

Από αυτό το διαρθρωτικό χαρακτηριστικό της ελληνικής οικονομίας γίνεται κατανοητή η επικράτηση της αδήλωτης εργασίας. Παρόλα αυτά, υπάρχουν και άλλα χαρακτηριστικά που πρέπει ταυτόχρονα να αναγνωριστούν.

Στην αδήλωτη οικονομία περιλαμβάνεται όχι μόνο η αδήλωτη αλλά και η μερικώς δηλωμένη εργασία. Με τον όρο *αδήλωτη εργασία* περιγράφεται η εργασία που δεν δηλώνεται καθόλου στο κράτος με σκοπό την μη φορολόγηση, την μη καταβολή των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης ή/και την μη τήρηση της εργατικής νομοθεσίας.

Περιλαμβάνονται μη εγγεγραμμένοι εργαζόμενοι, οι οποίοι εργάζονται δίχως σύμβαση σε επιχείρηση, νοικοκυριό, καθηγητές ιδιαίτερων μαθημάτων, ως μέλη της οικογένειας, ή εργάτες γης. Μπορεί να είναι και Έλληνες πολίτες αλλά και νόμιμοι ή παράτυποι μετανάστες, που να έχουν ταυτόχρονα μία δευτερεύουσα ή πολλαπλές απασχολήσεις και να τους παρέχετε ασφαλιστική κάλυψη από την κύρια εργασία τους, αλλά να μην καταβάλλουν εισφορές για τη δεύτερη, ή μπορεί να είναι συνταξιούχοι, φοιτητές ή άλλοι δίχως πρόσθετη δηλωμένη απασχόληση. Εκτός από

²⁷ (Νομοθετική πράξη για τις μικρές επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2014)

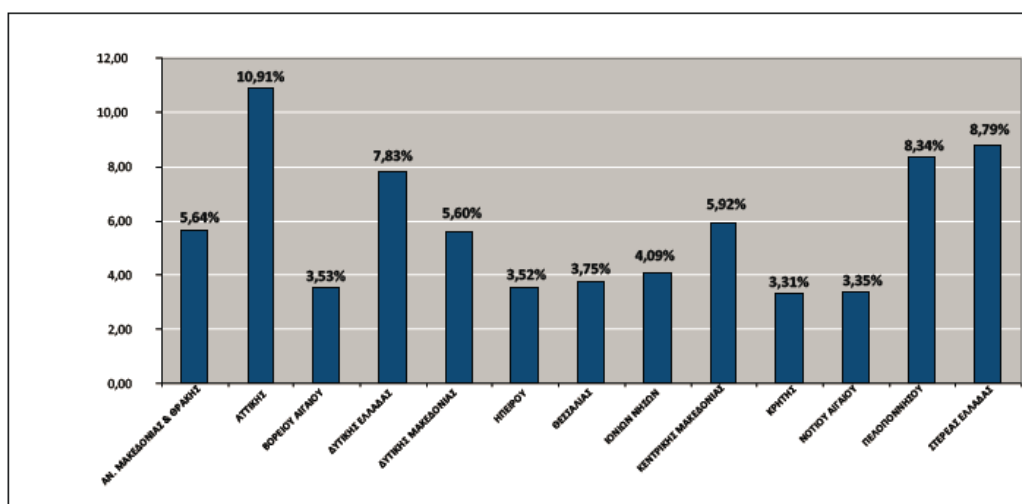
²⁸ (Eurostat, 2014).

την αδήλωτη έμμισθη εργασία, υπάρχει και η αδήλωτη αυτοαπασχόληση, στην οποία δεν δηλώνεται μέρος ή οι συνολικές συναλλαγές του αυτοαπασχολούμενου. Πολλοί από αυτούς τους αυτοαπασχολούμενους στην Ελλάδα μπορεί κάλλιστα να είναι 'ψευδοαυτοαπασχολούμενοι'.

Εντωμεταξύ, με τον όρο *μερικώς δηλωμένη εργασία*, αναφέρεται η παράνομη πρακτική των εργοδοτών να προβαίνουν σε ανακριβή δήλωση των μισθών, αλλά και στην πρακτική δηλωμένων εργοδοτών που καταβάλλουν σε δηλωμένους εργαζομένους δύο μισθούς: ο έναν επίσημος μισθός, τον οποίο δηλώνουν για σκοπούς φορολόγησης, κοινωνικής ασφάλισης και εργατικής νομοθεσίας, και μία πρόσθετη αδήλωτη αμοιβή, την οποία εισπράττουν οι εργαζόμενοι "κάτω από το τραπέζι" ή "μαύρα". Μία άλλη μορφή ατελώς δηλωμένης εργασίας που εμφανίζεται στην Ελλάδα είναι αυτή στην οποία μεγάλες επιχειρήσεις, όπως υπεραγορές, απασχολούν κάποιο άτομο με σύμβαση τετράωρης εργασίας, αλλά στην πραγματικότητα ο εργαζόμενος αυτός απασχολείται για 7-8 ώρες. Αυτή η μορφή μερικώς δηλωμένης εργασίας είναι πολύ δύσκολο να εντοπιστεί από τις αρχές.

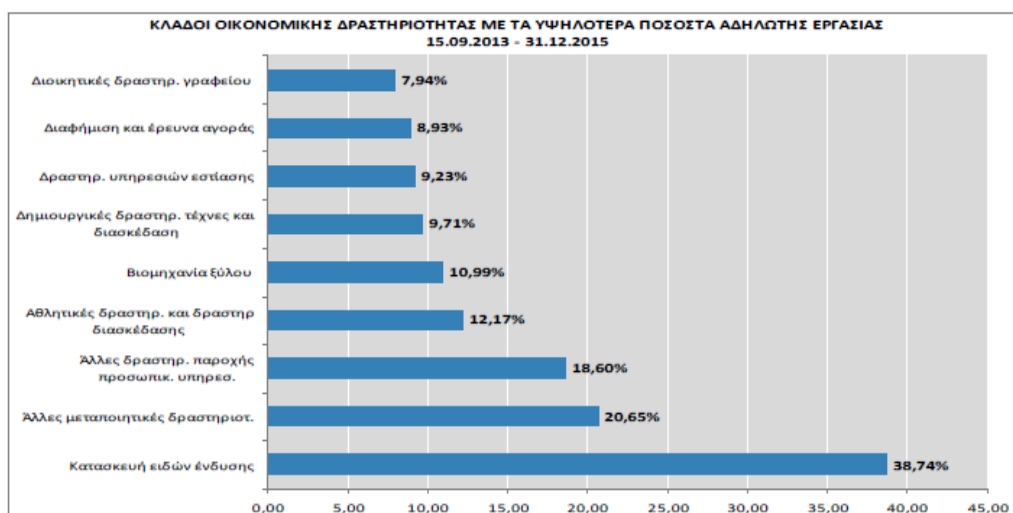
Δεν είναι εύκολο όμως κάποιος να αναλύσει την φύση της αδήλωτης οικονομίας στην Ελλάδα, μιας και ένα από τα μεγάλα προβλήματα είναι ότι υπάρχουν πολύ λίγες πηγές δεδομένων. Μία εξ αυτών των λίγων είναι οι επιθεωρήσεις. Για παράδειγμα, στο Σχήμα 2 εμφανίζονται οι περιφερειακές διακυμάνσεις των ποσοστών αδήλωτης εργασίας, από 3,5% μέχρι 10,9%, οι οποίες εντοπίστηκαν από τους επιθεωρητές εργασίας, ενώ στο Σχήμα 3 εμφανίζονται οι σημαντικές διακυμάνσεις μεταξύ των τομέων με τους αδήλωτους εργαζομένους ως ποσοστό του συνόλου των εργαζομένων οι οποίες κυμαίνονται από 7,9% έως 38,7%. Παρότι οι χρήσιμες πληροφορίες για τη φύση της αδήλωτης εργασίας, που περιέχονται στα στατιστικά στοιχεία που αφορούν τον αριθμό περιπτώσεων αδήλωτης εργασίας, τα οποία εντοπίστηκαν από το Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας (ΣΕΠΕ) κατά την διάρκεια επιθεωρήσεων, το σημαντικό πρόβλημα είναι ότι αυτά τα δεδομένα δεν βασίζονται σε αντιπροσωπευτικό ή τυχαίο δείγμα επιχειρήσεων. Επομένως, δεν είναι σωστή η προεκβολή στο συνολικό πληθυσμό από τα στοιχεία του ΣΕΠΕ.

Ποσοστά αδήλωτης εργασίας ανά περιφέρεια, 2015: αποτελέσματα επιθεωρήσεων Εργασίας

Πηγή: Μίχος (2016)

Αδήλωτοι εργαζόμενοι ανά τομέα, 9/2013-12/2015: αποτελέσματα επιθεωρήσεων Εργασίας

Πηγή: Μίχος (2016)

Το 2013 πραγματοποιήθηκε η ειδική έρευνα του Ευρωβαρόμετρου αριθ. 402, που είναι η μόνη γνωστή σύγχρονη αντιπροσωπευτική έρευνα που διερεύνησε την φύση

της αδήλωτης εργασίας. Στην έρευνα αυτή έγιναν συνεντεύξεις κατά πρόσωπο και στη γλώσσα τους, σε ένα δείγμα 1.000 ερωτώμενων. Χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της πολυσταδιακής τυχαίας δειγματοληψίας, με την οποία διασφαλίστηκε ότι το δείγμα ήταν αναλογικό και αντιπροσωπευτικό του ελληνικού πληθυσμού όσο αφορά το φύλο, την ηλικία, την περιφέρεια και το μέγεθος οικισμού. Στην μελέτη αυτή εξετάστηκε η φύση της αδήλωτης και της μερικώς δηλωμένης εργασίας στην Ελλάδα. Περιελάμβανε επίσης τους τομείς όπου παρατηρήθηκε συγκέντρωση, τόσο των ατόμων που επιδίδονται σε αυτήν όσο και των κινήτρων τους.

Η ανάλυση των τύπων αδήλωτης εργασίας στην οποία είχαν απασχοληθεί οι ερωτηθέντες κατά τους 12 μήνες πριν την έρευνα το 2013 είναι:

- Το 67,3% της συνολικής αδήλωτης εργασίας αφορούσε σε έμμισθη απασχόληση, εκ της οποίας: α) 13,3% ήταν πλήρως αδήλωτη έμμισθη εργασία, και β) 54% ήταν μερικώς δηλωμένη απασχόληση
- Το 22,5% αφορούσε αμειβόμενες εξυπηρετήσεις στο πλαίσιο στενών κοινωνικών σχέσεων, όπως συγγενείς, φίλοι, γνωστοί και γείτονες, και
- Το 10,2% ήταν αδήλωτη αυτοαπασχόληση,

Για την καλύτερη κατανόηση των τομέων που παρουσιάζουν συγκέντρωση της αδήλωτης οικονομίας και ποιος μετέχει σε αδήλωτη εργασία, λαμβάνονται υπόψιν: α) η ανάλυση της ζήτησης για αδήλωτα αγαθά και υπηρεσίες, β) η προσφορά αδήλωτης εργασίας και, γ) η φύση της μερικώς δηλωμένης εργασίας με τη μορφή των 'μαύρων' αποδοχών, δηλαδή ποιοι λαμβάνουν τέτοιες επιπλέον αδήλωτες αποδοχές και ποιοι είναι οι καθοριστικοί παράγοντες της επικράτησής τους.

3.2.2 Ζήτηση αδήλωτων αγαθών και υπηρεσιών

Από τους Έλληνες που συμμετείχαν στην έρευνα του Ευρωβαρόμετρου το 2013, ένα ποσοστό περίπου 30% δήλωσε ότι τους προηγούμενους 12 μήνες, είχε αγοράσει αδήλωτα αγαθά και υπηρεσίες και ότι είχε δαπανήσει περίπου 750 ευρώ, κατά μέσο όρο, για αυτά τα αγαθά και τις υπηρεσίες.

Από την εξέταση των αγαθών και των υπηρεσιών που επήλθαν αδήλωτα κατά το δωδεκάμηνο πριν την έρευνα, εξάγεται το συμπέρασμα ότι 13,5% από το σύνολο των ερωτηθέντων είχε αγοράσει άλλα αγαθά, εκτός από τρόφιμα, στην αδήλωτη οικονομία, 6,5% τρόφιμα, 7,4% είχε αγοράσει υπηρεσίες επισκευής ή ανακαίνισης σπιτιού, 6,3% λοιπές υπηρεσίες (εκτός αυτών που αναφέρονται αλλού στον πίνακα), 3,8% υπηρεσίες επισκευής αυτοκινήτου, 4,7% υπηρεσίες υγείας, 3,5% υπηρεσίες οικιακής καθαριότητας, 0,5% υπηρεσίες μετακόμισης, 0,8% κηπουρικές υπηρεσίες, 0,4% υπηρεσίες φροντίδας ηλικιωμένου, 0,7% διδασκαλία κατ' οίκον, 0,5% υπηρεσίες σιδερώματος ρούχων, 0,1% υποστήριξη πληροφορικής, και 0,1% υπηρεσίες φύλαξης παιδιών. Πράγματι, αυτά τα ευρήματα αντικατοπτρίζουν από την πλευρά της ζήτησης τα ευρήματα του ΔΝΤ (2013) από πλευρά προσφοράς, ότι δηλαδή η χρήση αδήλωτης εργασίας έχει μεγάλη επιρρέπεια σε τομείς όπως ο τουρισμός, η σίτιση, οι οικιακές υπηρεσίες, οι κατασκευές, η γεωργία, και το εμπόριο.

Είναι πραγματικότητα ότι οι αδήλωτες αγορές σε μερικούς από τους τομείς αυτούς έχουν μια αύξηση τα τελευταία χρόνια, λόγω διαφόρων παραγόντων, όπως για παράδειγμα της εκτεταμένης χρήσης νέων τεχνολογιών, όπως το Airbnb στον τουρισμό, που συνδυάστηκε με την κατάργηση της ελάχιστης περιόδου ενοικίασης το 2015.²⁹ Μία μελέτη που έγινε από Grant Thornton υπολογίζει αυτή τη ζημία περίπου στα 270 εκατ. ευρώ, κάτι που μπορεί εύκολα να βγει ως συμπέρασμα από την κατά 15-17% αύξηση των αφίξεων και η κατά 4% μείωση των κρατήσεων στα ξενοδοχεία.

Επομένως, η αξιολόγηση αυτή από πλευράς ζήτησης υποδηλώνει ότι θα παραμείνει διαδεδομένη η αδήλωτη εργασία από πλευράς προσφοράς στις *υπηρεσίες υγείας*, στον αγροτικό τομέα, στον τομέα που ασχολείται με την επισκευή και την ανακαίνιση των σπιτιών, και σε μία σειρά άλλων οικιακών υπηρεσιών (καθαριότητα, σιδέρωμα, κηπουρική). Ως παράδειγμα για τη βαθύτερη κατανόηση του φαινομένου αυτού από την πλευρά της ζήτησης στην Ελλάδα σε σχέση με το σύνολο των τομέων, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν οι άτυπες πληρωμές στο σύστημα υγείας, για την απόκτηση πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη ή για βελτίωση της ποιότητάς της.

²⁹ (Νόμος 4336/2015)

Σε έρευνα του 2008 (Liaropoulos κ.ά.)³⁰ διαπιστώθηκε ότι το 36% των ασθενών που νοσηλεύθηκαν σε δημόσια νοσοκομεία δήλωσαν ότι κατέβαλαν, τουλάχιστον μία φορά, άτυπη αμοιβή σε νοσοκομειακούς γιατρούς, ενώ το 42% αυτών δήλωσαν ότι ο φόβος της ανεπαρκούς περίθαλψης εάν δεν κατέβαλαν την αμοιβή, τους ώθησε στην κίνηση αυτή και το 20% επειδή τους ζητήθηκε από τον ιατρό.

Παρομοίως, από Kaitedlidou κ.ά. (2013) διαπιστώθηκε ότι το 74% των γυναικών που χρησιμοποίησαν μαιευτικές υπηρεσίες κατέβαλαν άτυπες αμοιβές, ενώ οι Souliotis κ.ά. (2015) αναφέρουν "φακελάκια" στο 32,4% των εισαγωγών σε δημόσια νοσοκομεία. Για την επικράτηση της καταβολής τέτοιων άτυπων αμοιβών σε γιατρούς πιθανώς υπάρχει η αντίληψη ότι η αδήλωτη οικονομία αποτελείται από μία "κατώτερη βαθμίδα" ανθρώπων που αναγκάζονται να εργαστούν στην αδήλωτη οικονομία και μία "ανώτερη βαθμίδα" επαγγελματιών που οδηγούνται σε αυτό κατά κανόνα από επιλογή και συχνά λαμβάνουν υψηλότερες αμοιβές για την αδήλωτη δραστηριότητά τους.³¹

Το γεγονός ότι η καταβολή άτυπων αμοιβών από τους πολίτες στους γιατρούς είναι ευρέως διαδεδομένο, υποδηλώνει την ύπαρξη μιας "ανώτερης" βαθμίδας και αναδεικνύεται σταδιακά πως η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα ίσως δεν εμφανίζεται εντονότερα στους φτωχούς και τους άνεργους, αλλά και σε επαγγελματικές ομάδες όπως οι δικηγόροι και τα ιατρικά επαγγέλματα, οι οποίες επωφελούνται όχι μόνο από υψηλότερες αμοιβές για την αδήλωτη εργασία τους, αλλά ταυτόχρονα και από την αγορά αδήλωτων αγαθών και υπηρεσιών (όπως για παράδειγμα οικιακές υπηρεσίες καθαρισμού και συντήρησης).³²

Το ίδιο συμπέρασμα βγαίνει και από την εξέταση των ομάδων που έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αγοράσουν αδήλωτα προϊόντα και υπηρεσίες. Σε έρευνα του Ευρωβαρόμετρου το 2013 αποκαλύπτεται ότι παρότι επικρατεί σε όλες τις κοινωνικοδημογραφικές περιφέρειες και κοινωνικοοικονομικές ομάδες, αποτελεί περισσότερο κοινή πρακτική σε ορισμένους πληθυσμούς. Τις μεγαλύτερες

³⁰ Liaropoulos κ.ά. (2008)

³¹ (Fields, 1998, 2005).

³² (Artavanis κ.ά., 2012)

πιθανότητες για την απόκτηση αδήλων αγαθών και υπηρεσιών έχουν οι άνδρες, οι νέοι, οι περισσότερο μορφωμένοι και οι απασχολούμενοι (40% των αυτοαπασχολούμενων και 34% των εργαζομένων έναντι 24% όσων δεν εργάζονται).

Εντέλει, παρότι οι αυτοαπασχολούμενοι αντιπροσωπεύουν μόλις το 18% των ερωτηθέντων, αγοράζουν το 24% του συνόλου των αδήλων αγαθών και υπηρεσιών. Αντιστοίχως, όσοι ανήκουν στη μεσαία και ανώτερη τάξη, (όπως αυτοί δήλωσαν) και αντιπροσωπεύουν το 45% του πληθυσμού που συμμετείχε στην έρευνα πραγματοποιούν το 52% των αδήλων αγορών, ενώ όσοι δεν αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πληρωμή λογαριασμών ή αντιμετωπίζουν τέτοιες δυσκολίες σπάνια αντιπροσωπεύουν το 46% των ερωτηθέντων, αλλά αγοράζουν το 53% των αδήλων αγαθών και υπηρεσιών.

Από τα παραπάνω μπορεί κανείς εύκολα να συμπεράνει ότι τις περισσότερες πιθανότητες για να επωφεληθούν από την αγορά αδήλων αγαθών και υπηρεσιών (π.χ., επισκευές και ανακαινίσεις σπιτιού, οικιακή καθαριότητα), έχουν οι σχετικά εύποροι. Υπάρχουν όμως και περιφερειακές διαφοροποιήσεις και αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι η πρακτική αυτή είναι συνηθέστερη στη Βόρεια Ελλάδα και την Κεντρική Ελλάδα. Δεν υπάρχει όμως αναφορά για μεγάλες διαφορές σχετικά με τις διακυμάνσεις ανάμεσα στο αγροτικό και το αστικό περιβάλλον. Ένα τελικό συμπέρασμα, που είναι και το πιο σημαντικό, είναι πως όσο υψηλότερο είναι **το φορολογικό φρόνημα** των πολιτών, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να αγοράζουν αδήλωτα αγαθά και υπηρεσίες. Το συμπέρασμα αυτό τονίζει τη σπουδαιότητα της αντιμετώπισης των αστοχιών των επίσημων θεσμών, με σκοπό να αποκατασταθεί το κοινωνικό συμβόλαιο ανάμεσα στο κράτος και τους πολίτες του, έχοντας ως στόχο την προαγωγή μίας κουλτούρας εμπιστοσύνης και υψηλής δέσμευσης. Υπάρχουν πολύ λιγότερες πιθανότητες να οδηγηθούν οι πολίτες στην αγορά αδήλων αγαθών και υπηρεσιών, όταν ευθυγραμμίζεται η ηθική τους και την ηθική του κράτους.

Για την αξιολόγηση των διακυμάνσεων αυτών στην πιθανότητα αγοράς αδήλων αγαθών και υπηρεσιών είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη και να διατηρούνται σταθερές άλλες μεταβλητές ελέγχου, και για το λόγο αυτό, πραγματοποιήθηκε μία ανάλυση σταδιακής λογιστικής παλινδρόμησης. Από την ανάλυση αυτή

αναδεικνύεται ότι τα άτομα που έχουν τις περισσότερες πιθανότητες να αγοράσουν αδήλωτα αγαθά και υπηρεσίες είναι όσοι έλαβαν πολυετή μόρφωση, έχουν χαμηλό φορολογικό φρόνημα και οι αυτοαπασχολούμενοι.

Αντιθέτως, το φύλο, η ηλικία, και η οικογενειακή κατάσταση δεν παίζουν σημαντικό ρόλο στις πιθανότητες αγοράς αδήλωτων αγαθών και υπηρεσιών. Παρομοίως, δεν υπάρχει σημαντικός συσχετισμός, όσο αφορά τον αριθμό ατόμων άνω των 15 ετών σε ένα νοικοκυριό, την παρουσία παιδιών ούτε την κοινωνική τάξη που δηλώνει ο ερωτώμενος, ή τις δυσκολίες στην πληρωμή λογαριασμών και τέλος εάν ζει κάποιος σε αστική ή αγροτική περιοχή. Όμως, οι κάτοικοι της Αττικής και της Κρήτης έχουν λιγότερες πιθανότητες να αγοράσουν αδήλωτα αγαθά συγκριτικά με αυτούς που ζουν στη Βόρεια Ελλάδα. Τα μέτρα πολιτικής επομένως που πρέπει να ληφθούν, πρέπει να λάβουν υπόψη αυτά τα ευρήματα, καθώς παρουσιάζουν τις ομάδες (π.χ. αυτοαπασχολούμενοι, περισσότερο μορφωμένοι και κάτοικοι της Βορείου Ελλάδας) που πρέπει να στοχεύουν οι πολιτικές αυτές, για επιδίωξη της μείωσης της ζήτησης για αδήλωτα αγαθά και υπηρεσίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΔΗΛΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΤΑΣ

4.1 Τρόποι προσέγγισης της αδήλωτης εργασίας

Οι μορφές που λαμβάνει η αδήλωτη εργασία είναι αρκετές, όπως για παράδειγμα, η συμμετοχή στη δευτερεύουσα αγορά εργασίας (ολοκληρωτικά ή παράλληλα με τη συμμετοχή στην επίσημη αγορά εργασίας) ή η απασχόληση ατόμων που δεν έχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν στην επίσημη αγορά εργασίας (πχ παράνομοι μετανάστες). Αυτός είναι και ο λόγος που κάνει την εμπειρική ανάλυση της αδήλωτης εργασίας ιδιαίτερα δύσκολη, με δεδομένο ότι το σύνολο των ωρών που απασχολείται το άτομο που συμμετέχει στην ανεπίσημη αγορά εργασίας είναι σχεδόν αδύνατο να καθοριστεί.

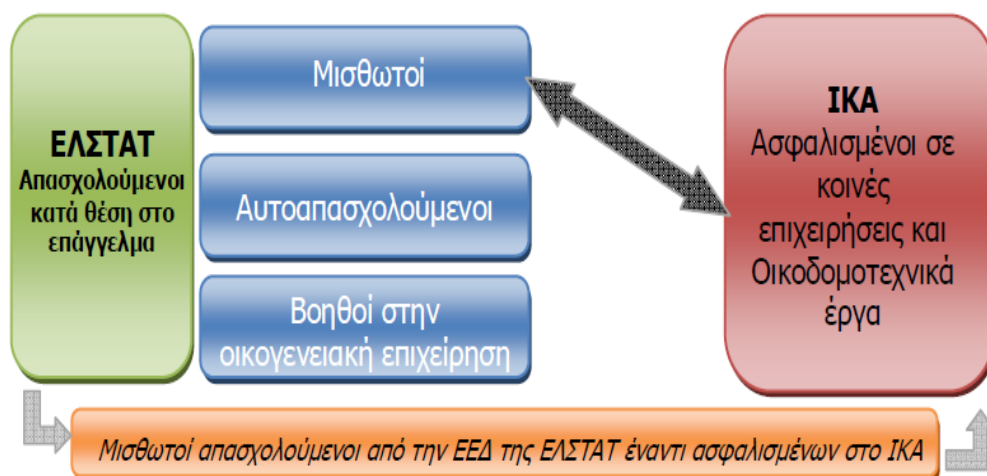
Οι μέθοδοι προσέγγισης του φαινομένου της παραοικονομικής δραστηριότητα που προτείνονται στη βιβλιογραφία είναι πολλές, όπως η δειγματοληπτική έρευνα σε άτομα και νοικοκυριά (άμεσος τρόπος εκτίμησης) ή η ανάπτυξη υποδειγμάτων για την ποσοτική εκτίμησή της.

Υπάρχουν επίσης και έμμεσες μέθοδοι, κατά τις οποίες ορισμένα μεγέθη ερμηνεύονται ως ενδείξεις εκδήλωσης του φαινομένου. Οι κυριότερες πιθανές αποκλίσεις που εμφανίζουν τα στατιστικά στοιχεία από διαφορετικές πηγές δεδομένων.

Σε ότι αφορά την αγορά εργασίας, μια προσέγγιση του τύπου αυτού στηρίζεται στη σύγκριση της απασχόλησης από δειγματοληπτικές και απογραφικές έρευνες, όπως αυτή της Έρευνας Εργατικού δυναμικού (δειγματοληπτική) και των στατιστικών στοιχείων από ασφαλιστικούς οργανισμούς (απογραφική) στις οποίες καταγράφεται ο αριθμός των εργαζομένων για τους οποίους οι επιχειρήσεις που τους απασχολούν, καταβάλλονται εισφορές ασφάλισης.

Σε μια δειγματοληπτική έρευνα, η αναγωγή των δεδομένων που συλλέγονται χρησιμοποιείται για την μέση εκτίμηση του πληθυσμού κατά κατάσταση απασχόλησης (απασχολούμενοι, άνεργοι, μη οικονομικά ενεργοί κ.ο.κ), η διαφορά που ενδεχομένως προκύπτει από την εκτίμηση της απασχόλησης με δειγματοληψία, συγκριτικά με καταγεγραμμένα στοιχεία για εργαζόμενους (από έναν ασφαλιστικό οργανισμό για παράδειγμα), με βάση τη συγκεκριμένη έμμεση μέθοδο, αποδίδεται εν μέρει και στην ύπαρξη αδήλωτης εργασίας.

Έμμεση μέθοδος προσέγγισης της αδήλωτης εργασίας

Πηγή : Ίδρυμα οικονομικών & βιομηχανικών ερευνών, η έννοια της αδήλωτης εργασίας και τα χαρακτηριστικά της, Δεκέμβριος 2012

Η μέθοδος αυτή, λαμβάνει στοιχεία απασχόλησης τόσο από την Έρευνα Εργατικού δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ όσο και από το Ίδρυμα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΙΚΑ-ΕΤΑΜ). Η έρευνα εργατικού δυναμικού (ΕΕ3) διενεργείται στον πληθυσμό των ιδιωτικών νοικοκυριών αποσκοπώντας στην παροχή συγκρίσιμων στατιστικών στοιχείων για την απασχόληση και την ανεργία στις χώρες- μέλη της ΕΕ. Οι εκτιμήσεις της αφορούν μόνο την κύρια απασχόληση (όχι δηλαδή την απασχόληση με βάση τον αριθμό των θέσεων εργασίας).

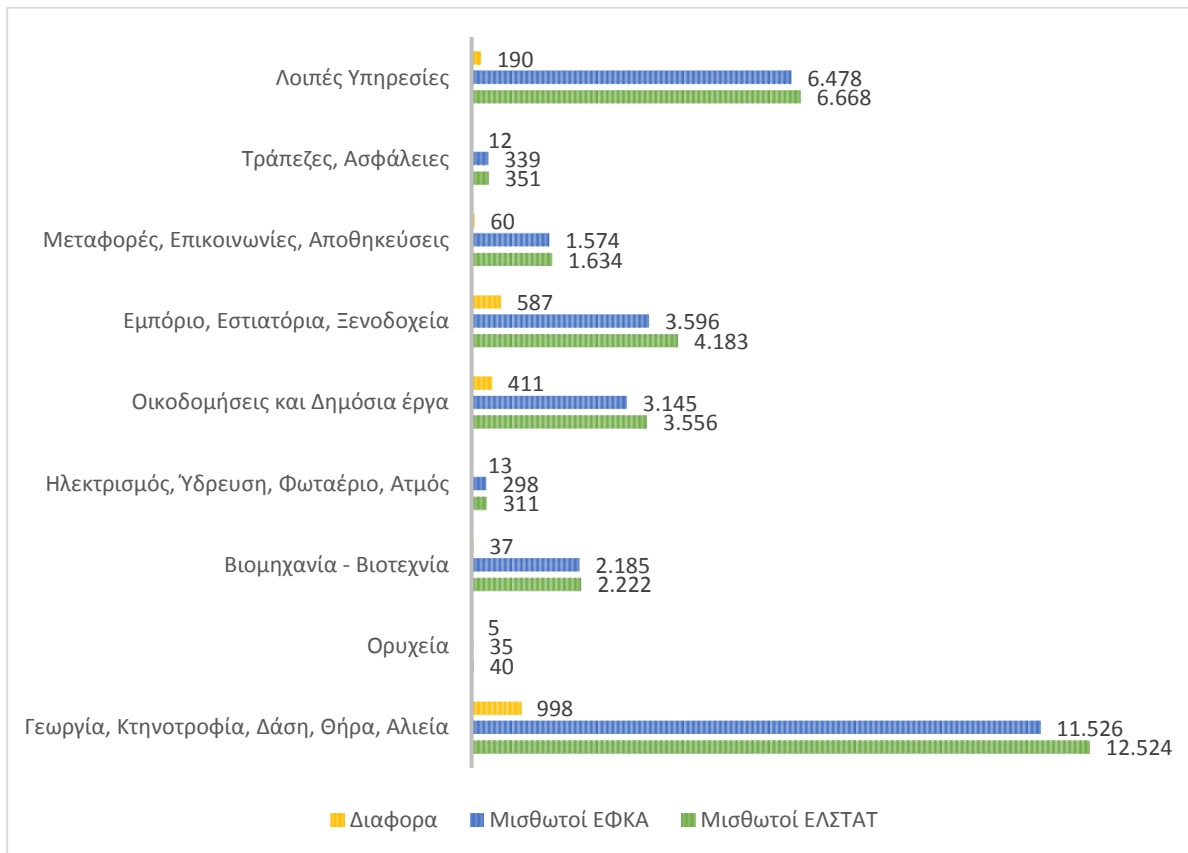
Αντιστοίχως, τα μηνιαία στοιχεία του ΙΚΑ δημοσιεύουν τον αριθμό των ασφαλισμένων, που προκύπτει από τις Αναλυτικές Περιοδικές Δηλώσεις όπως αυτές υποβάλλονται από τις επιχειρήσεις που απασχολούν άτομα που ασφαίζονται στον Οργανισμό. Παίρνοντας ως δεδομένο, ότι οι ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ απασχολούνται κατά κύριο λόγο με σχέση εξαρτημένης εργασίας (δηλαδή μισθωτή εργασία) και αποσκοπώντας στο να είναι τα στοιχεία συγκρίσιμα με εκείνα της ΕΛΣΤΑΤ (στο μεγαλύτερο βαθμό που αυτό είναι δυνατό), η Έρευνα Εργατικού δυναμικού λαμβάνει τον αριθμό των μισθωτών απασχολούμενων που προκύπτει από την ανάλυση της απασχόλησης ως προς τη θέση στο επάγγελμα.

Η σύγκριση που γίνεται ανάμεσα στον αριθμό των ασφαλισμένων στο ΙΚΑ και των μισθωτών από την ΕΕ3 σε κύριους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, όπως είναι ο Πρωτογενής τομέας, οι Κατασκευές, , οι Υπηρεσίες εστίασης και καταλύματος και η Μεταποίηση, έχοντας εξαιρέσει βέβαια την απασχόληση των κλάδων που έχουν σχέση με το δημόσιο τομέα, όπως η δημόσια διοίκηση και Άμυνα, η Υγεία και η Εκπαίδευση (καθώς η πλειοψηφία των εργαζομένων τους υπάγονται σε διαφορετικό καθεστώς ασφάλισης), μας δίνει ένα αποτέλεσμα που είναι μεγαλύτερο από το ήμισυ της συνολικής απασχόλησης στη χώρα.

Η κατανομή, ανά οικονομική δραστηριότητα, των ασφαλισμένων του ΙΚΑ γίνεται με βάση τον Κωδικό Αριθμό δραστηριότητας (ΚΑ3)⁴, ενώ των απασχολούμενων στην ΕΕ3 με την ΣΤΑΚΟ3-08.

4.2 Προσέγγιση αδήλωτης εργασίας στον νομό Άρτας με την έμμεση μέθοδο

Για να μπορέσουμε να προσδιορίσουμε το ποσοστό της αδήλωτης εργασίας στον νομό Άρτας αντλήσαμε στοιχεία από την ελληνική στατιστική υπηρεσία και από το τοπικό παράρτημα του ΕΦΚΑ.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έμμεσης μεθόδου, η αδήλωτη εργασία στον Νομό Άρτας εμφανίζει τα πιο κάτω στοιχεία ανά κλάδο εργασίας :

ΚΛΑΔΟΣ	% Αδήλωτης εργασίας
Γεωργία, Κτηνοτροφία, Δάση, Θήρα, Αλιεία	8,0%
Ορυχεία	13,2%
Βιομηχανία - Βιοτεχνία	1,7%
Ηλεκτρισμός, Ύδρευση, Φωταέριο, Ατμός	4,1%
Οικοδομήσεις και Δημόσια έργα	11,5%
Εμπόριο, Εστιατόρια, Ξενοδοχεία	14,0%
Μεταφορές, Επικοινωνίες, Αποθηκείσεις	3,7%
Τράπεζες, Ασφάλειες	3,4%
Λοιπές Υπηρεσίες	2,8%

Σύνολο	7,3%
--------	------

4.3 Στατιστικά στοιχεία Απασχόλησης

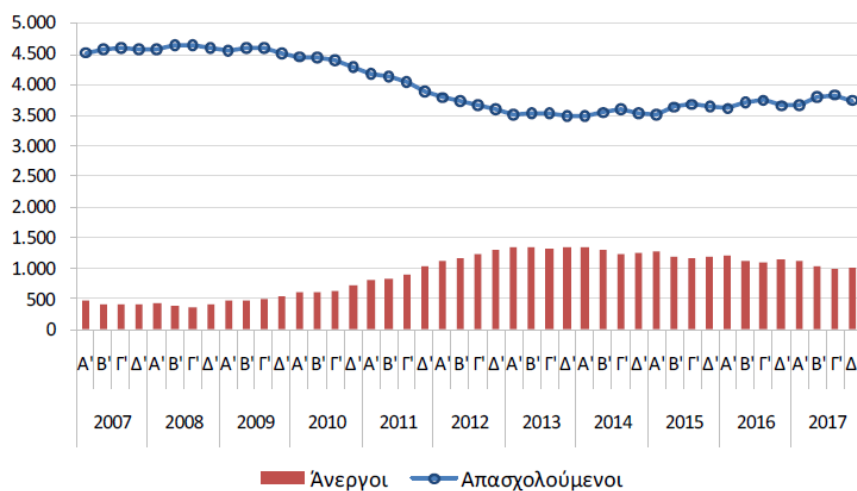
Στον πίνακα που ακολουθεί αναγράφονται τα στατιστικά στοιχεία για την απασχόληση στην χώρα μας για τα έτη 2010 – 2017.³³

³³ <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL21/>

Κωδ. ESA 10	Σε γλιμάδες άτομα	2010		2011*		2012*		2013*		2014*		2015*		2016*		2017*	
		Σύνολο	Μισθωτοί	Σύνολο	Μισθωτοί	Σύνολο	Μισθωτοί	Σύνολο	Μισθωτοί	Σύνολο	Μισθωτοί	Σύνολο	Μισθωτοί	Σύνολο	Μισθωτοί	Σύνολο	Μισθωτοί
AVA	Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	535	105	499	98	491	96	489	95	490	96	473	92	462	89	463	89
AVB_AVE	Ορυχεία και λατομεία, μεταποίηση, ενέργεια, παραγωγή νερού, επεξεργασία λιγνίτη, διαχείριση αποβλήτων, εξόρυξη	494	392	452	359	415	338	390	323	380	318	383	321	378	316	392	333
AVF	Κατασκευές	314	196	241	141	207	108	203	102	205	104	197	97	199	101	202	98
AVG_AVI	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορά και αποθήκευση, υπηρεσίες παροχής καταλύματος και υπηρεσίες εστίασης	1.490	911	1.402	856	1.303	785	1.263	770	1.301	796	1.336	817	1.358	832	1.393	855
AVJ	Ενημέρωση και επικοινωνία	90	77	85	71	84	70	86	73	83	71	81	69	84	71	90	77
AVK	Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	102	91	99	87	96	84	92	79	83	72	80	70	81	72	80	71
AVL	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	11	6	9	3	9	4	8	4	9	5	9	5	9	5	8	4
AVM_AVN	Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	346	185	331	172	324	172	316	168	331	188	344	197	347	200	353	202
AVO_AYQ	Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα	984	917	945	882	890	833	871	813	867	806	876	815	887	824	905	840
AYR_AYU	Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία, επισκευές ειδών νοικοκυριού και άλλες υπηρεσίες	340	270	318	251	287	226	281	224	284	226	287	227	278	222	285	225
	ΣΥΝΟΛΟ A10	4.705	3.150	4.382	2.920	4.105	2.716	3.998	2.653	4.035	2.693	4.064	2.709	4.083	4.170	2.794	

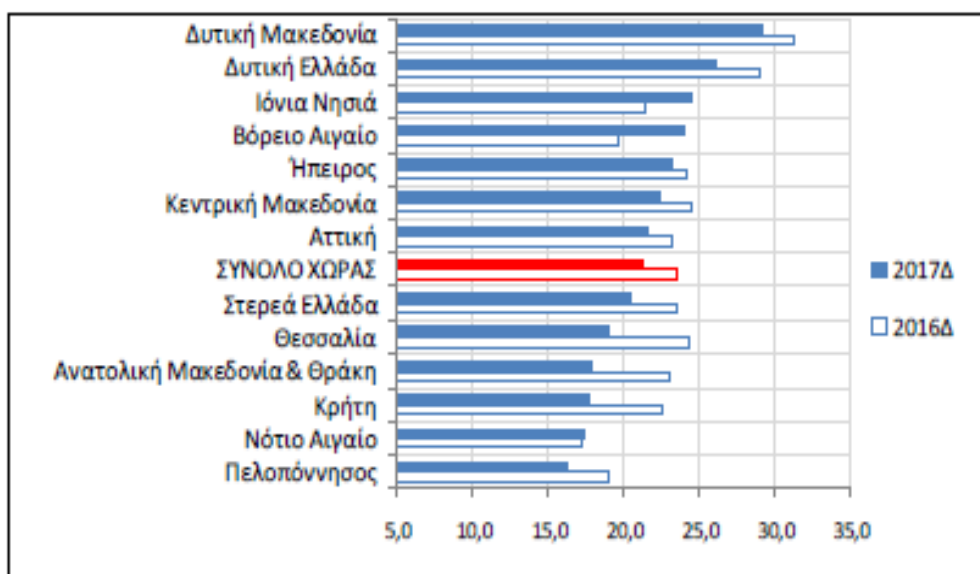
Γράφημα 1. Αριθμός απασχολουμένων και ανέργων

(Σε χιλιάδες)

Πηγή : <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL21/>³⁴

Γράφημα 6. Ποσοστό (%) ανεργίας ανά περιφέρεια

8

Πηγή : <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL21/>³⁵

³⁴ <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL21/>

³⁵ <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL21/>

(Σε χιλιάδες)

		Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Μη ενεργοί	Ποσοστό ανεργίας (%)	Ποσοστό εργατικού δυναμικού (%)
	Σύνολο ⁽²⁾	3.736,3	1.006,8	4.420,2	21,2	51,8
ΦΥΛΟ	Άνδρες	2.183,4	458,3	1.776,1	17,3	59,8
	Γυναίκες	1.552,9	548,6	2.644,1	26,1	44,3
ΗΛΙΚΙΑ	15 - 19	13,7	15,6	511,2	53,1	5,4
	20 - 24	129,1	94,8	280,2	42,3	44,4
	25 - 29	318,6	149,8	107,8	32,0	81,3
	30 - 44	1.604,2	408,6	269,5	20,3	88,2
	45 - 64	1.598,6	329,0	1.036,2	17,1	65,0
	65+	72,1	9,1	2.215,3	11,2	3,5
	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	207,9	45,1	256,8	17,8
Κεντρική Μακεδονία		631,0	181,5	787,0	22,3	50,8
Δυτική Μακεδονία		84,4	34,7	115,5	29,1	50,8
Ήπειρος		106,3	32,1	153,2	23,2	47,5
Θεσσαλία		254,7	59,8	306,0	19,0	50,7
Ιόνιοι Νήσοι		65,7	21,3	85,0	24,5	50,6
Δυτική Ελλάδα		216,6	76,4	278,9	26,1	51,2
Στερεά Ελλάδα		188,5	48,6	235,6	20,5	50,2
Αττική		1.354,8	371,1	1.537,0	21,5	52,9
Πελοπόννησος		207,1	40,3	220,5	16,3	52,9
Βόρειο Αιγαίο		68,0	21,4	75,2	23,9	54,3
Νότιο Αιγαίο		122,7	25,8	125,4	17,3	54,2
Κρήτη	228,8	48,8	244,0	17,6	53,2	
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Εως λίγες τάξεις Δημοτικού	14,4	11,4	325,8	44,3	7,3
	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	379,3	109,8	1.503,9	22,5	24,5
	Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	1.627,2	493,3	1.926,5	23,3	52,4
	Μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση	364,1	132,5	152,4	26,7	76,5
	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	1.351,3	259,8	511,6	16,1	75,9
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελληνική	3.543,8	928,3	4.285,0	20,8	51,1
	Ξένη	192,5	78,6	135,2	29,0	66,7

Πηγή : <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL21/>³⁶

³⁶ <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL21/>

(Σε χιλιάδες)

	Δ' τρίμηνο 2017	Ποσοστό (%) επί του συνόλου	Γ' τρίμηνο 2017	Δ' τρίμηνο 2016	Μεταβολή (%) ως προς το προηγούμενο τρίμηνο	Μεταβολή (%) ως προς το ίδιο τρίμηνο του προηγούμενου έτους
Σύνολο	3.736,3		3.823,7	3.648,6	-2,3	2,4
Θέση στο επάγγελμα						
Αυτοαπασχολούμενος με προσωπικό	283,7	7,6	273,7	272,7	3,7	4,0
Αυτοαπασχολούμενος χωρίς προσωπικό	849,3	22,7	864,3	832,2	-1,7	2,1
Μισθωτός	2.460,2	65,8	2.536,9	2.400,9	-3,0	2,5
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	143,2	3,8	148,8	142,8	-3,8	0,3
Επάγγελμα						
Ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη	100,0	2,7	94,6	88,8	5,7	12,6
Επαγγελματίες	735,8	19,7	720,8	720,6	2,1	2,1
Τεχνικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	290,9	7,8	297,8	290,9	-2,3	0,0
Υπάλληλοι γραφείου	400,3	10,7	416,9	377,7	-4,0	6,0
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές	868,4	23,2	912,6	872,3	-4,8	-0,4
Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς	419,9	11,2	418,4	412,5	0,4	1,8
Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	341,0	9,1	361,3	346,7	-5,6	-1,6
Χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού	256,0	6,9	247,7	224,7	3,4	13,9
Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες και μικροεπαγγελματίες	258,3	6,9	290,4	249,9	-11,1	3,4
Πρόσωπα μη δυνάμενα να καταταγούν	65,7	1,8	63,2	64,5	4,0	1,9
Πλήρης - μερική απασχόληση						
Πλήρης	3.380,0	90,5	3.462,5	3.274,3	-2,4	3,2
Μερική	356,4	9,5	361,2	374,3	-1,3	-4,8
Μισθωτοί κατά μόνιμη - προσωρινή εργασία						
Μόνιμη	2.203,5	59,0	2.203,7	2.161,1	0,0	2,0
Προσωρινή	256,7	6,9	333,2	239,8	-23,0	7,0

Πηγή : <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL21/>³⁷

³⁷ <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL21/>

(Σε εκατ.€)

	Δ' τρίμηνο 2017	Ποσοστό (%) επί του συνόλου	Γ' τρίμηνο 2017	Δ' τρίμηνο 2016	Μεταβολή (%) ως προς το προηγούμενο τρίμηνο	Μεταβολή (%) ως προς το ίδιο τρίμηνο του προηγούμενου έτους
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	453,1	13,1	452,4	445,0	0,2	1,8
Ορυχεία και λατομεία	11,8	0,3	11,3	12,9	4,4	-8,5
Μεταποίηση	361,0	9,7	362,1	346,1	-0,3	4,3
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, σιμού και κλιματισμού	30,9	0,8	33,1	28,2	-6,6	9,6
Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες αβύθισης	28,8	0,8	27,7	23,5	4,0	22,6
Κατασκευές	144,0	3,9	153,5	141,8	-7,4	1,6
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	684,1	18,3	687,7	660,3	-0,5	3,6
Μεταφορά και αποθήκευση	180,0	5,1	189,8	185,7	0,1	2,3
Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	325,4	8,7	398,7	328,8	-18,4	-1,0
Ενημέρωση και επικοινωνία	90,1	2,4	87,2	82,9	3,3	8,7
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	88,1	2,4	93,0	95,7	-4,2	-6,9
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	4,2	0,1	2,8	4,6	50,0	-8,7
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	208,1	5,6	206,0	197,8	1,0	5,2
Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	86,3	2,3	98,1	88,8	-12,0	-2,8
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	337,1	8,8	338,1	335,6	-0,3	-3,5
Εκπαίδευση	294,5	7,9	282,9	297,1	4,1	-0,9
Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	241,6	6,5	237,3	218,4	1,8	10,6
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	49,8	1,3	54,1	51,3	-7,9	-2,9
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	83,2	2,3	80,8	64,4	1,7	37,6
Δραστηριότητες νεοεισερχομένων ως εργοδοτών	32,5	0,9	33,5	37,9	-3,0	-14,2
Δραστηριότητες επιτρόπων οργανισμών και φορέων	1,8	0,0	1,6	2,0	12,5	-10,0

Πηγή : <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL21/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΔΗΛΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

5.1 Εισαγωγικά στοιχεία

Η ανάκαμψη και η έξοδος της Ελλάδας, από την κοινωνική και δημοσιονομική κρίση στην οποία έχει περιέλθει τα τελευταία χρόνια, είναι απόλυτα εξαρτημένη από την ιδιωτική οικονομία και μπορεί να επέλθει μόνο μέσα από την αποκατάσταση της δυνατότητας του ιδιωτικού τομέα να αναπτυχθεί και να παράγει πλούτο, ώστε να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας. Για την επίτευξη όμως του στόχου αυτού θα πρέπει οι επιβαρύνσεις στη εργασία, εκτός από τον μισθό, να είναι τέτοιες ώστε να μην αποθαρρύνεται η αύξηση της απασχόλησης και η μετάβαση από την αδήλωτη στην δηλωμένη απασχόληση. Είναι εύλογο ότι για τη συγκεκριμένη ανταποδοτικότητα των αντίστοιχων υπηρεσιών και το εκάστοτε επίπεδο μη μισθολογικών επιβαρύνσεων μια επαρκής ευελιξία στην αγορά εργασίας προεξοφλεί ότι αυξήσεις μισθών θα δίνονται όταν θα μπορεί η επιχείρηση να έχει την δυνατότητα να τις καλύψει από αυξήσεις στην παραγωγικότητα. Αυτό από μόνο του θα επιφέρει ως συνέπεια το γεγονός ότι περισσότεροι εργαζόμενοι και περισσότερες επιχειρήσεις θα έχουν τη δυνατότητα να συμφωνήσουν σε μια επίσημη σχέση εργασίας που να ικανοποιεί και τους τις δύο πλευρές.³⁸

Μάλιστα, οι επιχειρήσεις που έχουν μικρότερες αντοχές και στις οποίες το μισθολογικό και μη μισθολογικό κόστος αποτελεί μεγαλύτερο μέρος του κύκλου εργασιών, είναι οι πρώτοι που πλήττονται από ένα άκαμπτο θεσμικό πλαίσιο που επιβάλλει αμοιβές που δεν δικαιολογεί η παραγωγικότητα. Τέτοιες είναι κυρίως οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, που αυτή την περίοδο, πιο έντονα, αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες προκλήσεις ως προς την πληρωμή των οφειλών τους προς ιδιώτες, αλλά και το κράτος, τη στιγμή που, σε αντίθεση με την Ευρώπη, η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα, δεν είναι τόσο ζήτημα «εργασίας μεταξύ φίλων και συγγενών» αλλά εργασίας σε επιχειρήσεις.

³⁸ ΣΕΒ – *Special report 2017*

Επομένως, η παρέμβαση από την πλευρά του κράτους πρέπει να έχει σκοπό τη διαμόρφωση συνθηκών ανάπτυξης και παράλληλα τη διασφάλιση ενός πλαισίου εύρυθμης λειτουργίας στοχεύοντας στην αποτελεσματική καταπολέμηση παράνομων συμπεριφορών και πρακτικών, κάτι που βρίσκει τους πάντες σύμφωνους.

Τον Οκτώβριο του 2016, επικυρώθηκε σε τριμερές επίπεδο ο Οδικός Χάρτης Καταπολέμησης της Αδήλωτης Εργασίας. Με βάση το χάρτη αυτό δημιουργήθηκε ένα πλαίσιο θεσμικών μεταρρυθμίσεων, δράσεων και πρωτοβουλιών πολιτικής, που έχουν ως στόχο την συστηματική αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας.

Για την πραγματοποίηση του στρατηγικού αυτού σχεδιασμού προβλέπεται η σύσταση ενός οργάνου, τριμερούς χαρακτήρα το οποίο θα έχει την ευθύνη για την αντιμετώπιση του φαινομένου της αδήλωτης εργασίας και την εφαρμογή του Οδικού Χάρτη.³⁹

Για να μπορέσει να λειτουργήσει ένα ενοποιημένο πληροφοριακό σύστημα στην χώρα, θα πρέπει να αξιοποιηθούν οι ενοποιημένες βάσεις δεδομένων και η διαλειτουργικότητα τους.

Για την αποτελεσματικότερη καταγραφή των μορφών που λαμβάνει η αδήλωτη εργασία και τη διαμόρφωση στρατηγικών αποτελεσματικότερου εντοπισμού της, θα πρέπει να αξιοποιηθούν δεδομένα και εργαλεία ανάλυσης τους. Σύμφωνα με αυτά που προβλέπει το νέο πληροφοριακό σύστημα του ΣΕΠΕ να γίνει επικαιροποίηση με κανόνες για τον εντοπισμό της παραβατικότητας στην αγορά εργασίας και στοχευμένες επιθεωρήσεις βάσει των νέων αυτών κανόνων.

Τα αποτελέσματα των ελέγχων, εκτός από την αξιοποίηση τους για τη συνεχή αξιολόγηση του συνόλου του θεσμικού και φορολογικού πλαισίου που διέπει την εργασία, θα πρέπει να δημοσιοποιούνται και σε τακτικά διαστήματα με μεγάλη ανάλυση. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να υπάρχει και ο ανάλογος σχεδιασμός για την διευκόλυνση της μετάβασης από την αδήλωτη στην επίσημη απασχόληση.

³⁹ ΣΕΒ – *Special report 2017*

Πρέπει επίσης να γίνει ένας εκ νέου σχεδιασμός και εφαρμογή του μηχανισμού ελέγχων και του συστήματος κυρώσεων ποινών, το οποίο όταν συνδυαστεί με ένα εξορθολογισμένο μη μισθολογικό κόστος και ένα ισορροπημένο πλαίσιο ρυθμίσεων, να συνοδεύεται από μια συνεχή προσπάθεια για την αύξηση της ανταποδοτικότητας αυτών.⁴⁰

Απαραίτητη προϋπόθεση της αποτελεσματικής διαχείρισης του φαινομένου είναι η συνεισφορά όλων όλων των παραγόντων και των εμπλεκόμενων στη μείωση του φαινομένου της αδήλωτης εργασίας, παράλληλα με την αύξηση της απασχόλησης. Σε αντίθετη περίπτωση οι έλεγχοι θα αναζητούν να επιβάλλουν τη νομιμότητα τη στιγμή που δίνονται από αλλού ισχυρά κίνητρα καταστρατήγησής της. Οι αποτελεσματικοί αυτοί έλεγχοι θα μπορέσουν να επιβάλλουν τη νομιμότητα κυρίως σε ΜμΕ που επιβιώνουν οριακά και οδηγούν τελικά όχι μόνο σε απώλεια εσόδων για το κράτος, αλλά και σε απώλεια και άλλων θέσεων εργασίας και εξοστρακισμό ειδικά των πιο αδύναμων κοινωνικών ομάδων που απασχολούνται από ΜμΕ από τα επίσημα εργαλεία στήριξης και προστασίας που εκφράζεται με τη συμμετοχή στην επίσημη αγορά εργασίας.

Πρέπει να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι τα διαφορετικά ύψη επιβαρύνσεων και ρυθμίσεων ανάλογα με το μέγεθος της κάθε επιχείρησης δημιουργούν εμπόδια στην ανάπτυξη, κάτι που έχει ως επακόλουθο την αποθάρρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι επιβαρύνσεις και οι ρυθμίσεις πρέπει να είναι τέτοιες που να διευκολύνουν τη νόμιμη λειτουργία της μικρομεσαίας επιχείρησης που θα παραμείνει μικρομεσαία, όπως συμβαίνει με χιλιάδες εξαιρετικές μικρές επιχειρήσεις. Και την ίδια στιγμή να μην τιμωρεί αυτές τις λίγες, αλλά κρίσιμες για τη συνολική ενδυνάμωση της ανάπτυξης και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις που έχουν την δυνατότητα να πετύχουν μια πορεία ταχείας ανάπτυξης.

⁴⁰ ΣΕΒ – *Special report 2017*

Τέλος, πρέπει να υπάρξει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο αναβάθμισης των ελεγκτικών μηχανισμών, το οποίο να βασίζεται σε πυλώνες που αφορούν τη διοικητική οργάνωση, τη διαφάνεια και την επάρκεια υποστήριξης του έργου των επιθεωρητών εργασίας.⁴¹

5.2 Μέτρα αντιμετώπισης της αδήλωτης εργασίας

5.2.1 Εργόσημο

Το 2010 θεσπίστηκε για πρώτη φορά από την ελληνική νομοθεσία η μέθοδος πληρωμής και παρακράτησης ασφαλιστικών εισφορών στη βάση του εργόσημου, με τον Ν. 3863/2010. Με τον νόμο αυτό μεταρρυθμίστηκε ριζικά το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα. Η καινοτομία αυτή αφορά, κυρίως, κατηγορίες εργαζομένων δεν έχουν σταθερή απασχόληση ή η απασχόληση τους είναι περιστασιακή σε έναν ή περισσότερους εργοδότες. Οι εργαζόμενοι αυτοί, παρέχουν τη μισθωτή εργασία ή τις υπηρεσίες τους, χωρίς να είναι πρακτικά εφικτή η σύναψη σύμβασης εξαρτημένης εργασίας ή χωρίς να συνηθίζεται.

Εστάλη από το Υπουργείο Εργασίας κείμενό προς τη Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Βουλής, στο οποίο ανέφερε ότι η θεσμοθέτηση του εργόσημου είναι ένας τρόπος ασφάλισης «σε εργασίες που κινούνται στα όρια μεταξύ τυπικής και άτυπης οικονομίας».⁴²

Παρόλα αυτά, το εργόσημο δεν επικεντρώνεται σε επιχειρήσεις ή σε μεμονωμένους εργοδότες, αλλά σε εργαζομένους, και ειδικότερα σε συγκεκριμένες ειδικότητες, επαγγέλματα ή θέσεις εργασίας. Συνεπώς, στην πράξη πρόκειται για ένα μέσο που θεσμοθετείται για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας, και ειδικότερα της εισφοροδιαφυγής, και σαν τέτοιο έχει ταξινομηθεί στην ελληνική έννομη τάξη και όχι σαν μέτρο περιορισμού της παραοικονομίας.

Εξάλλου, αυτό που προκύπτει από το κείμενο της προαναφερόμενης περιγραφής-αξιολόγησης του μέτρου από την πλευρά του Υπουργείου Εργασίας (2013) είναι ότι

⁴¹ ΣΕΒ – *Special report 2017*

⁴² *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

το μέτρο αυτό, δεν εστιάζει μόνο σε συγκεκριμένες κατηγορίες εργαζομένων (και όχι σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο της παραοικονομίας), αλλά επιπλέον ότι αφορά εξαρχής, κυρίως, τους κατ' οίκον απασχολούμενους.

Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι στις διατάξεις των άρθρων 20-23 του ν. 3863/2010 θεσπίζεται το εργόσημο:

«ως τρόπος καταβολής της αμοιβής και ασφάλισης του κατ' οίκον απασχολούμενου προσωπικού που παρέχει εξαρτημένη εργασία ή υπηρεσίες, αμειβόμενο με την ώρα ή την ημέρα, σε τακτά ή μη χρονικά διαστήματα, είτε προς έναν είτε προς περισσότερους του ενός εργοδότες, για την ίδια μισθολογική περίοδο, που καλύπτεται από την ασφάλιση του ΙΚΑ- ΕΤΑΜ. Η ανωτέρω κατηγορία εργαζομένων συχνά απασχολούνταν χωρίς ασφάλιση και η εφαρμογή του μέτρου αυτού αποσκοπούσε αφενός στη διασφάλιση κυρίως των εργαζομένων, αλλά και των εργοδοτών και αφετέρου στην πάταξη της εκτεταμένης ανασφάλιστης εργασίας και κατ' επέκταση της εισφοροδιαφυγής».

Στην πραγματικότητα όμως, η επινοήση του εργόσημου αφορά καταρχήν ένα μεγάλο εύρος εργαζομένων που απασχολούνται περιστασιακά , ενώ οι επόμενες νομοθετικές παρεμβάσεις στα σχετικά άρθρα του ν. 3386/2010 αφορούν κατά κυρίως την επέκταση των δυνητικά καλυπτόμενων ειδικοτήτων και επαγγελμάτων.⁴³

⁴³ Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα- Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015

Επιμερισμός ασφαλιστικών εισφορών που παρακρατούνται στο πλαίσιο του εργόσημου

Κλάδος	Ποσοστό %
Κλάδος Κύριας Σύνταξης	14,45 %
Κλάδος Ασθένειας σε είδος (ΕΟΠΥΥ)	4,65%
Κλάδος Ασθένειας & Μητρότητας σε χρήμα	0,86%
Κλάδος Επικουρικής Ασφάλισης (ΕΤΕΑ)	4,32%
Κλάδος τ. ΟΕΚ (εισφορά εργαζομένου)	0,72%
Σύνολο	25%

Πηγή: Εγκύκλιος ΙΚΑ, αρ. 43/11.7.2013

5.2.2 Επιβολή προστίμων από το ΣΕΠΕ στην περίπτωση αδήλωτης εργασίας

Στην έκθεση του Υπουργείου αναφέρονται τα εξής:

«Ειδικότερα με την Απόφαση αυτή, με σκοπό την αντιμετώπιση της παραβατικότητας στην αγορά εργασίας, θεσμοθετούνται νέα αυστηρά πρόστιμα (που φτάνουν μέχρι και το ποσό των 10.550 ευρώ) στην περίπτωση διαπίστωσης αδήλωτου εργαζόμενου. Αποτέλεσμα αυτής της ρύθμισης είναι η αύξηση του αριθμού των προσλήψεων κατά το μήνα Σεπτέμβριο του 2013 (κατά 63.122 θέσεις εργασίας), η οποία σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στη συμμόρφωση των εργοδοτών και τη “μεταφορά” αδήλωτων εργαζόμενων σε νόμιμες θέσεις εργασίας».⁴⁴

Αφορά στην Απόφαση με αριθ. 27397/122/19-8-2013 του Υπουργού και του Υφυπουργού Εργασίας (που έχει ισχύ από 15/09/2013), κατ’ εξουσιοδότηση των διατάξεων του άρθρου 23 και του άρθρου 80 του Ν. 4144/2013, με θέμα: «Επιβολή

⁴⁴ Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015

διοικητικών κυρώσεων για τις ευθέως αποδεικνυόμενες παραβάσεις της εργατικής νομοθεσίας, κατά δέσμια αρμοδιότητα του Επιθεωρητή Εργασίας».

Όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς, υπάρχει μια ρητή ομολογία από την πλευρά του Υπουργείου ότι η συμμόρφωση των εργοδοτών προς την ελάχιστη νομιμότητα δημιουργεί αλλοίωση της πραγματικής εικόνας του πεδίου της ανεργίας, εφόσον πρόκειται πιθανότατα για εργαζομένους που δεν προσλαμβάνονται στην ουσία, αφού ήδη απασχολούνταν παράτυπα στην επιχείρηση. Έτσι, τα δύο ερωτήματα που θα πρέπει να απαντηθούν είναι: τι είδους προσλήψεις είναι αυτές και τι είδους σχέσεις εργασίας αφορούν κατά κύριο λόγο.

Οι επιπτώσεις του εν λόγω μέτρου όμως θα δημιουργήσουν αλλοιώσεις στην εικόνα και ως προς την αδήλωτη εργασία. Πιθανότατα να υπάρξει το φαινόμενο της ελάχιστης-τυπικής νομιμότητας για την αποφυγή του προστίμου για αδήλωτη εργασία και την ίδια στιγμή έξαρση του φαινομένου των άλλων ειδών αδήλωτης εργασίας, με κριτήριο, κυρίως, τον αδήλωτο πραγματικό χρόνο εργασίας σε ημερήσια ή εβδομαδιαία βάση.⁴⁵

Πιο συγκεκριμένα, σε ότι αφορά το συγκεκριμένο (ημί)μετρο κατά της αδήλωτης εργασίας, ο Επιθεωρητής Εργασίας ή ο ειδικός Επιθεωρητής Εργασίας που έχει διαπιστώσει τη μη αναγραφή εργαζομένου στον ισχύοντα πίνακα προσωπικού, που τηρεί ο εργοδότης, πρέπει να επιβάλλει διοικητική κύρωση (πρόστιμο), κατά δέσμια αρμοδιότητα, χωρίς προηγούμενη πρόσκλησή του για παροχή εξηγήσεων.

Το πρόστιμο που επιβάλλεται αντιστοιχεί στον κατώτατο νομοθετημένο μισθό, μη προσαυξημένο για κάθε τριετία προϋπηρεσίας, επί δεκαοκτώ (18) μήνες εργασίας για κάθε αδήλωτο εργαζόμενο-υπάλληλο και στο κατώτατο νόμιμο νομοθετημένο ημερομίσθιο, μη προσαυξημένο για κάθε τριετία προϋπηρεσίας, επί τετρακόσιες τρεις (403) ημέρες εργασίας για κάθε αδήλωτο εργαζόμενο-εργατοτεχνίτη, ανάλογα με την

⁴⁵ *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

ηλικιακή διάκριση που θεσπίζει η υποπαράγραφος ΙΑ.11 του άρθρου πρώτου του ν.4093/2012.⁴⁶

5.2.3 Πληροφοριακό Σύστημα «Εργάνη» και παρακολούθηση των ποσοστών ανεργίας

Στα πλαίσια του δεύτερου Μνημονίου και πιο συγκεκριμένα με την ψήφιση του εφαρμοστικού Ν. 4152/2013 με τίτλο: «Επείγοντα μέτρα εφαρμογής των Ν. 4046/2012, 4093/2012 και 4127/2013», στην υποπαράγραφο ΙΑ.3 δημιουργήθηκε στο Υπουργείο Εργασίας, το Πληροφοριακό Σύστημα «ΕΡΓΑΝΗ»¹¹. Με το σύστημα αυτό γίνεται ηλεκτρονική υποβολή, όπως προβλέπει η 5072/6/25.2.2013 απόφαση του Υπουργού Εργασίας, και υπάρχει συνεχής ενημέρωση σε πραγματικό χρόνο, με την οποία μετρώνται οι ροές απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας και αποτυπώνονται κρίσιμα στοιχεία της αγοράς εργασίας.

Από την αιτιολογική έκθεση του νόμου, απορρέει ότι η εφαρμογή του συστήματος αυτού, επιδιώκει αφενός την απαλλαγή των εργοδοτών από γραφειοκρατικές διαδικασίες και αγκυλώσεις που για πάρα πολλά χρόνια αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στη χώρα και αφετέρου την *καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας και της εισφοροδιαφυγής*.⁴⁷

Ζητήματα, όπως ο ορισμός των στοιχείων της καταγραφής, που δημοσιεύονται σε μηνιαία βάση τη δεκάτη ημέρα του επόμενου της καταγραφής μήνα, ή ο καθορισμός κάθε άλλης αναγκαίας λεπτομέρειας για την εφαρμογή, όσων προβλέπονται στην εν λόγω υποπαράγραφο του Ν. 4152/2013, παραπέμπονται σε αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας.

Αρχικά, πρέπει να τονισθεί ότι με την υπουργική απόφαση 5072/6/25.2.2013, στην οποία παραπέμπει ευθέως ο Ν. 4152/2013, επιδιώκεται να γίνει ρύθμιση του

⁴⁶ *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

⁴⁷ *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

ζητήματος της ηλεκτρονικής υποβολής εντύπων αρμοδιότητας του ΣΕΠΕ, και κυρίως των κάτωθι:

- 1) Ε3. Αναγγελία πρόσληψης,
- 2) Ε4. Πίνακας προσωπικού,
- 3) Ε5. Αναγγελία οικειοθελούς αποχώρησης μισθωτού,
- 4) Ε6. Καταγγελία σύμβασης εργασίας αορίστου χρόνου,
- 5) Ε7. Βεβαίωση - Δήλωση εργοδότη για συμβάσεις ορισμένου χρόνου ή έργου,
- 6) Ε8. Αναγγελία υπερωριακής απασχόλησης,
- 7) Ε9. Σύμβαση Εργασίας Μερικής Απασχόλησης και Εκ Περιορισμένης Εργασίας και
- 8) Ε10. Επιχειρησιακή Συλλογική Σύμβαση Εργασίας.

Επιπρόσθετα, γίνεται προσδιορισμός της διαδικασίας, της προθεσμίας και των τεχνικών λεπτομερειών της ηλεκτρονικής υποβολής των ως άνω εντύπων, ενώ υπάρχει ειδική επισύναψη, που περιέχει δεσμευτικό υπόδειγμα όλων αυτών των σχετικών με την εργασιακή σχέση εγγράφων. Στη συνέχεια, εκδίδεται νέα ολοκληρωμένη απόφαση από το Υπουργείο Εργασίας (28153/126/28-8-2013) για την αναβάθμιση του πληροφοριακού συστήματος «ΕΡΓΑΝΗ», η οποία είναι τροποποιητική και συμπληρωματική της προηγούμενης.⁴⁸

Επίσης, το Υπουργείο εκδίδει επεξηγηματική εγκύκλιο (31398/ 05-09-2013) για την πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση, με την οποία εξειδικεύονται και συγκεκριμενοποιούνται ορισμένες ουσιαστικές και τεχνικές παράμετροι της ηλεκτρονικής υποβολής εντύπων.

⁴⁸ Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015

Με όλα αυτά γίνεται απολύτως κατανοητό, μεταξύ άλλων, ότι η υποβολή εντύπων σύμφωνα με το σύστημα «ΕΡΓΑΝΗ» είναι υποχρεωτική για κάθε εργοδότη που θέλει να συνάψει σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου ή ορισμένου χρόνου.

Ταυτόχρονα, το προσωπικό του ΣΕΠΕ έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στα απαραίτητα στοιχεία του ΟΑΕΔ και του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, με σκοπό τη διαπίστωση της αδήλωτης και ανασφάλιστης εργασίας, της εφαρμογής του άρθρου 19 του ν. 4144/2013 και της διασταύρωσης στοιχείων που αφορούν την επιβολή των προστίμων/ποινών και των κυρώσεων.

Τέλος, με την παρ. 1 του άρθρου 55 του Ν. 4310/2014 (με τίτλο: «Έρευνα, τεχνολογική ανάπτυξη και καινοτομία και άλλες διατάξεις») καθορίζονται τα εξής:

«Α. Σε περίπτωση αλλαγής ή τροποποίησης του ωραρίου ή της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, ο εργοδότης υποχρεούται να καταχωρίσει στο Πληροφοριακό Σύστημα “ΕΡΓΑΝΗ” της υποπαραγράφου ΙΑ.3 της παραγράφου Ι.Α. του άρθρου πρώτου του Ν. 4152/2013 (Α’ 107) συμπληρωματικούς πίνακες προσωπικού ως προς τα μεταβληθέντα στοιχεία, το αργότερο ως και την ίδια ημέρα της ημέρας αλλαγής ή τροποποίησης του ωραρίου ή της οργάνωσης του χρόνου εργασίας και σε κάθε περίπτωση πριν την ανάληψη υπηρεσίας από τους εργαζόμενους. Από τη δημοσίευση του παρόντος κάθε αντίθετη διάταξη καταργείται.⁴⁹

Β. Το Ειδικό Βιβλίο Υπερωριών του άρθρου 80 του ν. 4144/2013 (Α’ 88) διατηρείται».

Η διάταξη αυτή δεν πετυχαίνει τίποτα περισσότερο από την επιστροφή στο αυτονόητο, αφού καταργεί πλέον τη δυνατότητα που είχε ο εργοδότης να δηλώνει αυτές τις μεταβολές του ωραρίου σε διάστημα εντός 48 ωρών.⁵⁰

⁴⁹ *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

⁵⁰ *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

5.2.4 Κάρτα εργασίας

Ο ν. 3996/2011, που αφορά την ανασύσταση του Σώματος Επιθεωρητών Εργασίας, εισάγει την κάρτα εργασίας ως ένα νέο μέτρο στην ελληνική έννομη τάξη. Παρότι το άρθρο 26, που είναι σχετικό με το θέμα αυτό, ανήκει στο τέταρτο κεφάλαιο του νόμου με τίτλο «Κυρώσεις», υπάρχει η αιτιολογική έκθεση του σχετικού νομοσχεδίου από τη οποία προκύπτει σαφώς ότι η κάρτα εργασίας είναι για το νομοθέτη ένα «στοχευμένο μέτρο που έχει σκοπό την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας» και η λειτουργία του είναι τόσο προληπτική όσο και κατασταλτική.

Με το ηλεκτρονικό σύστημα αυτό, που τοποθετείται εντός της επιχείρησης, καταγράφονται βασικοί παράμετροι της εργασιακής σχέσης και ιδιαίτερα του χρόνου εργασίας, αφού με την «καινοτομία» της κάρτας εργασίας υπάρχει ηλεκτρονική απεικόνιση της ώρας προσέλευσης και αποχώρησης του εργαζομένου, καθώς και του ωραρίου εργασίας (ωρομέτρηση).⁵¹

Υπάρχει πρόβλεψη για την On-Line σύνδεση σε ένα ενιαίο κεντρικό σύστημα για τους τρεις σχετικούς με την αγορά εργασίας θεσμούς (ΙΚΑ, ΣΕΠΕ, ΟΑΕΔ), στο οποίο θα καταχωρούνται τα συγκεκριμένα στοιχεία, ώστε να είναι δυνατή η διασταύρωση με τα αναγραφόμενα στην υποβαλλόμενη από την επιχείρηση Αναλυτική Περιοδική Δήλωση (ΑΠΔ).

Ο Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης καθορίζει με απόφαση του, τους κλάδους και το είδος των επιχειρήσεων ανά γεωγραφική περιοχή οι οποίες θα ενταχθούν στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω νομοθετικής ρύθμισης και θα εφαρμοστεί το σύστημα της κάρτας εργασίας. Βέβαια πρέπει να αναφερθεί ότι το προσχέδιο του νόμου αρχικά, προέβλεπε την προαιρετική υπαγωγή επιχειρήσεων σε στοχευμένους κλάδους και γεωγραφικές περιοχές, κυρίως λόγω του ότι το εκτιμώμενο κόστος εγκατάστασης και λειτουργίας του ηλεκτρονικού συστήματος, θεωρείται υψηλό.

⁵¹ *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

Όμως το τελικό κείμενο του νόμου προβλέπει ως υποχρεωτική την υπαγωγή στο νέο μέτρο. Στην παράγραφο 2 του άρθρου 26 του ν. 3996/2011 αναφέρεται ειδικότερα ότι:⁵²

«στις επιχειρήσεις, οι οποίες υποχρεούνται να εγκαταστήσουν το σύστημα της κάρτας εργασίας και καταβάλλουν εμπροθέσμως τις ασφαλιστικές εισφορές, καθώς και στους εργαζομένους των επιχειρήσεων αυτών, παρέχεται έκπτωση έως δέκα τοις εκατό (10%) επί των αντίστοιχων ασφαλιστικών εισφορών. Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης καθορίζεται ανά κλάδο, είδος επιχείρησης και γεωγραφική περιοχή, το ποσοστό της έκπτωσης, ύστερα από οικονομική μελέτη που εκπονείται από τη Διεύθυνση Αναλογιστικών Μελετών της Γενικής Γραμματείας Κοινωνικής Ασφάλισης πριν από την έναρξη εφαρμογής της παρούσας διάταξης».

5.2.5 Πιστοποιητικό ασφαλιστικής συμμόρφωσης και Μητρώο ΠΕΡΣΕΑΣ

Από την 1η Ιουλίου 2013 τέθηκε σε ισχύ (τυπικά έστω), η έκδοση του ασφαλιστικού πιστοποιητικού, το οποίο αποτελεί ένα μέσο για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας. Η καταπολέμηση της παραβατικότητας στο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης και στην αγορά εργασίας περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο με τίτλο: «Ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών, καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας, γραφειοκρατίας και φοροδιαφυγής» στο άρθρο 17 το ν. 4144/201.

Ο νόμος αυτός με αιτιολογημένη έκθεση του δίνει στο μέτρο ένα διαρθρωτικό χαρακτήρα με σκοπό την αντιμετώπιση του προβλήματος της εισφοροδιαφυγής, έχοντας ως απώτερο σκοπό την ενίσχυση του ελεγκτικού μηχανισμού του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και τη διασφάλιση και την είσπραξη των ασφαλιστικών εισφορών.⁵³

⁵² *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

⁵³ *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 1, αρμόδιοι για τη χορήγησή του είναι οι νόμιμοι ελεγκτές και τα ελεγκτικά γραφεία, που είναι εγγεγραμμένοι στο δημόσιο μητρώο του ν. 3693/2008 και διενεργούν υποχρεωτικούς ελέγχους σε ανώνυμες εταιρείες και εταιρείες περιορισμένης ευθύνης και στις οποίες χορηγείται, σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 82 του ν. 2238/94, φορολογικό πιστοποιητικό.⁵⁴

5.2.6 Σχέδιο Άρτεμις

Ο ν. 4144/2013, που αφορά την καταπολέμηση της παραβατικότητας στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και στην αγορά εργασίας, έχει προβλέψει ακόμη μια καινοτομία για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας.

Εισάγει πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη, με το τρίτο κεφάλαιο του που έχει τίτλο: «Ενίσχυση ελεγκτικών μηχανισμών, **αδήλωτης εργασίας-γραφειοκρατίας** και φοροδιαφυγής», μια ειδική σχέση συνεργασίας της Οικονομικής Αστυνομίας με τους παραδοσιακούς ελεγκτικούς μηχανισμούς της αγοράς εργασίας με σκοπό την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου της αδήλωτης εργασίας.⁵⁵

Από την αιτιολογική έκθεση του νόμου απορρέει ότι η **αδήλωτη εργασία** αξιολογείται ως «**οικονομικό και κοινωνικό έγκλημα**» καθώς και επιβραδυντικός και στρεβλωτικός παράγοντας της οικονομίας, αφού μειώνει τα δημόσια έσοδα, αποδυναμώνει το ασφαλιστικό σύστημα, νοθεύει τον υγιή ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων και ταυτόχρονα παραβιάζει βασικά δικαιώματα των εργαζομένων.

Η διάπραξη αυτού του εγκλήματος, έχει τέτοιες διαστάσεις που επιβάλλουν, σύμφωνα με το νομοθέτη, τη θέσπιση νέων αρμοδιοτήτων για την Υπηρεσία

⁵⁴ *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

⁵⁵ *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

Οικονομικής Αστυνομίας και Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος (ΥΠΟΑΔΗΕ), μιας υπηρεσίας που ήδη έχει καταγράψει σημαντικές επιτυχίες στο ελεγκτικό της έργο.⁵⁶

5.3 Δράσεις σχετικά με τον περιορισμό της αδήλωτης εργασίας

Οι δράσεις που πρέπει να εφαρμοστούν για τον περιορισμό της αδήλωτης εργασίας πρέπει να έχουν τις ακόλουθες κατευθύνσεις:⁵⁷

1. Οργανωτική και οικονομική αυτοτέλεια του ΣΕΠΕ, ώστε να έχει διοικητική θωράκιση, να υπάρχει η δυνατότητα ενδυνάμωσης της ικανότητας προγραμματισμού και διασύνδεση στόχων και ανταμοιβής.
2. Αξιοποίηση στο μέγιστο βαθμό ενός ολοκληρωμένου πληροφοριακού συστήματος, με την αναβάθμιση των λειτουργιών και της διασύνδεσης των ήδη υφιστάμενων συστημάτων και τη συμπλήρωση των κενών.
3. Σύνδεση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων του ΣΕΠΕ με την εθνική στρατηγική της χώρας για την υγεία και ασφάλεια της εργασίας.
4. Πιστοποίηση των επιθεωρητών και των δομών του ΣΕΠΕ.
5. Επιβολή σε όλες τις επιχειρήσεις την υποχρεωτική καταβολή μισθών και εισφορών μέσω τραπεζικών λογαριασμών και την διασύνδεση των λογαριασμών αυτών, με ελεγκτικούς μηχανισμούς και ασφαλιστικά ταμεία.
6. Οι επιθεωρητές εργασίας να αποδεσμευθούν από τις διοικητικές υποχρεώσεις και ταυτόχρονα δημιουργία διοικητικής υπηρεσίας, επαρκώς στελεχωμένης, με αξιοκρατία και χωρίς υπερβολές και με επαρκή υποστήριξη σε υλικοτεχνικές υποδομές.
7. Προγράμματα συνεχούς εκπαίδευσης των επιθεωρητών τα οποία να έχουν εφοδιαστεί με σύγχρονες υλικοτεχνικές υποδομές.

⁵⁶ *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015*

⁵⁷ *ΣΕΒ – Special report 2017*

8. Έκδοση λειτουργικού εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας του ΣΕΠΕ που να περιλαμβάνει σαφή περιγραφή των καθηκόντων.⁵⁸

9. Ενίσχυση διαφάνειας, με δημοσιοποίηση σε τακτά χρονικά διαστήματα, σύμφωνα με ετήσιο ημερολόγιο ανακοινώσεων, πρωτογενών στοιχείων καθώς και εκθέσεων ανάλυσης αυτών που να σχετίζονται με τους ελέγχους και τα αποτελέσματα τους.

10. Προώθηση της συνεργασίας των εθνικών αρχών με τις Ευρωπαϊκές αρχές και τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ILO) σε διάφορα πεδία πολιτικής και διευκόλυνση της εφαρμογής μέτρων και δράσεων με σκοπό την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας. Ταυτόχρονα αξιοποίηση της Ευρωπαϊκής Πλατφόρμας για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας.

11. Διασφάλιση της βιωσιμότητας και της οικονομικής ανταποδοτικότητας του φορολογικού και ασφαλιστικού συστήματος, αλλά και της συνταξιοδοτικής δικαιοσύνης. Ταυτόχρονα, εξέταση σημαντικής μείωσης ασφαλιστικών εισφορών, κύρια μέσω κατάργησης των επιβαρύνσεων πέραν των εισφορών για υγεία και σύνταξη καθώς και εκλογίκευσης της έντονης προοδευτικότητας των φορολογικών συντελεστών.

12. Αξιολόγηση του θεσμού του εργόσημου, έχοντας ως στόχο την ενίσχυση της λειτουργικότητας του θεσμού.

13. Αξιοποίηση όλων των ενοποιημένων βάσεων δεδομένων με την ενεργοποίηση τους και εφαρμογή ενός ενοποιημένου συστήματος για τη δραστική βελτίωση της είσπραξης των ασφαλιστικών εισφορών. Ο τελικός στόχος είναι η ολοκληρωτική ψηφιοποίηση των δημοσίων υπηρεσιών με ταυτόχρονη αναβάθμιση του συστήματος ΗΛΙΟΣ και δημοσιοποίηση ακόμα πιο αναλυτικών στοιχείων (όπως για παράδειγμα τα έσοδα).

14. Κωδικοποίηση με ταυτόχρονη απλοποίηση της εργατικής νομοθεσίας, αποσκοπώντας στην ασφάλεια δικαίου, τη δημιουργία κατάλληλου περιβάλλοντος

⁵⁸ ΣΕΒ – *Special report 2017*

για ανάπτυξη και ισχυροποίηση του Κοινωνικού Διαλόγου και στην ουσιαστική συμβολή στην αναπτυξιακή – επενδυτική προσπάθεια της χώρας.⁵⁹

⁵⁹ ΣΕΒ – *Special report 2017*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ: ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ

6.1 Εθνικό Σχέδιο Δράσης

Έως πρόσφατα, οι κυβερνήσεις επιχειρούσαν να αντιμετωπίσουν την αδήλωτη εργασία ουσιαστικά επιδιώκοντας να την καταστείλουν. Σήμερα, ωστόσο, οι περισσότερες κυβερνήσεις δεν επιχειρούν πλέον να εξαρθρώσουν την αδήλωτη οικονομία. Αντιθέτως, αναγνωρίζεται σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό ότι επιχειρούν να μετακινήσουν την αδήλωτη οικονομία προς τη δηλωμένη οικονομία (Dekker κ.ά., 2010 • Eurofound, 2013 • European Commission, 2007a, ILO, 2015 • Small Business Council, 2004, Williams, 2006a • Williams και Nadin, 2012a,b, 2013, 2014).

Η λογική αυτής της μετακίνησης αναλύεται σε πολλαπλά επίπεδα. Για τις κυβερνήσεις, τα οφέλη της μετακίνησης της αδήλωτης εργασίας στη δηλωμένη οικονομία είναι ότι έτσι βελτιώνονται τα δημόσια έσοδα, με αποτέλεσμα να υπάρχει η δυνατότητα αύξησης των δαπανών για έργα κοινωνικής ενσωμάτωσης και κινητικότητας (Williams και Windebank, 1998). Παρέχεται επίσης η δυνατότητα να δημιουργηθούν περισσότερες θέσεις δηλωμένης εργασίας και διευκολύνεται η ενοποίηση της πολιτικής για την αδήλωτη οικονομία με τις προσεγγίσεις πολιτικής για την επιχειρηματικότητα και την κοινωνική ένταξη (Dekker κ.ά., 2010; Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007a).

Δεδομένου ότι ένα μεγάλο ποσοστό της αδήλωτης εργασίας είναι μη μισθωτή δραστηριότητα, η επιδίωξη να εξαλειφθεί η αδήλωτη οικονομία θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου η κυβέρνηση από τη μία πλευρά θα καταστέλλει ακριβώς την επιχειρηματικότητα και την επιχειρηματική κουλτούρα που προσπαθεί, από την άλλη μεριά, να ενισχύσει. Αντίστοιχα, δεδομένου ότι η εργασία στην αδήλωτη οικονομία περιλαμβάνει και πληρωμένες εξυπηρετήσεις στο πλαίσιο στενών κοινωνικών σχέσεων που λαμβάνουν χώρα με λογικές αναδιανομής, αλλά και

παροχής βοήθειας στους άλλους, η καταστολή της αδήλωτης οικονομίας θα μπορούσε επίσης να οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου η κυβέρνηση θα εξαλείψει ακριβώς την ενεργή συμμετοχή των πολιτών στα κοινά που επιθυμεί να καλλιεργήσει.

Προσπαθώντας να τιθαसेύσει την αδήλωτη οικονομία διευκολύνοντας τη μετακίνησή της προς τη δηλωμένη οικονομία, αντί να προσπαθεί να εξαλείψει την πρώτη, οι αντιφάσεις αυτές αντιμετωπίζονται. Υπάρχει μια ενοποίηση της κρατικής πολιτικής απέναντι στην αδήλωτη οικονομία και μια ενεργοποίηση πολιτικών που έχουν ως στόχο την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της ενεργούς συμμετοχής στα κοινά. Η μετακίνηση της αδήλωτης οικονομίας προς τη δηλωμένη οικονομία, πάντως, δεν αποφέρει οφέλη μόνο για το κράτος.

Σε ό,τι αφορά τις νόμιμες επιχειρήσεις, αποτρέπει τον αθέμιτο ανταγωνισμό και επιτρέπει στην επιχειρηματική κοινότητα να υιοθετήσει "υψηλά", και όχι "χαμηλά" πρότυπα, υιοθετώντας ανώτερου επιπέδου ρυθμιστικά πρότυπα για τις συνθήκες εργασίας, όπως για παράδειγμα πρότυπα υγιεινής, ασφάλειας και εργασίας (Williams και Windebank, 1998). Στο μεταξύ, τα κύρια οφέλη για τους αδήλωτους εργαζόμενους είναι ότι θα μπορούν να επιτύχουν τα ίδια επίπεδα νομικής προστασίας που ισχύουν για τους δηλωμένους εργαζόμενους (ILO, 2015b).

Περαιτέρω, για τους πελάτες τα πλεονεκτήματα της νομιμοποίησης της αδήλωτης οικονομίας είναι ότι θα μπορούν να επωφελούνται από τη δυνατότητα δικαστικής προσφυγής σε περίπτωση ανεπαρκούς ποιότητας της παρασχεθείσας εργασίας, να έχουν πρόσβαση σε ασφαλιστική κάλυψη, να απολαμβάνουν εγγυήσεις για την εκτελεσθείσα εργασία και να αισθάνονται μεγαλύτερη βεβαιότητα για το ότι τηρούνται οι σχετικοί κανονισμοί υγιεινής και ασφάλειας (Williams και Martinez, 2014c).

Στόχος των περισσότερων κυβερνήσεων, λοιπόν, είναι πλέον λιγότερο να πατάξουν και περισσότερο να νομιμοποιήσουν την αδήλωτη οικονομία. Πώς λοιπόν μπορεί να επιτευχθεί αυτό;

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας συνιστά μια ολιστική προσέγγιση, η οποία βασίζεται στη διάγνωση του χαρακτήρα που έχει σήμερα η αδήλωτη οικονομία στην Ελλάδα και αντιμετωπίζει την κατάσταση αυτή αξιολογώντας την πλήρη κλίμακα άμεσων και έμμεσων ελέγχων, αλλά ταυτόχρονα επιδιώκοντας τόσο την αναγκαστική συμμόρφωση, όσο και την οικειοθελή συνεργασία.

Δραστικότητα	Σκεπτικό	Αναμενόμενο Αποτέλεσμα	Εμπλεκόμενοι
<p>ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΔΗΛΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:</p> <p>1. Υλοποίηση μίας ολιστικής και χρονικά καθορισμένης, ολοκληρωμένης στρατηγικής για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας</p>	<p>• Η οργάνωση της καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας (σε ό,τι αφορά τη στρατηγική, τις λειτουργίες και την συγκέντρωση στοιχείων) αυτή τη στιγμή είναι κατακερματισμένη σε διάφορα υπουργεία, τμήματα, υποομάδες και υπηρεσίες που εργάζονται μεμονωμένα, με περιορισμένη συνεργασία ή εννοποιημένη τακτική και ενέργειες.</p> <p>• Είναι, ωστόσο απαραίτητο, προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η αδήλωτη εργασία, να υπάρξει μια ενοποίηση στις στρατηγικές, τις λειτουργίες και τη γνώση όλων των κρατικών υπηρεσιών και των κοινωνικών εταίρων σε μια συντονισμένη προσέγγιση.</p> <p>• Η δημιουργία μηχανισμών συντονισμού υπό την ευθύνη ενός υφιστάμενου Εθνικού Συντονιστικού Φορέα, ο οποίος θα προκύψει μέσα από τριμερή διάλογο, θα προσφέρει τη δυνατότητα διαμόρφωσης και υλοποίησης μιας ολιστικής, ολοκληρωμένης στρατηγικής.</p> <p>• Ο φορέας αυτός θα πρέπει να εστιάσει στον καθορισμό στρατηγικών στόχων οι οποίοι θα μπορούν να υιοθετηθούν μεμονωμένα ή από κοινού από τα διάφορα Υπουργεία και υπηρεσίες που εμπλέκονται στην καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας, καθώς και από τους κοινωνικούς εταίρους. Οι στόχοι θα πρέπει να ακολουθούν την αρχή SMART (Συνεκκριμένοι (Specific), Μέτρησιμοι (Measurable), Επιτεύξιμοι (Achievable), Συναφείς (Relevant) και Χρονικά Καθορισμένοι (Time-bound)).</p> <p>Για τη μέτρηση της προόδου σε σχέση με αυτούς τους στρατηγικούς στόχους, θα πρέπει να καταρτιστούν βασικοί δείκτες απόδοσης (KPI) για όλα τα Υπουργεία που εμπλέκονται στην καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας. Αυτοί οι δείκτες KPI θα πρέπει να αναπτύσσονται κλιμακωτά προς τα κάτω, σε επίπεδο μονάδας και σε επιμέρους στόχους που θα εφαρμόζονται οριζοντίως και καθετίως στα διάφορα Υπουργεία και υπηρεσίες.</p>	<p>• Έτσι θα προκύψει μια συντονισμένη εθνική στρατηγική, η οποία προς το παρόν δεν υπάρχει, καθώς και ορισμένα συγκεκριμένα μέτρα για όσους είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στην αδήλωτη εργασία, όπως, μεταξύ άλλων, οι νέοι, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες.</p> <p>• Η δημιουργία μιας τέτοιας ολιστικής, ολοκληρωμένης και χρονικά καθορισμένης στρατηγικής προσέγγισης θα στείλει ένα μήνυμα σε όσους εμπλέκονται στην αδήλωτη εργασία ότι το κράτος αντιμετωπίζει με σοβαρότητα αυτό το ζήτημα (σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους).</p> <p>• Η χρήση δεικτών KPI για τη μέτρηση της προόδου σε σχέση με τους στρατηγικούς στόχους SMART θα διευκολύνει τον εκσυγχρονισμό των δημόσιων υπηρεσιών και την ανάπτυξη ενός πιο αποτελεσματικού και αποδοτικού συστήματος δημόσιας διοίκησης.</p>	<p>Προεδρία της Κυβέρνησης και Υπουργεία Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Οικονομικών, καθώς και το ΕΣΥΚΑ που έχουν την ευθύνη για τις βασικές πτυχές της αδήλωτης εργασίας, κοινωνικοί εταίροι και, ενδεχομένως, επιμέρους ομάδες σε κλαδικό επίπεδο. Κοινωνικοί εταίροι</p>

<p>ΑΜΕΣΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ <i>Μέτρα Από τροπή:</i></p>	<p>2. Βελτίωση της αποτελεσματικότητας των ηλεκτρονικών συστημάτων για εξόρυξη δεδομένων, διαλειτουργικότητα των βάσεων δεδομένων και ανταλλαγή δεδομένων.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Δεν είναι λειτουργικά όλα τα ηλεκτρονικά συστήματα εξόρυξης δεδομένων, ενώ υπάρχει έλλειψη πλήρους διαμορφωσιμότητας των δεδομένων σε αυτά τα συστήματα όπως απαιτείται. • Το πρόβλημα αυτό δεν είναι αποκλειστικά τεχνολογικό· είναι και οργανωτικό και πρέπει να επιλυθεί. Σήμερα οι επίμηρους εμπλεκόμενοι φορείς δίνουν να είναι απόρροια να κοινοποιήσουν τα στοιχεία τους σε άλλους φορείς, και καθένας εξ αυτών επιθυμεί να υπερχυθεί το δικό του πληροφοριακό σύστημα ως το μοναδικό ενιαίο σύστημα. • Για να επιλυθεί αυτό, τα εν λόγω ηλεκτρονικά συστήματα θα μπορούσαν να εννοποιηθούν οργανωτικά, στα πλαίσια ενός συντονιστικού μηχανισμού. Αυτό θα μπορούσε να συνεπάγεται τη μεταφορά τους σε μια νεοδρυθείσα "Μονάδα Πληροφοριών Αδήλωτης Οικονομίας» στον συντονιστικό φορέα. Η Μονάδα Πληροφοριών Αδήλωτης Οικονομίας στη Φιλανδία αποτελεί ένα παράδειγμα ορθής πρακτικής, όπου η εξόρυξη δεδομένων έχει ενσωματωθεί σε έναν ενιαίο εθνικό φορέα. 	<ul style="list-style-type: none"> • Αυτό θα οδηγήσει σε ενιοποίηση των διαφόρων στοιχείων και θα καθιστούσε εφικτή την αποτελεσματική εξόρυξη δεδομένων από το σύνολο των κρατικών υπηρεσιών. • Οι ελεγκτές θα λαμβάνουν καλύτερη πληροφορία ώστε να σχεδιάζουν αποτελεσματικότερους ελέγχους. • Οι ελεγκτές θα μπορούν να καταρτίσουν στρατηγικές καταμερισμού, ώστε οι πόροι να επικεντρώνονται στους μεγαλύτερους κινδύνους (π.χ. στους μεγαλύτερους φορολογούμενους, τα άτομα υψηλής οικονομικής επιφάνειας και αυτοαποσχολούμενοι με υψηλά εισοδήματα). • Βελτιωμένο ποσοστό εντοπισμού αδήλωτων εργαζομένων 	<p>Προεδρία της Κυβέρνησης ΣΕΠΕ Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων Υπουργείο Οικονομικών ΕΣΥΚΑ</p>
<p>3. Στόχευση και προγραμματισμός επιθεωρήσεων</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Σήμερα, οι επιθεωρήσεις δεν στοχεύουν αναγκαστικά σε κλάδους και επιχειρήσεις όπου η εθιμότητα εργασίας είναι διαδεδομένη (π.χ. γεωργία και μικρές επιχειρήσεις). Μια περισσότερο στοχευμένη προσέγγιση (σε συνδυασμό με διάφορα κίνητρα που αναφέρονται παρακάτω) θα οδηγούσε σε μια αποτελεσματικότερη τακτική όσον αφορά στην αναγκαστική συμμόρφωση. • Οι συντονισμένοι και σχεδιασμένοι έλεγχοι από το ΣΕΠΕ, το ΕΣΥΚΑ και τις φορολογικές αρχές στην ίδια επιχείρηση, και ειδικά στους αυτοαποσχολούμενους, θα ενέτειναν τον αντίκτυπο. Επίσης, θα έπαισαν να υπάρχουν κίνητρα για τους πολίτες να καταφεύγουν στη μη μισθωτή δραστηριότητα, πράγμα που συχνά δεν προκύπτει από γνήσιο πνεύμα επιχειρηματικότητας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλό ποσοστό εντοπισμού των παραβιάσεων της εργατικής νομοθεσίας, της φορολογικής μη συμμόρφωσης και της απάτης στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης. 	<p>ΣΕΠΕ Υπουργείο Οικονομικών ΕΣΥΚΑ</p>	

<p>4. Εκπαίδευση επιθεωρητών</p>	<p>αλλά αποτελεί έναν τρόπο να επωφελούνται από τα υψηλά περιθώρια κέρδους και τη φοροδιαφυγή.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Σήμερα η επίσημη εκπαίδευση επιθεωρητών εργασίας, φορολογικών ελεγκτών και επιθεωρητών κοινωνικής ασφάλισης στο θέμα της αντιμετώπισης της αδήλωτης οικονομίας είναι περιορισμένη. • Με τη διαρκή εκπαίδευση των επιθεωρητών στο θέμα της αντιμετώπισης της αδήλωτης οικονομίας, θα προκύψει μια αποδοτικότερη και αποτελεσματικότερη προσέγγιση, καθώς και μια αλλαγή νοοτροπίας μακριά από τη λογική του "κλέφτες και αστυνόμοι", όπου προάγεται η φιλικότητα και σε ό,τι αφορά τις μεθόδους και τις τεχνικές των επιθεωρήσεων. • Το πολυτομεακό εκπαιδευτικό πρόγραμμα στη Γαλλία θα μπορούσε να αποτελέσει παράδειγμα. 	<ul style="list-style-type: none"> • Βελτιωμένη αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα των επιθεωρητών στην αντιμετώπιση της αδήλωτης οικονομίας. • Ανάπτυξη δυνατοτήτων των υπηρεσιών επιθεώρησης. • Διευκολύνεται η αλλαγή της οργανωτικής νοοτροπίας προς την κατεύθυνση μιας προσέγγισης περισσότερο φιλικής προς τον αποδέκτη. • Εργαλεία/εϊδικά εκπαιδευτικά προγράμματα για επιθεωρητές, ώστε να αντιμετωπιστεί καλύτερα η αδήλωτη εργασία στις μικρές επιχειρήσεις. 	<p>ΔΟΕ Υπουργείο Οικονομικών ΣΕΠΕ ΕΣΥΚΑ</p>
<p>5. Παρουσίαση μίας εθελοντικής πρωτοβουλίας ευθύνης εφοδιαστικής αλυσίδας (supply chain)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Η βελτίωση των ποσοτών εντοπισμού δεν είναι απαραίτητο να αποτελεί ευθύνη αποκλειστικά των κρατικών αρχών. Οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν επίσης να αναλάβουν ρόλο στον εντοπισμό της αδήλωτης εργασίας. • Για να επιτευχθεί αυτό, μπορεί να υλοποιηθεί μια εθελοντική πρωτοβουλία με πρωταγωνιστικό ρόλο των εργοδοτών, ώστε να καταργηθεί η εφοδιαστική αλυσίδα της αδήλωτης εργασίας. Ο εργοδότης στην κορυφή της εφοδιαστικής αλυσίδας θα αναλαμβάνει τη σχετική ευθύνη: εναλλακτικά, θα μπορούσε να υλοποιηθεί μια πρωτοβουλία βασισμένη στην κοινή ευθύνη. Αυτό θα μπορούσε να εφαρμοστεί με την επιλογή περίπου 15 μεγάλων ελληνικών επιχειρήσεων (μέσω του ΣΕΒ), αλλά και επιχειρήσεων του τουριστικού κλάδου (μέσω του ΣΕΤΕ). • Οι κοινωνικοί εταίροι θα μπορούσαν να εμπλακούν στον εντοπισμό και την εξάλειψη της αδήλωτης εργασίας στην εφοδιαστική αλυσίδα, και επίσης να προσφέρουν σαφή κίνητρα σε μικρότερες επιχειρήσεις που βρίσκονται χαμηλότερα στην εφοδιαστική αλυσίδα, προκειμένου αυτές να συμμορφώνονται και έτσι να αναλαμβάνουν έργα από μεγαλύτερες επιχειρήσεις. 	<ul style="list-style-type: none"> • Αυξάνονται τα ποσοστά εντοπισμού της αδήλωτης εργασίας με συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στη διαδικασία εντοπισμού. • Μειώνονται οι ευκαιρίες για αδήλωτη εργασία. • Παρέχεται στις μικρότερες επιχειρήσεις ένα ξεκάθαρο μήνυμα για το ότι οι μεγαλύτεροι εργοδότες λαμβάνουν σοβαρά το θέμα της συμμόρφωσης, και ότι και αυτές θα πρέπει να κάνουν το ίδιο. • Ο εντοπισμός της αδήλωτης εργασίας δεν αποτελεί πλέον αποκλειστικά ευθύνη του κράτους, καθώς στη διαδικασία εμπλέκονται ενεργά και ιδιωτικές επιχειρήσεις. 	<p>ΣΕΒ ΣΕΤΕ Εμπορικό Επιμελητήριο Αθηνών Ελληνο-Αμερικανικό Εμπορικό Επιμελητήριο</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Σε αυτήν την εθελοντική πρωτοβουλία όπου πρωταγωνιστούν οι εργοδότες, θα μπορούσε να ζητηθεί από επιχειρήσεις να αποδεικνύουν ότι συμμορφώνονται με τις φορολογικές και ασφαλιστικές τους υποχρεώσεις μέσω ελεγκτών, ή και αναφέροντας την απουσία ανεξόφλητων οφειλών για μισθούς, φόρους και ασφαλιστικές εισφορές, καθώς και τις κυρώσεις που τους έχουν τυχόν υποβληθεί τα τελευταία χρόνια. 		
<p>6. Ένταξη ευθύνης εφοδιαστικής αλυσίδας σε όλες τις συμβάσεις δημοσίων έργων, με συμβατική ρήτρα όπου θα βεβαιώνεται ότι η ανακηρυγθείσα ανάδοχος επιχείρηση δεσμεύεται να μην προσλάβει αδήλωτους εργαζόμενους και να υιοθετήσει μέτρα ώστε να διασφαλίζεται ότι οι τυχόν υπεργολάβοι της επίσης δεν θα απασχολήσουν αδήλωτους εργαζόμενους.</p> <p>Οι συμβάσεις δημοσίων έργων είναι συμβάσεις τις οποίες ελέγχει το κράτος, οπότε υπάρχει δυνατότητα προσθήκης ρητρών.</p> <p>Η προσθήκη μιας τέτοιας ρήτρας θα δημιουργήσει μια σημαντική υπογρέωση στους αναδόχους δημοσίων έργων να συμμορφώνονται με τη φορολογική, ασφαλιστική και εργατική νομοθεσία και, κάτι εξίσου σημαντικό, να εξασφαλίζουν ότι οι υπεργολάβοι που τυχόν θα χρησιμοποιήσουν δεν θα απασχολούν αδήλωτους εργαζόμενους.</p> <p>Επιπλέον, θα βοηθούσε το να καταστεί υποχρεωτική η κατάθεση δύο τραπεζικών εγγυητικών επιστολών, με τις οποίες θα διασφαλίζεται η καταβολή μισθών και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης.</p> <p>Εάν οι επιθεωρητές του κράτους εντολίζουν κύριους αναδόχους να απασχολούν αδήλωτους εργαζόμενους στην εφοδιαστική τους αλυσίδα, θα μπορούσε να τους επιβάλλεται αποκλεισμός από διαγωνισμούς δημοσίων έργων για μια συγκεκριμένη περίοδο, με ταυτόχρονη αφαίρεση των αναδόχων αυτών από τη "λευκή λίστα" (βλ. παρακάτω).</p> <p>18% των ΜμΕ συμμετέχουν σε δημόσιους διαγωνισμούς προμήθειας.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ένας άλλος τρόπος αύξησης των ποσοστών εντοπισμού μέσω των κοινωνικών εταιρών είναι να ενταχθεί μια ρήτρα σε όλες τις συμβάσεις δημοσίων έργων, βάσει της οποίας η επιχείρηση στην οποία ανατίθεται το έργο θα δεσμεύεται να μην προσλάβει αδήλωτους εργαζόμενους και να υιοθετήσει μέτρα ώστε να διασφαλίζεται ότι οι τυχόν υπεργολάβοι της επίσης δεν θα απασχολήσουν αδήλωτους εργαζόμενους. • Οι συμβάσεις δημοσίων έργων είναι συμβάσεις τις οποίες ελέγχει το κράτος, οπότε υπάρχει δυνατότητα προσθήκης ρητρών. • Η προσθήκη μιας τέτοιας ρήτρας θα δημιουργήσει μια σημαντική υπογρέωση στους αναδόχους δημοσίων έργων να συμμορφώνονται με τη φορολογική, ασφαλιστική και εργατική νομοθεσία και, κάτι εξίσου σημαντικό, να εξασφαλίζουν ότι οι υπεργολάβοι που τυχόν θα χρησιμοποιήσουν δεν θα απασχολούν αδήλωτους εργαζόμενους. • Επιπλέον, θα βοηθούσε το να καταστεί υποχρεωτική η κατάθεση δύο τραπεζικών εγγυητικών επιστολών, με τις οποίες θα διασφαλίζεται η καταβολή μισθών και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης. • Εάν οι επιθεωρητές του κράτους εντολίζουν κύριους αναδόχους να απασχολούν αδήλωτους εργαζόμενους στην εφοδιαστική τους αλυσίδα, θα μπορούσε να τους επιβάλλεται αποκλεισμός από διαγωνισμούς δημοσίων έργων για μια συγκεκριμένη περίοδο, με ταυτόχρονη αφαίρεση των αναδόχων αυτών από τη "λευκή λίστα" (βλ. παρακάτω). • 18% των ΜμΕ συμμετέχουν σε δημόσιους διαγωνισμούς προμήθειας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Αυξάνονται τα ποσοστά εντοπισμού της αδήλωτης εργασίας με συμμετοχή των κοινωνικών εταιρών στη διαδικασία εντοπισμού. • Μειώνονται οι ευκαιρίες για αδήλωτη εργασία. • Ο εντοπισμός της αδήλωτης εργασίας δεν αποτελεί πλέον αποκλειστικά ευθύνη του κράτους, καθώς στη διαδικασία εμπλέκονται ενεργά και ιδιωτικές επιχειρήσεις. 	<p>Όλα τα Υπουργεία</p>
<p>Άμιστοι Έλληνες: Κίνηση</p>			

<p>Κλήτρα στην πλευρά της προσφοράς</p> <p>7. "Λευκή λίστα" νόμιμων εργοδοτών (όχι "μαύρη λίστα" για τις δημόσιες συμβάσεις προμήθειας κ.λπ.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Προκειμένου να μειωθεί η αδήλωτη εργασία, όλες οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να συμμετέχουν σε δημόσιους διαγωνισμούς θα πρέπει να αποκτήσουν ένα "Πιστοποιητικό Έγκρισης" από τον ΣΕΠΕ, το ΕΣΥΚΕ και τη Φορολογική Διοίκηση. Αυτό η πιστοποίηση θα μπορούσε να διατηρηθεί απλή και να αναφέρεται στην απουσία ανεξόφλητων οφειλών για μισθούς, φόρους και ασφαλιστικές εισφορές, καθώς και στις κυρώσεις που έχουν τυχόν υποβληθεί τα τελευταία χρόνια. • Το μέτρο αυτό θα πρέπει να εξεταστεί στο πλαίσιο του συστήματος ΠΕΡΣΕΑΣ, το οποίο δεν έχει υλοποιηθεί πλήρως. 	<ul style="list-style-type: none"> • Παρέει κίνητρο και θετικό όφελος από τη συμμόρφωση, καθώς αυτοί που συμμορφώνονται αντιμετωπίζονται με τη δυνατότητα συμμετοχής σε δημόσιους διαγωνισμούς. • Αυστηρότερος έλεγχος από το ΣΕΠΕ και το Υπουργείο Οικονομικών για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης, προβλέποντας οφέλη για αυτούς που συμμορφώνονται. • Μειώνονται οι ευκαιρίες για αδήλωτη εργασία. 	<p>Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης</p> <p>Υπουργείο Οικονομικών</p> <p>ΕΣΥΚΑ</p> <p>ΣΕΠΕ</p> <p>Κοινωνικοί σταίροι</p>
<p>8. Λήψη μέτρων για την κατάργηση των εμποδίων ένταξης στην επίσημη οικονομία κατά περίπτωση.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Συνέχιση της απλοποίησης της συμμόρφωσης στους τομείς της φορολογικής, εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας, έτσι ώστε να διευκολύνεται ο εντοπισμός όσων συμμορφώνονται και όταν δεν συμμορφώνονται. • Ένα παράδειγμα καλής πρακτικής είναι ο Απλοποιημένος Νόμος περί Απασχόλησης του 2010 (Egyszerűsített foglalkoztatási törvény) στην Ουγγαρία, με τον οποίο μεταφέρονται στη δηλωμένη οικονομία μακρές θέσεις εργασίας οι οποίες, σε διαφορετική περίπτωση, θα ήταν αδήλωτες (βλ. Πλαίσιο 6 στην Έκθεση). 	<ul style="list-style-type: none"> • Μειωνεται τόσο η οικειοθελής, όσο και η εκούσια μη συμμόρφωση. 	<p>ΣΕΠΕ</p> <p>Υπουργείο Οικονομικών</p> <p>ΕΣΥΚΑ</p> <p>Κοινωνικοί σταίροι</p>
<p>9. Βελτίωση της εισπραξιμότητας των οφειλόμενων φόρων και της διαδικασίας επιβολής κυρώσεων και ποινών</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ακόμα και όταν υπάρχουν οφειλές φόρου και διαπιστώνεται η ανάγκη διοικητικών κυρώσεων και ποινών, η διαδικασία εισπράξης των φόρων και η επιβολή των κυρώσεων είναι μη αποδοτική και αναποτελεσματική. Οι δικαστικές διαδικασίες είναι αργές και αναποτελεσματικές. • Υπάρχει, συνεπώς, ανάγκη να αξιοποιηθούν αποκλειστικά περισσότεροι πόροι στην εισπράξη, παρά στη βελτίωση των οφειλών. • Προκειμένου να καταστεί δυνατή η απελευθέρωση των σχετικών πόρων και να διευκολυνθεί η εισπράξη, και κυρίως να αποφευχθεί ο τόσο μεγάλος αριθμός δικαστικών προσφυγών, θα πρέπει να εξεταστεί η εφαρμογή μιας 'πάγιας έκπτωσης' για 	<ul style="list-style-type: none"> • Βελτιωμένη εισπράξη οφειλόμενων φόρων. • Βελτίωση φορολογικών εξόδων με τον εντοπισμό περιπτώσεων μη συμμόρφωσης • Απλοποίηση του προσδιορισμού φόρου και της συμμόρφωσης 	<p>Υπουργείο Οικονομικών</p> <p>Κοινωνικοί σταίροι</p>

<p>10. Παροχή κινήτρων στις επιχειρήσεις για την ένταξη τους στην επίσημη οικονομία, ειδικά εκεκτεινοντας την πρωτοβουλία "επιχειρηματικές διαδρομές" του INEMY-ΕΣΣΕ</p>	<p>τις επιχειρήσεις και τους αυτοαπασχολούμενους (βλ. πλαίσιο 4 στην Έκθεση).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Οι επιχειρήσεις απαιτούν κίνητρα για την ένταξη τους στην επίσημη οικονομία. Ένα τέτοιο κίνητρο είναι η αύξηση των ευκαιριών για την απόκτηση μεγαλύτερου μεριδίου αγοράς. Η πρωτοβουλία "Επιχειρηματικές διαδρομές" του INEMY-ΕΣΣΕ προσφέρει δωρεάν υπηρεσίες, μάρκετινγκ, σε επιχειρήσεις που λειτουργούν επίσημα, διαφημιζοντας τις υπηρεσίες τους ώστε να αυξηθούν οι ευκαιρίες δραστηριοποίησής τους. • Η πρωτοβουλία αυτή σήμερα είναι περιορισμένη σε μια μικρή σειρά τοπικών περιφερειακών υπηρεσιών. Θα μπορούσε να επεκταθεί σε περισσότερες τοπικές περιφέρειες και υπηρεσίες όπου είναι γνωστό ότι επικρατεί η αδήλωση οικονομία (π.χ. υπηρεσίες επισκευής κατοικιών, ηλεκτρολόγοι, υδραυλικοί), προκειμένου να παρέχεται στις επιχειρήσεις το κίνητρο της δωρεάν διαφήμισης και μάρκετινγκ, ώστε να λειτουργούν σε νόμιμη βάση. 	<ul style="list-style-type: none"> • Παρέχεται κίνητρο και όφελος σε επιχειρήσεις που λειτουργούν νόμιμα, καθώς τους προσφέρονται δωρεάν υπηρεσίες μάρκετινγκ. • Παρέχεται κίνητρο για δηλωμένη εργασία. 	<p>Οργανώσεις εργοδότην σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομικών και το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης</p>
<p>11. Παροχή συμβουλών για την ένταξη στην επίσημη οικονομία</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Πολλές επιχειρήσεις χρειάζονται συμβουλές σχετικά με το πώς να διευθετούν τις υποθέσεις τους και να λειτουργούν σε απολύτως επίσημη βάση, αλλά και συμβουλές κατά την έναρξη τους αναφορικά με τη νόμιμη λειτουργία τους. • Μία τέτοια πρωτοβουλία είναι η γραμμή βοήθειας INEMY-ΕΣΣΕ/ΓΣΕΕΕ και οι σύμβουλοι της που ενημερώνουν τις επιχειρήσεις για θέματα φορολογικής, ασφαλιστικής και εργατικής νομοθεσίας. Σήμερα απασχολούνται 15-20 σύμβουλοι. Η υπηρεσία αυτή θα μπορούσε να επεκταθεί και επίσης να σταθεί περισσότερο στην υποστήριξη σε θέματα ένταξης στην επίσημη οικονομία, αλλά και στην παροχή συμβουλών σε κρίσιμους κλάδους όπου η αδήλωση οικονομία είναι διαδεδομένη. • Σε μια πιο διευρυνόμενη πρωτοβουλία θα μπορούσαν ίσως να συμπεριληφθούν "πρότυπα εταιρειών" υπό την αιγίδα, π.χ. εμπορικών επιμελητηρίων που θα λειτουργούν ως μέντορες για τους εκκολαπτόμενους επιχειρηματίες οι οποίοι ξεκινούν τις επιχειρήσεις τους. 	<ul style="list-style-type: none"> • Καθίστά δυνατή την έναρξη λειτουργίας επιχειρήσεων με νόμιμο τρόπο • Επιτρέπει σε επιχειρήσεις που λειτουργούν σε εν μέρει αδήλωση βάση να λαμβάνουν συμβουλές για το πώς θα τακτοποιήσουν τις υποθέσεις τους 	<p>Οργανώσεις εργοδότην σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομικών και το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης Εμπλεκτικά επιμελητήρια</p>
<p>12. Ειδοποιημένες επιστολές κανονιστικού χαρακτήρα (με χρήση εξόρυξης δεδομένων)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Προκειμένου η εξόρυξη δεδομένων να αξιοποιηθεί με προληπτικό και θεραπευτικό τρόπο, αλλά και για να μειωθεί η ανάγκη για δαπανηρές επιθεωρήσεις διαπίστωσης αδήλωσης 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενθάρρυνση επιχειρήσεων να τακτοποιήσουν τις υποθέσεις τους με οικονομικά αποδοτικό τρόπο 	<p>ΣΕΠΕ Υπουργείο Οικονομικών</p>

<p>13. Επανεξέταση του συστήματος κυρώσεων και της είσπραξης προστίμων</p>	<p>εργασίας, στις επιχειρήσεις που θεωρούνται ότι ενδεχομένως απαγορεύουν αδήλωτους ή ελλιπώς δηλωμένους εργαζόμενους (π.χ. με μισθούς κάτω του μέσου όρου του κλάδου ή του μέγιστους της επιχείρησης) θα πρέπει να αποστέλλονται ειδοποιητήριες επιστολές κανονιστικού χαρακτήρα.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Με τις επιστολές αυτές, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να ενημερώνονται για τα εξής: (i) ότι οι φορολογικές, εργασιακές ή και ασφαλιστικές αρχές έχουν εντοπίσει πιθανές παρατυπίες στην επιχείρησή, ii) ότι ενδεχομένως στο άμεσο μέλλον να αποτελέσουν στόχο επιθεώρησης, και (iii) να τους τονίζονται τα οφέλη της δηλωμένης εργασίας και το κόστος της αδήλωτης εργασίας τόσο για την κοινωνία, όσο και για τις νόμιμες επιχειρήσεις. Στις επιστολές θα μπορούσε επίσης να αναφέρεται ότι η τρέχουσα πλειοψηφία των επιχειρήσεων της περιοχής ή του κλάδου συμμορφώνεται με τη νομοθεσία, έτσι ώστε να βελτιωθεί η οριζόντια εμπιστοσύνη. • Στον αγροτικό κλάδο, θα ενθαρρυνθεί η υιοθέτηση του εργόσημου έναντι της απασχόλησης αδήλωτων εργαζομένων • Μέσω επέκτασης στις περιφερειακές περιοχές, τις οποίες σήμερα οι επιθεωρήσεις επισκέπτονται σπανιώς 	<p>• Διαίριση της φορολογικής βάσης</p>	<p>ΕΣΥΚΑ</p>
<p>14. Κίνητρα στην πλευρά της ζήτησης</p> <p>14. Ηλεκτρονικές πληροφορίες</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Το 2014 γνωστοποιήθηκε μια νέα μεταρρύθμιση για τις επιθεωρήσεις και τις κυρώσεις. Οι κυρώσεις αυστηροποιήθηκαν σημαντικά και η διαδικασία εφαρμογής τους έγινε ευκολότερη. Ακόμα δεν έχει απομνηθεί η επίδραση αυτής της αναθεώρησης σε ό,τι αφορά το βαθμό αποτροπής και συμμόρφωσης. • Από την άλλη μεριά, το ΣΕΠΕ εφαρμόζει από το 2015 μια περισσότερο προληπτική προσέγγιση, με την οποία στην ουσία δεν χρησιμοποιούνται τα πρόστιμα που προβλέπει η νομοθεσία. 	<ul style="list-style-type: none"> • Θα πρέπει να εξεταστεί η περίπτωση μιας λεπτομερέστερης αξιολόγησης των επιπτώσεων των κυρώσεων. • Θα μπορούσε εν τέλει να προταθεί μια νομοθετική αναθεώρηση του θέματος, και επίσης να καθοριστούν από το ΣΕΠΕ νέες στρατηγικές για την αδήλωτη εργασία. 	<p>ΣΕΠΕ ΕΣΥΚΑ Κοινωνικοί εταίροι</p>
<p>14. Ηλεκτρονικές πληροφορίες</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Η Ελλάδα έχει ένα από τα χαμηλότερα επίπεδα κατά κεφαλήν ηλεκτρονικών πληροφοριών ετησίως μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. • Προκειμένου να αποδραυνθεί η χρήση μερισμάτων και να προβλεφθούν κίνητρα για την αύξηση των ηλεκτρονικών πληροφοριών έτσι ώστε να μειωθούν οι ευκαιρίες για αδήλωτη εργασία, η Ελλάδα θα πρέπει: (1) να θέσει σε ισχύ ένα ανώτατο 	<ul style="list-style-type: none"> • Τα φορολογικά έσοδα αυξάνονται κατά 0,24 ποσοστιαίες μονάδες με κάθε μία ποσοστιαία μονάδα αύξησης της χρήσης καρτών πληρωμής. 	<p>Τράπεζα της Ελλάδας Τράπεζες Χρηματοπιστωτικά ιδρύματα Όλες οι κρατικές υπηρεσίες Κοινωνικοί εταίροι</p>

<p>15. Χρήση κουπονιών παροχής υπηρεσιών, για παράδειγμα για τις οικιακές υπηρεσίες και τη γεωργία, για την κάλυψη της πληρωμής φόρων και ασφαλιστικών εισφορών, αλλά</p>	<p>όριο συναλλαγών με μετρητά, καθώς και την υποχρεωτική χρήση ψηφιακών πληρωμών για συναλλαγές αξίας άνω των 30€ σε κλάδους με υψηλό κίνδυνο αδήλων συναλλαγών, (2) να αποβαρύνει την εύκολη πρόσβαση σε μετρητά, (3) να εφαρμόσει τη χρήση μηχανημάτων αυτόματων συναλλαγών (POS) σε όλους τους κλάδους, συμπεριλαμβανομένης της υποχρεωτικής απόδοσης ψηφιακών πληρωμών, με επιδότηση για την τοποθέτηση τερματικών αυτόματων συναλλαγών σε επιχειρήσεις με ετήσιο κύκλο εργασιών κάτω των 150.000 € που δραστηριοποιούνται σε κλάδους με μέσο ή υψηλό κίνδυνο αδήλων συναλλαγών, (4) οι φορείς κεντρικής και περιφερειακής διοίκησης θα πρέπει να προχωρήσουν στην πληρέστερη υιοθέτηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών και (5) να προσφέρει κίνητρα για τη χρήση καρτών στο σημείο πώλησης. Η διαδικασία αυτή μπορεί να περιλαμβάνει:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Επιστροφή ποσού ίσου με το 1% της αξίας συναλλαγής για ψηφιακές πληρωμές μέσω τερματικών POS (κάρτες πληρωμής και ηλεκτρονικό χρήμα) που αφορούν στην αγορά αγαθών και υπηρεσιών από άτομα σε κλάδους με χαμηλό κίνδυνο αδήλων συναλλαγών. • Επιστροφή ποσού ίσου με το 5% της αξίας συναλλαγής για ψηφιακές πληρωμές μέσω τερματικών POS που αφορούν στην αγορά αγαθών και υπηρεσιών από άτομα σε κλάδους με μέσο κίνδυνο αδήλων συναλλαγών. • Επιστροφή ποσού ίσου με το 10% της αξίας συναλλαγής για ψηφιακές πληρωμές μέσω τερματικών POS που αφορούν στην αγορά αγαθών και υπηρεσιών από άτομα σε κλάδους με υψηλό κίνδυνο αδήλων συναλλαγών. • Κλήρωση φόρων για καταναλωτές που χρησιμοποιούν ηλεκτρονικές πληρωμές σε κλάδους με υψηλό κίνδυνο αδήλων συναλλαγών. 	<ul style="list-style-type: none"> • Το καθαρό δημοσιονομικό όφελος εκτιμάται στα 700 εκατ. ευρώ τον πρώτο χρόνο εφαρμογής. • Στη συνέχεια, καθώς θα επιτυγχάνονται οι στόχοι για τις ηλεκτρονικές πληρωμές και η χρήση ψηφιακών καρτών θα καθιερώνεται στο πλαίσιο των καταναλωτικών συνθηκών, τα κίνητρα μπορούν σταδιακά να αποσυρουνται, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το δημοσιονομικό όφελος. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Στον αγροτικό κλάδο υπάρχουν υψηλά επίπεδα προσωρινής εποχικής εργασίας. Οι περισσότεροι εργαζόμενοι απασχολούνται για σύντομα χρονικά διαστήματα, ενώ οι εργοδότες και οι εργαζόμενοι επωφελούνται από την έλλειψη ρύθμισης σε αυτόν τον κλάδο. Στο επίκεντρο της διαδικασίας βρίσκεται η διευκόλυνση των εργοδοτών αυτού του κλάδου έτσι ώστε να προσλαμβάνουν νόμιμους εργαζόμενους με ένα 	<ul style="list-style-type: none"> • Ο αγροτικός κλάδος, όπου υπάρχει μεγάλος αριθμός εποχιακών εργατών οι οποίοι είναι παράτυποι μετανάστες, θα ρυθμιστεί καλύτερα και αυτό θα οδηγήσει σε μια πιο αξιόπιστη μέθοδο ελέγχου 	<p>Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων ΕΣΥΚΑ Υπουργείο Εργασίας</p>

<p>πραγματοποίηση έρευνας για την αξιολόγηση του αποτελέσματος της υποκατάστασης.</p>	<p>σύστημα κρουπιών και να μπορούν να συμμορφώνονται εύκολα.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Οι οικιακές υπηρεσίες αποτελούν αντίστοιχα έναν κλάδο με υψηλά επίπεδα αδήλωτης εργασίας. • Τα κρουπία αυτά καλύπτουν την πληρωμή φόρων και ασφαλιστικών εισφορών με ένα εφάπαξ ποσό, με αποτέλεσμα να διασφαλίζεται ότι το κράτος εισπράττει φόρους και ασφαλιστικές εισφορές, ενώ οι εργαζόμενοι καταγράφονται. • Το σύστημα αυτό θα μπορούσε να επεκταθεί, με τριμερή διαβούλευση στις κατάλληλες περιπτώσεις, σε περισσότερους κλάδους με τάση προς την αδήλωτη εργασία. • Σε όλους τους κλάδους όπου θα εφαρμοστεί αυτό το σύστημα, θα πρέπει να πραγματοποιείται αξιολόγηση με εξέταση ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος της επίδρασης υποκατάστασης που έχει το πρόγραμμα (π.χ. αντικαθιστά τη νόμιμη απασχόληση ή την αδήλωτη απασχόληση;). 	<p>της αδήλωτης εργασίας στον κλάδο.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Στις οικιακές και προσωπικές υπηρεσίες, με το σύστημα αυτό η αδήλωτη εργασία μεταφέρεται προς τη δηλωμένη οικονομία. 	
<p>16. Εισαγωγή ενός προγράμματος κινήτρων με εκπτώσεις φόρου για ιδιοκτήτες σπιτιών που προβαίνουν στην απασχόληση (i) οικιακών βοηθών και (ii) νόμιμων εργολάβων οικοδομών ή επαγγελματιών οι οποίοι παρέχουν υπηρεσίες επισκευής και ανακαίνισης κατοικιών.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Οι έρευνες δείχνουν ότι, όπως και σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ένα υψηλό ποσοστό αδήλωτης εργασίας παρατηρείται στον τομέα των εργασιών επισκευής και ανακαίνισης κατοικιών, καθώς και σε αυτόν των οικιακών υπηρεσιών. • Η παροχή εκπτώσεων φόρου σε ιδιοκτήτες κατοικιών όταν απασχολούν νόμιμους εργαζόμενους θα ενθαρρύνει τους ιδιοκτήτες αυτούς προς την κατεύθυνση της απασχόλησης δηλωμένων εργαζόμενων για την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών. • Τα προγράμματα παροχής εκπτώσεων φόρου για οικιακές υπηρεσίες και για εργασίες επισκευής και ανακαίνισης κατοικιών έχει αποδεδειχθεί σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ (για παράδειγμα: Δανία, Γερμανία, Βέλγιο, Σουηδία) ότι αποτελούν σημαντικό κίνητρο για την απασχόληση δηλωμένων εργαζόμενων και την απόρριψη αδήλωτων. • Η έκταση φόρου δεν χρειάζεται να είναι υψηλή - συνήθως υπολογίζεται μόνο επί του κόστους της εργασίας και ανέρχεται σε ένα μικρό ποσοστό του κόστους αυτού (π.χ. 20%), αν και σε ορισμένες χώρες το ποσοστό αυτό φτάνει μέχρι και το 50%. 	<ul style="list-style-type: none"> • Αποτελεί ένα κίνητρο για τους πολίτες να απασχολούν δηλωμένους εργαζόμενους και αυξάνει την ευαίσθητοποίηση για τις αρνητικές επιπτώσεις της απασχόλησης αδήλωτων εργαζόμενων. • Προσφέρει το υπέρο όφελος της αύξησης των εισοδηματικών δυνατοτήτων για τους νόμιμους οικοδόμους και επαγγελματίες, ενώ αυξάνει και την ποιότητα των εργασιών επισκευής και συντήρησης κατοικιών. 	<p>Υπουργείο Οικονομικών Κοινωνικοί εταίροι και άλλοι ενδιαφερόμενοι</p>
<p>ΕΜΜΕΣΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ Αλλαγή αξιών, προτύπων και πεποιθήσεων των πολιτών</p>			

<p>17. Διενέργεια Εκστρατείας Ευσταθιστοποίησης του Κοινού Σχετικά με τα Οφέλη της Δηλωμένης Εργασίας</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Εκτενείς έρευνες αποκαλύπτουν ότι, όταν η ρηκή των πολιτών δεν ευθυγραμμίζεται με τους νόμους και τους κανονισμούς, προκύπτουν νηλότερα επίπεδα αδήλωτης εργασίας. Τα μέτρα βελτίωσης της δέσμευσης για συμμόρφωση (π.χ. οικειοθελής συνεργασία) είναι λοιπόν σημαντικά για την καταπολέμηση της αδήλωτης οικονομίας. • Μια εκστρατεία ευαισθητοποίησης του κοινού για τα οφέλη της δηλωμένης εργασίας μπορεί να αυξήσει το επίπεδο οικειοθελούς συμμόρφωσης. • Η εκστρατεία αυτή θα μπορούσε να απευθυνθεί σε νεότερους ανθρώπους που είναι πιθανότερο να θεωρούν την αδήλωτη εργασία κοινωνικά αποδεκτή, καθώς και ενδεχομένως σε επαγγελματικές ομάδες όπως οι γιατροί, οι δικηγόροι και οι λογιστές. Τα μέσα ενημέρωσης και τα μηνύματα που θα χρησιμοποιηθούν θα πρέπει να προσαρμόσθούν σε αυτές τις επλλεγμένες ομάδες. • Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι, καθώς μειώνεται η δημόσια αποδοχή της αδήλωτης εργασίας, αυτό μεταφράζεται σε αντίστοιχη πτώση του αριθμού των πολιτών που εμπλέκονται στην αδήλωτη εργασία. 	<ul style="list-style-type: none"> • Η μείωση της ανοχής στην αδήλωτη εργασία θα οδηγήσει σε χαμηλότερα επίπεδα αδήλωτης εργασίας. • Το ποσοστό των πολιτών που εμπλέκονται στην αδήλωτη εργασία θα μειωθεί. • Θα υπάρξει αύξηση του αριθμού καταγγελλών στις γραμμές υποστήριξης και τις επιθεωρήσεις. • Τα τεθούν τα θεμέλια για μια πιο δίκαιη και ισότιμη κοινωνία. • Θα διευρυνθεί η φορολογική βάση. 	<p>Υπουργείο Οικονομικών Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Αλληλεγγύης Κοινωνικοί εταίροι και άλλοι ενδιαφερόμενοι, όπως το Ελληνο-Αμερικανικό Εμπορικό Επιμελητήριο και το Εμπορικό Επιμελητήριο Αθηνών.</p>
<p>18. Εκστρατεία ευαισθητοποίησης της επιχειρηματικής κοινότητας για τα οφέλη της δηλωμένης εργασίας</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Για την αύξηση της ευσταθιστοποίησης των επιχειρήσεων για τα οφέλη της δηλωμένης εργασίας και το κόστος της αδήλωτης εργασίας, έτσι ώστε να αυξηθεί το επίπεδο οικειοθελούς συνεργασίας και να μειωθεί η ανάγκη για αναγκαστική συμμόρφωση. • Περιοδούσα παρουσίαση (roadshow) σε περίπου 50 Εμπορικά Επιμελητήρια • Ενίσχυση προτύπων/μετρήσεων με ανάπτυξη ενός συστήματος καθοδήγησης (buddy system), όπου νόμιμοι επιχειρηματίες καθοδηγούν νεότερους εκκολλημένους επιχειρηματίες, βοηθώντας τους να νομιμοποιηθούν, και παρέχουν υποστήριξη και συμβουλές για τη νόμιμη ανάπτυξη των νέων επιχειρήσεων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Η μείωση της ανοχής στην αδήλωτη εργασία θα οδηγήσει σε χαμηλότερα επίπεδα αδήλωτης εργασίας. • Το ποσοστό των ατόμων που εμπλέκονται στην αδήλωτη εργασία θα μειωθεί. • Θα υπάρξει αύξηση του αριθμού καταγγελλών στις γραμμές υποστήριξης και τις επιθεωρήσεις. • Τα τεθούν τα θεμέλια για μια πιο δίκαιη και ισότιμη κοινωνία. • Θα διευρυνθεί η φορολογική βάση. 	<p>Ελληνο-Αμερικανικό Εμπορικό Επιμελητήριο Εμπορικό Επιμελητήριο Αθηνών Οργανώσεις εργοδότην ΔΟΕ</p>
<p>19. Επιμόρφωση των πολιτών σχετικά με το φορολογικό σύστημα</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Μπορεί να αποστέλλεται κάθε χρόνο μια επιστολή σε όλους τους φορολογούμενους, όπου θα αναφέρεται το ποσοστό των φόρων τους που δαπανάνται σε κάθε κατηγορία δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών. 	<ul style="list-style-type: none"> • Μεγαλύτερος βαθμός κατανόησης από πλευράς πολιτών της σχέσης ανάμεσα στην καταβολή φόρων και 	<p>Υπουργείο Οικονομικών Υπουργείο Παιδείας</p>

<p>20. Ενημέρωση μαθητών για τα οφέλη της δηλωμένης εργασίας</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Επιπλέον, μπορούν να υπάρχουν πινακίδες με μηνύματα όπως "αυτό πληρώθηκε με τους φόρους σας" σε δημόσια τεχνικά έργα (π.χ. νέους δρόμους), νοσοκομειακά οχήματα, αιθουσές αναμονής ιατρών, νοσοκομεία και σχολεία. Έτσι μεταφέρεται στο κοινό ένα ξεκάθαρο μήνυμα ότι οι φόροι τους χρησιμοποιούνται για την πληρωμή αυτών των δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών. • Στόχευση μαθητών, ώστε οι πολίτες να ενημερώνονται - πριν αρχίσουν να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας - για τα οφέλη της δηλωμένης εργασίας και το κόστος της αδήλωτης εργασίας. • Εισαγωγή στη δημόσια εκπαίδευση μαθημάτων σχετικά με τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι πληρώνουν φόρους, τα οφέλη της κοινωνικής ασφάλισης και της δηλωμένης εργασίας, καθώς και το κόστος της αδήλωτης εργασίας. • Θέσπιση μιας εθνικής εβδομάδας Αδήλωτης Εργασίας για τους μαθητές, όπου θα τους εξηγηθούν τα οφέλη της συμμερφωσης και το κόστος της μη συμμερφωσης. • Συμμετοχή αθλητών, τραγουδιστών ή ηθοποιών, προκειμένου να υπάρξει "υπόδειξη από διασημότητες" στα πλαίσια μιας μεγάλης εκστρατείας για τα οφέλη της δηλωμένης εργασίας, η οποία θα διεξαχθεί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και θα απευθύνεται σε νέους. 	<p>τα δημόσια αγαθά και υπηρεσίες που απολαμβάνουν.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Προκόπτουσα μείωση της αδήλωτης εργασίας. 	<p>Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας ΣΕΠΕ ΕΣΥΚΑ Κοινωνικοί σταίροι και άλλοι συμμετέχοντες</p>
<p>21. Εθνικός διαγωνισμός σχετικά με τους λόγους για τους οποίους πρέπει να πληρώνει κανείς τους φόρους του</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Αξιοποίηση διασημοτήτων ως πρότυπα για τη δημιουργία ενός βίντεο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με θέμα "γιατί να πληρώνετε τους φόρους σας", έτσι ώστε η ομάδα-στόχος να διαπιστώσει ότι οι διασημότητες αυτές υιοθετούν το μήνυμα. • Το βίντεο αυτό θα χρησιμοποιηθεί για την οργάνωση ενός διαγωνισμού, όπου θα μπορεί ο καθένας να φτιάξει το δικό του βίντεο με θέμα "γιατί να πληρώνετε τους φόρους σας". Θα υπάρχει βραβείο 50.000 € για το καλύτερο βίντεο σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. YouTube) με το εν λόγω θέμα. • Έτσι, οι πολίτες θα αναρωτηθούν οι ίδιοι γιατί είναι σημαντικό να πληρώνει κανείς τους φόρους του, αντί απλώς να υπάρχει κάποιος που θα τους λέει τι πρέπει να κάνουν. Μία τέτοια ανακλαστική αυτοδύσχη είναι πολύ πιο αποτελεσματική στην ενσωμάτωση γνώσης και κατανόησης απ' ό,τι οι εκστρατείες ενημέρωσης. 	<ul style="list-style-type: none"> • Βελτιωμένος βαθμός κατανόησης, από πλευράς των παιδιών, των ωφελειών της πληρωμής φόρων και ασφαλιστικών εισφορών, καθώς και της δηλωμένης εργασίας. • Η έμμεση πίεση που θα προκύψει από τα παιδιά προς τους γονείς θα μειώσει την αδήλωτη εργασία. 	<p>Υπουργείο Οικονομικών Υπουργείο Παιδείας ΣΕΠΕ ΕΣΥΚΑ Κοινωνικοί σταίροι και άλλοι ενδιαφερόμενοι</p>

<p>ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΘΕΣΜΩΝ</p> <p>22. Ενίσχυση του κοινωνικού διαλόγου</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Μία ακόμα επίλυση είναι να συνδυαστεί ο εν λόγω διαγωνισμός με την παραπάνω πρόταση για την εισαγωγή αυτού του θέματος στο σχολικό πρόγραμμα μαθημάτων. Εάν γίνει αυτό, οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν τέτοια βίντεο στην τάξη. • Είναι σημαντικό να υπάρξει χρονικός προγραμματισμός ενός τέτοιου διαγωνισμού με τα παρακάτω μέτρα πολιτικής. Προκειμένου να είναι αποτελεσματικός, ο διαγωνισμός θα πρέπει να διενεργηθεί μετά και όχι πριν τις μεταρρυθμίσεις των δημόσιων φορέων. 		
<p>23. Συλλογικές συμβάσεις εργασίας</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Προκειμένου να βελτιωθεί η συμμετοχή όλων των κοινωνικών εταίρων στην καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας, υπάρχει ανάγκη επίτευξης συναίνεσης στους κύριους θεσμούς της αγοράς εργασίας, και ειδικά στους κοινωνικούς εταίρους. • Ενίσχυση των πριμοδίων δυνατότητων για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας. • Καθώς η αυτοαποσκόληση είναι εκτενής και αποτελεί ένα από τα βασικά δομικά χαρακτηριστικά που οδηγούν στην επικράτηση της αδήλωτης οικονομίας, θα πρέπει να υπάρξει διμερής κοινωνικός διάλογος που θα ασχοληθεί ειδικά με την ψυχή αυτοαποσκόληση και τα μέτρα αποτελεσματικής αντιμετώπισής της. • Η πρόβλεψη στο θέμα αυτό θα πρέπει να παρακολουθείται ετησίως και να υποστηρίζεται με δεδομένα σε κλαδικό επίπεδο, αλλά και από εκθέσεις επιθεώρησης του ΣΕΠΕ, σε μια προσπάθεια συνεργασίας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Διεύρυνση συμμετοχής • Βελτιωμένη διακυβέρνηση 	<p>Όλοι οι κοινωνικοί εταίροι</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Σε όλες τις συνελεύσεις των συμμετεχόντων υπάρχει η κοινή εκτίμηση ότι η επέκταση της συλλογικών συμβάσεων που ανεστάλη με το άρθρο 37 του Ν. 4024/2011 θα πρέπει να επανέλθει (όπως προβλεπόταν με τον Ν. 1876/1990), καθώς η αναστολή της επιτρέπει σε κάποιους εργοδότες να καταβάλουν τον νόμιμο κατώτατο μισθό ακόμα και σε ειδικευμένου εργαζόμενους, καταβάλλοντας ταυτόχρονα έναν αδήλωτο μισθό ώστε η αμοιβή να μην υπολείπεται αυτής που προσφέρουν οι ανταγωνιστές τους. 	<ul style="list-style-type: none"> • Μειώνεται η αδήλωτη εργασία 	<p>ΓΣΕΕ ΣΕΒ ΓΣΕΒΕΕ ΕΣΕΕ ΣΕΤΕ ΟΜΕΔ</p>

<p>ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΥ ΕΝΟΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ</p> <p>24. Βασική εκτίμηση της έκτασης και της φύσης της αδήλωτης εργασίας</p>	<ul style="list-style-type: none"> Χωρίς μια βασική εκτίμηση θα είναι δύσκολο να παρακολουθείται η επίδραση των πολιτικών στην αδήλωτη εργασία. Μια ενημερωμένη αποτύπωση του χαρακτήρα της (π.χ. ποιοι εμπλέκονται, τι κάνουν και γιατί) θα επτρέψει τη στόχευση πολιτικών. Μία επιλογή είναι οι κατά πρόσωπο δομημένες συνεντεύξεις με ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα περίπου 2.000 συμμετεχόντων σε εθνικό επίπεδο, ενδεδειγμένα στο πλαίσιο συλλογικών ερευνών. Μία άλλη επιλογή είναι να συμπεριληφθούν στις τακτικές έρευνες εργατικού δυναμικού ερωτήσεις για τον εντοπισμό όσων εμπλέκονται σε αδήλωτη ή ατελώς δηλωμένη εργασία – έτσι θα εξασφαλίζονται δεδομένα σε τακτική βάση και με σχετικά χαμηλό κόστος. Αυτό απαιτεί (i) μια έρευνα των πολιτών που χρησιμοποιούν τα νοικοκυριά ως επίπεδο ανάλυσης/έρευνας, με την έρευνα του Ευρωβαρόμετρου για την αδήλωτη εργασία να αποτελεί το σημείο έναρξης για τον σχεδιασμό της έρευνας αυτής, και (ii) μια έρευνα σε επιχειρήσεις, προκειμένου να αξιολογηθεί η αδήλωτη εργασία και οι επιπτώσεις της σε αυτές. Έτσι θα καταστεί δυνατή μια περισσότερο εστιασμένη ιεράρχηση των σημαντικότερων κλάδων, ομάδων, τύπων αδήλωτης εργασίας κ.λπ. 	<ul style="list-style-type: none"> Χωρίς μια βασική εκτίμηση θα είναι δύσκολο να παρακολουθείται η επίδραση των πολιτικών στην αδήλωτη εργασία. Μια ενημερωμένη αποτύπωση του χαρακτήρα της (π.χ. ποιοι εμπλέκονται, τι κάνουν και γιατί) θα επτρέψει τη στόχευση πολιτικών. Μία επιλογή είναι οι κατά πρόσωπο δομημένες συνεντεύξεις με ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα περίπου 2.000 συμμετεχόντων σε εθνικό επίπεδο, ενδεδειγμένα στο πλαίσιο συλλογικών ερευνών. Μία άλλη επιλογή είναι να συμπεριληφθούν στις τακτικές έρευνες εργατικού δυναμικού ερωτήσεις για τον εντοπισμό όσων εμπλέκονται σε αδήλωτη ή ατελώς δηλωμένη εργασία – έτσι θα εξασφαλίζονται δεδομένα σε τακτική βάση και με σχετικά χαμηλό κόστος. Αυτό απαιτεί (i) μια έρευνα των πολιτών που χρησιμοποιούν τα νοικοκυριά ως επίπεδο ανάλυσης/έρευνας, με την έρευνα του Ευρωβαρόμετρου για την αδήλωτη εργασία να αποτελεί το σημείο έναρξης για τον σχεδιασμό της έρευνας αυτής, και (ii) μια έρευνα σε επιχειρήσεις, προκειμένου να αξιολογηθεί η αδήλωτη εργασία και οι επιπτώσεις της σε αυτές. Έτσι θα καταστεί δυνατή μια περισσότερο εστιασμένη ιεράρχηση των σημαντικότερων κλάδων, ομάδων, τύπων αδήλωτης εργασίας κ.λπ. 	<ul style="list-style-type: none"> Μια βασική εκτίμηση επιτρέπει τη μέτρηση της μελλοντικής προόδου στην αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας. Μπορεί να υπάρξει λήψη αποφάσεων βάσει στοιχείων σχετικά με τους τύπους αδήλωτης εργασίας, τους κλάδους, τις ομάδες κ.λπ. όπου θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα. Τα παραπάνω προτεινόμενα μέτρα πολιτικής μπορούν να διαμορφωθούν με βάση τα ευρήματα (π.χ. τις ομάδες στις οποίες απευθύνονται οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης, τους κλάδους στους οποίους επικεντρώνονται οι πρωτοβουλίες, τους τύπους αδήλωτης εργασίας που εξετάζονται κατά προτεραιότητα). 	<p>Ελληνική Στατιστική Αρχή ΣΕΠΕ ΕΣΥΚΑ Υπουργείο Οικονομικών</p>
<p>25. Αξιολόγηση πολιτικών βάσει μελετών/στοχευμένων μελετών</p>	<ul style="list-style-type: none"> Είναι αναγκαίο να καλλιεργηθεί μια νοοτροπία αξιολόγησης των δημόσιων πολιτικών βάσει μελετών/στοχευμένων μελετών. Όταν εφαρμόζονται οποιεσδήποτε από τις παραπάνω πολιτικές και ενέργειες, για τις οποίες απαιτείται η επένδυση δημόσιου χρήματος, θα πρέπει να γίνεται αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των δαπανών (π.χ. δείκτες εσόδων-κόστους) και της αποτελεσματικότητας του εκάστοτε μέτρου πολιτικής (π.χ. αντίκτυπος του μετασχηματισμού της αδήλωτης εργασίας σε δηλωμένη εργασία). 	<ul style="list-style-type: none"> Αποτελεσματικότερη προσέγγιση της αντιμετώπισης της αδήλωτης εργασίας. Αποτελεσματικότερη χρήση του δημόσιου χρήματος. 	<p>Διακυβερνητικά</p>	

6.2 Χρονικός προγραμματισμός των μέτρων πολιτικής

Κατά την εφαρμογή των παραπάνω προτεινόμενων μέτρων πολιτικής, είναι σημαντικό να υλοποιηθούν:

- μέτρα για τη βελτίωση της ηθικής των πολιτών είτε ταυτόχρονα, είτε μετά από μέτρα μεταρρύθμισης των επίσημων θεσμών, και
- άμεσοι έλεγχοι που παρέχουν κίνητρα και ενισχύουν τα οφέλη της δηλωμένης εργασίας, είτε πριν, είτε ταυτόχρονα με μέτρα που βελτιώνουν τις κυρώσεις και τους κινδύνους εντοπισμού.

6.3 Καθορισμός κατάλληλου κλάδου ή/και περιφέρειας για την υλοποίηση πιλοτικού προγράμματος

Προκειμένου να υποστηριχθεί η μετάβαση στη δηλωμένη εργασία, προτείνεται η διεξαγωγή μιας πιλοτικής μελέτης με χρήση αυτού του ολοκληρωμένου πλαισίου πολιτικής, προκειμένου να εκτιμηθούν οι επιδράσεις του στην αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας. Αντί για την επιλογή ενός συγκεκριμένου κλάδου της οικονομίας ή και περιφέρειας όπου θα πρέπει να στοχεύσουν όλα τα μέτρα, θα μπορούσαν να επιλεγούν διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες, κλάδοι ή και περιφέρειες, μέσω τριμερούς διαβούλευσης, για την πιλοτική εφαρμογή καθενός από τα παραπάνω μέτρα πολιτικής, λαμβάνοντας υπόψη της αιτίες, τις συνθήκες και τις μορφές αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα, καθώς και τις επιθυμίες, τις ικανότητες και τις δυνατότητες αυτών που εμπλέκονται στην καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας. Με τον τρόπο αυτόν θα δοθεί η δυνατότητα να αξιολογηθεί την πράξη η αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα αυτής της πλειονομερούς ολοκληρωμένης ολιστικής προσέγγισης πολιτικών, και θα επιλυθούν τυχόν αρχικά προβλήματα κάθε μέτρου πριν την ευρύτερη υλοποίηση.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην Ελλάδα καταγράφεται πιο έντονα, συγκριτικά με άλλες χώρες, η ανάπτυξη μιας δευτερεύουσας αγοράς εργασίας με αντίστοιχα χαρακτηριστικά όπως της επίσημης, στην οποία όμως είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο το φαινόμενο της αδήλωτης απασχόλησης. Η αδήλωτη εργασία παρατηρείται, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία και σε δραστηριότητες σχετικές με το τουριστικό προϊόν.

Η αδήλωτη εργασία προκαλεί σημαντικές απώλειες για τους ασφαλιστικούς οργανισμούς της χώρας, καθώς συνεπάγεται τη σημαντική δυσκολία στη χρηματοδότησή τους. Η αρνητική αυτή επίδραση επιβαρύνεται από την ανοδική πορεία της ανεργίας, αλλά και από την φύση της οικονομικής δραστηριότητας ορισμένων επιχειρήσεων γεγονός που υποδεικνύει την ανάγκη υιοθέτησης μέτρων για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Ένα μέτρο προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών τις οποίες καταβάλλουν εργαζόμενοι και εργοδότες, οι οποίες είναι από τις υψηλότερες (35% περίπου του μισθολογικού κόστους) στην Ευρώπη. Προκειμένου όμως, η υιοθέτηση ενός μέτρου σαν αυτό να λειτουργήσει προς την επιθυμητή κατεύθυνση θα πρέπει αφενός να ενισχυθούν οι μηχανισμοί για τον έλεγχο τήρησης της ασφαλιστικής νομοθεσίας, ενώ είναι αναγκαία και η ευσυνείδητη στάση εργοδοτών και εργαζομένων για την καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (14 Απριλίου 2016). Αποτελέσματα – Συμπεράσματα Πανελλαδικής διακλαδικής συνάντησης εργασίας για την αδήλωτη εργασία. Τελικό σχέδιο. Αθήνα.

Καψάλης, Α. (2015β). Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα. Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου. ΙΝΣΕ-ΓΣΕΕ, Μελέτες, Τεύχος 43

ΣΕΒ – Special report 2017

Νομοθετική πράξη για τις μικρές επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2014

Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου ΜΕΛΕΤΕΣ/ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2015

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Artavanis, N., A. Morse, and M. Tsoutsoura (2012), *Tax Evasion across Industries: Soft Credit Evidence from Greece*, Chicago Booth Paper No. 12-25. Chicago, IL: Fama-Miller Center for Research in Finance.

Eurofound (2013), *Tackling Undeclared Work in 27 European Union Member States and Norway: approaches and measures since 2008*. Δουβλίνο: Eurofound.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2007a) *Stepping up the fight against undeclared work COM(2007) 628 final*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2007b), *Special Eurobarometer 284: undeclared work in the European Union*, Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ahmad, A.N. (2008), 'Dead men working: time and space in London's ("illegal") migrant economy', *Work, Employment and Society*, 22 (2), 301-18.

Castells, M. and A. Portes (1989), 'World underneath: the origins, dynamics and effects of the informal economy', in A. Portes, M. Castells and L. Benton (eds), *The Informal Economy: studies in advanced and less developing countries*, Baltimore: John Hopkins University Press, 1-19.

Fields, G.S. (2005), *A Guide to Multisector Labor Market Models*, Social Protection Discussion Paper 0505. Washington DC: World Bank.

Helmke, G. and Levitsky, S. (2004), 'Informal institutions and comparative politics: a research agenda', *Perspectives on Politics*, 2(4), 725-740

Matsaganis, M. and M. Flevotomou (2010), *Distributional implications of tax evasion in Greece*, GreeSE Paper No. 31, The Hellenic Observatory, London School of Economics and Political Science, London.

Liaropoulos, L., Siskou, O., Kaitelidou, D., Theodorou, M., Katostaras, Th (2008), 'Informal payments in public hospitals in Greece', *Health Policy*, 87, 72–81.

Michos, A. (2016) "Labour inspectorate strategies and methods against undeclared work in Greece", paper presented at *EU practices on Labour inspection, strategies and methods to tackle UDW*, Athens, May.

Schneider, F. and C.C. Williams (2013), *The Shadow Economy*, London: Institute of Economic Affairs.

Webb, J.W., L. Tihanyi, R.D. Ireland and D.G. Sirmon (2009), 'You say illegal, I say legitimate: entrepreneurship in the informal economy', *Academy of Management Review*, 34 (3), 492-510.

Williams, C.C. and J. Franic (2016), 'Explaining participation in the informal economy in postsocialist societies: a study of the asymmetry between formal and

informal institutions in Croatia’, *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*,

Schneider F. (2001), ‘What do we know about the shadow economy? evidence from 21 OECD countries’, *World Economics*, 2(4), 19-32.

Williams, C.C. and I. Horodnic (2015a), ‘Evaluating the prevalence of the undeclared economy in Central and Eastern Europe: an institutional asymmetry perspective’, *European Journal of Industrial Relations*, 21(4), 389-406.

Williams, C.C. and I. Horodnic (2015b), ‘Explaining the prevalence of the informal economy in the Baltics: an institutional asymmetry perspective’, *European Spatial Research and Policy*, 22(2), 127-144.

Meagher, K. (2010), *Identity Economics: social networks and the informal economy in Nigeria*, New York: James Currey.

Taiwo, O. (2013), ‘Employment choice and mobility in multi-sector labour markets: theoretical model and evidence from Ghana’, *International Labour Review*, 152 (3–4), 469–92.

Godfrey, P.C. (2015), ‘Introduction: Why the informal economy matters to management’, in P.C. Godfrey (Ed.) *Management, society, and the informal economy* (pp. 1-20). London, Routledge.

INTERNET

<http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL21/->

<https://el.wikipedia.org/wiki>